Pallas–Yllästunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma

Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 36

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma

NATURA 2000

PALLAS-YLLÄSTUNTURI KANSALLISPUISTO • NATIONALPARK

METSÄHALLITUS

Översättning: Cajsa Rudbacka-Lax
Kansikuva: Pekka Sulkava

© Metsähallitus 2008

ISSN 1796-2943
ISBN 978-952-446-598-4 (nidottu)
ISBN 978-952-446-599-1 (pdf)

200 kpl
Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2008

KUVAILULEHTI

JULKAISIJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	2008
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	10.1.2008
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	1537/623/2005

SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA	Kansallispuisto
ALUEEN NIMI	Pallas–Yllästunturin kansallispuisto
NATURA 2000 -ALUEEN NIMI JA KOODI	Ylläs–Aakenus FI 1300618 Pallas–Ounas FI 1300101
ALUEYKSIKKÖ	Lapin luontopalvelut

TEKIJÄ(T)	Metsähallitus
JULKAISUN NIMI	Pallas–Yllästunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma
TIIVISTELMÄ	Suomen kansallispuistoista kolmanneksi suurin ja luontomatkailuarvoiltaan merkittävin puisto, Pallas–Yllästunturin kansallispuisto, muodostaa Suomen pohjoisen luonnon – metsien, soiden, tunturien ja vesistöjen – säilymisen kannalta erittäin merkittävän kokonaisuuden ja on lajistoltaan monilta osin ainutlaatuinen kansainvälisesti arvioiden. Kansallispuisto on Suomen luontomatkailu-alueista kansainvälisesti tunnetuimpia suurten puistoa ympäröivien matkailukeskusten ansiosta. Lainsäädännön mukaisesti keskeisin tavoite Pallas–Yllästunturin hoidon ja käytön suunnittelussa on alueen luonnontilaisten metsien, soiden ja tuntureiden luonnontilaisuuden sekä uhanalaisten ja direktiivilajien populaatioiden elinvoimaisuuden säilyttäminen ja parantaminen. Muita tavoitteita ovat kestävän matkailukäytön, luonto-opastuksen ja ympäristökasvatuksen kehittäminen, paikallis-ten asukkaiden luonnonkäytön edistäminen kestävän käytön periaatteiden mukaan, saamelais-kulttuurin edellytysten turvaaminen sovittamalla muut maankäyttömuodot niin, että kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvalla kansallispuiston osalla ja tutkimuskäytön edellytysten turvaaminen suojeluarvot huomioon ottaen. Suunnitelma on toteutettu osallistavan suunnittelun periaatteiden mukaisesti. Suunnitelmassa pyritään sovittamaan yhteen alueen käyttömuodot siten, että kansallispuiston perustamistavoitteet saavutetaan. Merkittävä toteutuskeino tavoitteissa on alueen vyöhykejako, jolla säädellään koko alueen maankäyttöä ja hoitoa pitkälle tulevaisuuteen. Hoito- ja käyttösuunnitelma toteuttaa suojelu-ohjelma-alueisiin kuuluvien alueiden lakisääteisen suojelun sekä Natura 2000 -luontotyyppien ja -lajien säilymisen alueella turvaamalla alueen mahdollisimman luonnontilaisen kehittymisen.
AVAINSANAT	Pallas–Yllästunturin kansallispuisto, hoito- ja käyttösuunnitelma, maankäytön vyöhykkeet, uhan-alaiset, suojelu, luontomatkailu, luonto-opastus, Natura
MUUT TIEDOT	Hoito- ja käyttösuunnitelman ovat kirjoittaneet Pekka Sulkava ja Yrjö Norokorpi.
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 36

ISSN	1796-2943	ISBN (NIDOTTU) ISBN (PDF)	978-952-446-598-4 978-952-446-599-1
SIVUMÄÄRÄ	198 s.	KIELI	suomi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOPAIKKA	Kopijyvä Oy
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	10 euroa

PRESENTATIONSBLAD

UTGIVARE	Forststyrelsen	UTGIVNINGSDATUM	2008
UPPDRAGSGIVARE	Forststyrelsen	DATUM FÖR GODKÄNNANDE	10.1.2008
SEKRETESSGRAD	Offentlig	DIARIENUMMER	1537/623/2005
TYP AV SKYDDSOMRÅDE /SKYDDSPROGRAM	Nationalpark		
OMRÅDETS NAMN	Pallas–Yllästunturi nationalpark		
NATURA 2000 -OMRÅDETS NAMN OCH KOD	Ylläs–Aakenus FI 1300618 Pallas–Ounas FI 1300101		
REGIONENHET	Lapplands naturtjänster		
FÖRFATTARE	Forststyrelsen		
PUBLIKATION	Skötsel- och användningsplan för Pallas–Yllästunturi nationalpark		
SAMMANDRAG	Pallas–Yllästunturi nationalpark är den tredje största av Finlands nationalparker och den park som är viktigast med tanke på naturturismvärdena. Den bildar en mycket viktig helhet med tanke på bevarandet av Finlands nordliga natur – skogar, myrar, fjäll och vattendrag – och är vad arterna beträffar i många avseenden unik i internationell jämförelse. Naturparken är ett av de internationellt mest kända naturturismområdena i Finland tack vare de stora turistcentrumen som omger parken. I enlighet med lagstiftningen är det viktigaste målet för planeringen av skötseln och användningen av Pallas–Yllästunturi att bevara och förbättra naturtillståndet hos de skogar, myrar och fjäll i området som har bevarats i naturtillstånd samt livskraften hos populationerna av arter enligt direktiven. Andra mål är att utveckla en hållbar turism, naturvägledning och miljöfostran, att främja lokalbefolkningens användning av naturen enligt principerna om hållbar användning, att trygga förutsättningarna för den samiska kulturen genom anpassning av övriga markanvändningsformer så att förutsättningarna för att utöva kulturen tryggas i den del av nationalparken som hör till samernas hembygdsområde och att trygga förutsättningarna för forskning med beaktande av skyddsvärdena. Planen har genomförts i enlighet med principerna om deltagande planering. I planen försöker man samordna de olika användningsformerna i området så att målen med inrättandet av nationalparken uppnås. Ett viktigt sätt att uppnå målen är zonindelningen i planen, som reglerar markanvändningen och skötseln i hela området långt in i framtiden. Skötsel- och användningsplanen förverkligar det lagstadgade skyddet av de områden som omfattas av skyddsprogrammet och bevarandet av naturtyperna och arterna enligt Natura 2000 i området genom att en så naturlig utveckling som möjlig av området tryggas.		
NYCKELORD	Pallas–Yllästunturi nationalpark, skötsel- och användningsplan, markanvändningszoner, hotade, skydd, naturturism, naturvägledning, Natura		
ANDRA UPPGIFTER	Skötsel- och användningsplanen har skrivits av Pekka Sulkava och Yrjö Norokorpi.		
SERIENS NAMN OCH NUMMER	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 36		
ISSN	1796-2943	ISBN (HÄFTAD) ISBN (PDF)	978-952-446-598-4 978-952-446-599-1
SIDANTAL	198 s.	SPRÅK	finska
FÖRLAG	Forststyrelsen	TRYCKERI	Kopijyvä Oy
DISTRIBUTION	Forststyrelsen, naturtjänster	PRIS	10 euro

Sisällys

1 Johdanto ... 9
1.1 Suunnittelualue ... 9
1.2 Alueen perustamishistoria ... 11
1.3 Alueen kaavatilanne ... 12
1.4 Suunnittelun vaiheet ... 13

ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ ... 15

2 Luonto ja historia ... 15
2.1 Yleiskuvaus ... 15
2.2 Geologia ja geomorfologia ... 16
2.3 Vesistöt ... 17
2.4 Suot ... 17
2.5 Metsät ... 18
2.6 Tunturit ... 19
2.7 Perinnebiotoopit ... 19
2.8 Natura 2000 -luontotyypit ... 19
2.9 Lajisto ... 20
2.9.1 Nisäkkäät ... 21
2.9.2 Linnut ... 21
2.9.3 Matelijat ja sammakkoeläimet ... 21
2.9.4 Kalat ... 22
2.9.5 Selkärangattomat ... 22
2.9.6 Putkilokasvit ... 23
2.9.7 Sammalet ... 23
2.9.8 Kääväkkäät ja muut sienet ... 24
2.9.9 Jäkälät ... 24
2.10 Historia ... 24
2.11 Nykyinen käyttö ... 25
2.12 Yhteenveto ... 26
2.13 Aiempien hoito- ja käyttösuunnitelmien toteutuminen ... 27
2.13.1 Pallas–Ounastunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma 1998–2017 ... 27
2.13.2 Ylläs–Aakenustunturin alueen hoito- ja käyttösuunnitelma 2002–2012 ... 29

HOITO JA KÄYTTÖ ... 30

3 Hoidon ja käytön tavoitteet ... 30
3.1 Lainsäädännölliset lähtökohdat ... 30
3.2 Natura 2000 -verkoston asettamat tavoitteet ... 34
3.3 Tehtävä suojelualueverkossa ... 35
3.4 Metsähallituksen asettamat hoidon ja käytön tavoitteet ... 36

4 Alueiden käytön vyöhykkeet ... 38
4.1 Vyöhykkeistämisen perusteet ... 38
4.2 Syrjävyöhyke ... 39
4.2.1 Erämaavyöhyke ... 41
4.2.2 Erityisvyöhyke ... 41
4.3 Virkistysvyöhyke ... 42
4.4 Kulttuurivyöhyke ... 42

4.5 Rajoitusvyöhyke ... 43

5 Luonnon suojelu ja hoito ... 46
5.1 Nykytila ... 46
5.2 Tavoitteet ... 48
5.3 Toimenpiteet ... 48
5.3.1 Luonnontilan säilyttäminen ... 48
5.3.2 Lajiston suojelu ... 49
5.3.3 Ennallistaminen ja luonnonhoito ... 50
5.4 Seuranta ... 51

6 Kulttuuriarvojen suojelu ... 52
6.1 Nykytila ... 52
6.2 Tavoitteet ... 52
6.3 Toimenpiteet ... 53
6.4 Seuranta ... 53

7 Luonnon käyttö ... 54
7.1 Virkistyskäyttö ... 54
7.1.1 Nykytila ... 54
7.1.2 Tavoitteet ... 56
7.1.3 Toimenpiteet ... 56
7.1.4 Seuranta ... 61
7.2 Marjastus ja sienestys ... 61
7.3 Kalastus ... 61
7.3.1 Nykytila ... 61
7.3.2 Tavoitteet ... 63
7.3.3 Toimenpiteet ... 64
7.3.4 Seuranta ... 64
7.4 Metsästys ... 64
7.4.1 Nykytila ... 64
7.4.2 Tavoite ja toimenpiteet ... 65
7.4.3 Seuranta ... 68
7.5 Poronhoito ... 69
7.5.1 Nykytila ... 69
7.5.2 Tavoite ... 71
7.5.3 Toimenpiteet ... 71
7.5.4 Seuranta ... 71
7.6 Malminetsintä ja kaivostoiminta ... 72
7.6.1 Nykytila ... 72
7.6.2 Tavoite ja toimenpiteet ... 72
7.7 Maa-ainesten otto ... 74
7.7.1 Nykytila ... 74
7.7.2 Tavoite ja toimenpiteet ... 74
7.8 Puuston käyttö ... 74
7.9 Matkailun yritystoiminta ... 75
7.9.1 Nykytila ... 75
7.9.2 Tavoitteet ... 76
7.9.3 Toimenpiteet ... 76
7.9.4 Seuranta ... 76

7.10 Liikenne ja liikkuminen ... 77
7.10.1 Tiet ... 77
7.10.2 Tiehallinnon polut ... 78
7.10.3 Maastoliikenne ... 78

8 Luonto-opastus ... 80
8.1 Nykytila ... 80
8.1.1 Luontokeskukset ... 80
8.1.2 Opasteet ja luontopolut ... 82
8.1.3 Opastus ja opetus ... 82
8.1.4 Esitteet, julkaisut ja verkkopalvelu ... 83
8.2 Tavoitteet ... 83
8.3 Toimenpiteet ... 84
8.3.1 Luontokeskukset ... 84
8.3.2 Opasteet ja luontopolut ... 85
8.3.3 Opastus ja opetus ... 86
8.3.4 Esitteet, julkaisut ja verkkopalvelu ... 86
8.4 Seuranta ... 86

9 Tutkimus ... 87
9.1 Nykytila ... 87
9.2 Tavoitteet ... 88
9.3 Toimenpiteet ... 88
9.4 Seuranta ... 89

10 Toimenpidesuunnitelmat ... 90

HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET ... 91

11 Alueen hallinta ja hoito ... 91
11.1 Vuokra- ja käyttöoikeussopimukset ... 92
11.2 Rasitteet ... 93
11.3 Järjestyssääntö ... 93

12 Turvallisuus ja pelastustoiminta ... 94

13 Palvelurakenteiden huolto ... 95
13.1 Jätehuolto ... 95
13.1.1 Nykytila ... 95
13.1.2 Tavoite ... 96
13.1.3 Toimenpiteet ... 96
13.1.4 Seuranta ... 96
13.2 Polttopuuhuolto ... 97
13.2.1 Nykytila ... 97
13.2.2 Tavoite, toimenpiteet ja seuranta ... 97
13.3 Muu palvelurakennehuolto ... 97

14 Valvonta ... 98

15 Yhteistyö ... 98

16 Resurssit ja aikataulu ... 99

17 Suunnitelman vaikutusten arviointi ... 100
17.1 Uhka-analyysi ... 100
17.1.1 Paineet ja uhat ... 100
17.1.2 Tavoitteet ... 101
17.1.3 Toimenpiteet ... 101
17.1.4 Seuranta ... 102
17.2 Ekologiset vaikutukset ... 102
17.3 Taloudelliset vaikutukset ... 102
17.4 Sosiaaliset vaikutukset ... 103
17.5 Vaikutukset Natura 2000 -alueen suojelun toteutumiseen ... 104
17.5.1 Toteutuminen ... 104
17.5.2 Uhat ... 104

Kirjallisuutta ... 105

Liitteet ... 115
Liite 1 Laki ja asetus Pallas–Yllästunturin kansallispuistosta ... 115
Liite 2 Pallas–Yllästunturin kansallispuiston ympäristön päämaankäyttöluokat ... 117
Liite 3A Korkeussuhteet ja pinnanmuodot Pallas–Ounastunturin alueella ... 118
Liite 3B Korkeussuhteet ja pinnanmuodot Ylläs–Aakenustunturin alueella ... 119
Liite 4A Luontotyypit Pallas–Ounastunturin alueella ... 120
Liite 4B Luontotyypit Ylläs–Aakenustunturin alueella ... 121
Liite 5A Natura 2000 -luontotyypit Pallas–Ounastunturin alueella ... 122
Liite 5B Natura 2000 -luontotyypit Ylläs–Aakenustunturin alueella ... 123
Liite 6 Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella tavatut uhanalaiset ja silmällä-pidettävät sekä alueellisesti uhanalaiset eliölajit ... 124
Liite 7 Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa havaitut EU:n lintudirektiivin liitteen I lajit ... 130
Liite 8 Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa esiintyvät EU:n luontodirektiivin liitteen II lajit ... 131
Liite 9 Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa tavattavat EU:n lintudirektiivin liitteessä I mainitsemattomat säännöllisesti esiintyvät tai läpimuuttavat muuttolinnut. ... 132
Liite 10A Nykyiset tiet, reitit ja palvelurakenteet Pallas–Ounastunturin alueella ... 133
Liite 10B Nykyiset tiet, reitit ja palvelurakenteet Ylläs–Aakenustunturin alueella ... 134
Liite 11 Pallas–Yllästunturin kansallispuiston suunnitellut uudet palvelurakenteet ... 135
Liite 12 Pallas–Ounastunturin alueen kävijävirrat reiteittäin talvella 2003 ... 136
Liite 13 Pallas–Ounastunturin alueen kävijävirrat reiteittäin kesällä 2003 ... 137
Liite 14 Saamelaiskäräjien arvio suunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin ... 138
Liite 15 Kooste suunnitelmasta saaduista lausunnoista aihepiireittäin ... 141
Liite 16 Ympäristöministeriön vahvistuskirje ... 154
Liite 17 Suunnitelman tiivistelmä saameksi ... 156
Liite 18 Suunnitelman tiivistelmä englanniksi ... 177

1 Johdanto

1.1 Suunnittelualue

Pallas–Yllästunturin kansallispuisto perustettiin 1.2.2005 (Laki 1430/2004) (Liite 1). Kansallispuiston rungon muodostavat vuonna 1938 perustettu Pallas–Ounastunturin kansallispuisto (Laki 83/1937) ja Ylläs–Pallaksen vanhojen metsien suojeluohjelma-alue (AMO 120285). Perustamisen yhteydessä Pallas–Ounastunturin kansallispuisto lakkautettiin. Puistoon sisällytettiin Varkaankurun lehtojensuojelualue (LHA 120040), joka on perustettu lehtojensuojelualueita koskevalla asetuksella (503/1992), sekä soidensuojeluohjelmaan kuuluvat Iso-Latvavuoma–Kellojänkä–Tuuliselänvuoma–Aakenustunturin alue (SSO 120555), Neuvo-Pietari (SSO 120557), Pallasjärven rantojensuojeluohjelman alue (RSO 120119), Mustakeron vanhojen metsien suojeluohjelman alue (AMO 120291) ja osa Enontekiön Kellotapulien harjujensuojeluohjelman alueesta (HSO 120141). (kuva 1)

Kansallispuiston rajauksessa on mukana edellä mainittujen suojelualueiden ja suojeluohjelmakohteiden lisäksi metsä- ja tunturialueita Muoniossa ja Enontekiöllä Ounasjokivarressa ja Ruototunturi–Könkäsentunturi–Raijanselän alueella sekä Kittilässä Sarvijärventievoilla. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston rajaus noudattaa pääpiirteissään Euroopan komission hyväksymän Natura 2000 -ohjelman kohteiden FI 1300618 (38 360 ha) ja FI 1300101 (58 980 ha) rajausta (pinta-ala yhteensä 97 340 ha). Lisäksi kansallispuiston alueella olevat Tornion–Muonionjoen valumaalueen vedet kuuluvat Natura 2000 -alueeseen.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston pinta-ala on 102 233 ha, josta 30 990 ha (30,4 %) sijaitsee Enontekiön, 34 730 ha (33,9 %) Muonion, 34 270 ha (33,5 %) Kittilän ja 2 249 ha (2,2 %) Kolarin kunnassa. Vesiä puiston pinta-alasta on noin 2 700 ha (2,6 %). Kansallispuisto on Metsähallituksen hallinnassa. Kansallispuiston sisälle jää yksi kansallispuistoon kuulumaton tila, Äkäskero, jolla on matkailupalvelualue. Kansallispuistoon liitettäviä yksityismaita oli 29.11.2006 hankkimatta kahdeksalla eri tilalla tai palstalla (Liite 2). Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti yksityismaat hankitaan valtiolle puistoon liitettäviksi viimeistään vuonna 2007.

Pallas–Yllästunturin kansallispuisto on Suomen kolmanneksi suurin kansallispuisto. Luonnonoloiltaan, geomorfologialtaan ja maisemiltaan puiston pohjoisosa on tyypillistä Tunturi-Lappia, jonka muodostavat avoimet tunturit sekä rinteiden tunturikoivikot, mäntymetsät, pienet lammet, purot sekä puronvarsipajukot ja -lehdot. Tältä vyöhykkeeltä etelään päin alue on boreaalisten luonnonmetsien ja soiden kirjomaa tunturierämaata. Pääosa kansallispuistosta on edelleen luonnontilaista muodostaen edustavan poikkileikkauksen Lapin luonnosta.

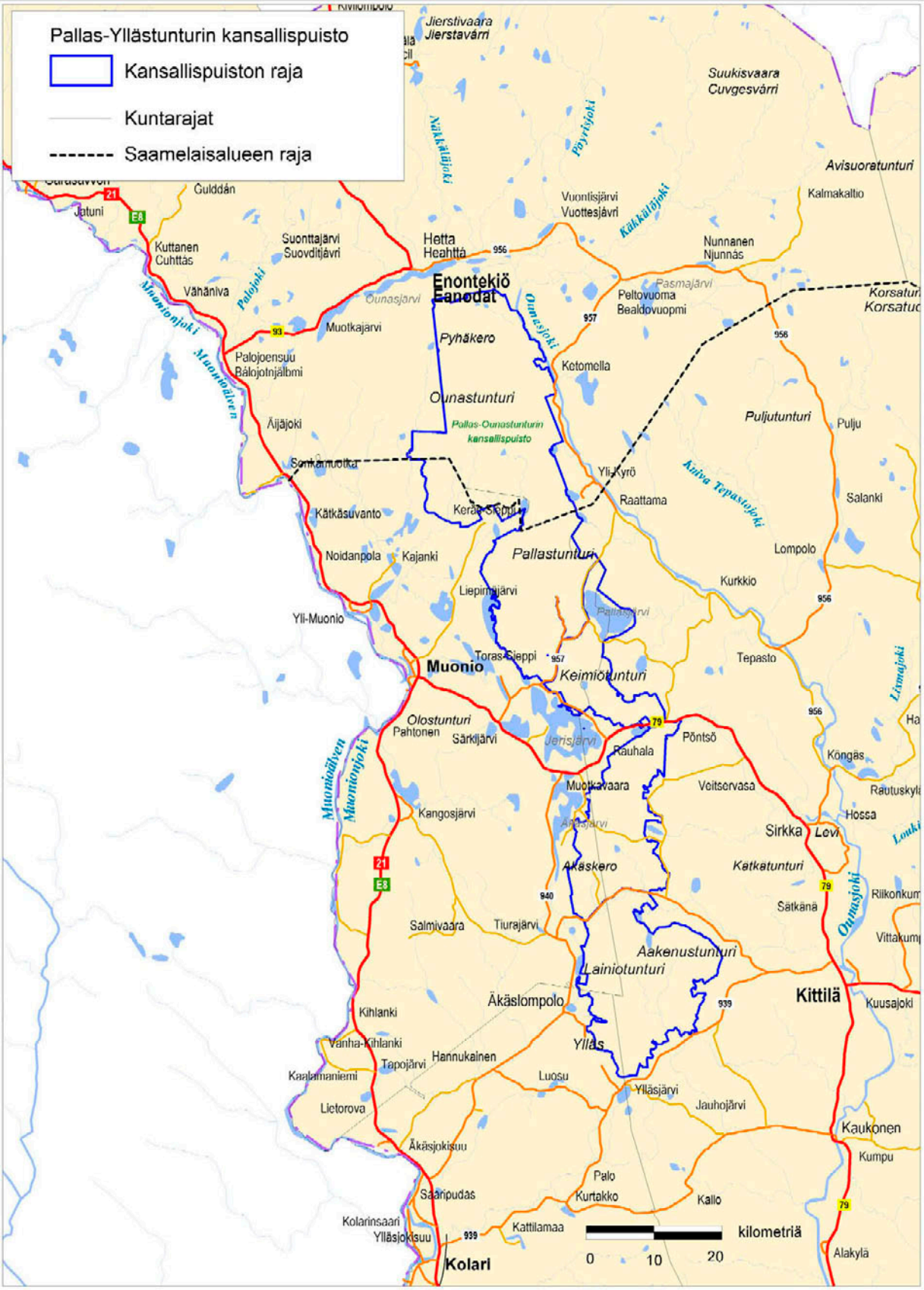

Kuva 1. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston sijainti. © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Suojelullisesti Pallas–Yllästunturin kansallispuisto on erittäin tärkeä metsien, soiden, vesistöjen ja tunturien luontotyyppien sekä lajiston suojelulle. Pohjoisen havumetsävyöhykkeen metsiä ja aapasoita esiintyy EU:n alueella vain Suomessa ja Ruotsissa. Kansallispuisto onkin luontoarvoiltaan kansainvälisesti erittäin merkittävä suojelualue. Pallastuntureiden alue on yksi Suomen kansallismaisemista (Ympäristöministeriö 1993). Se kuuluu myös valtioneuvoston periaatepäätöksen (5.1.1995) mukaisiin valtakunnallisiin maisema-alueisiin. Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 22 §:n mukaisiin valtakunnallisiin alueiden käyttötavoitteisiin kuuluu viranomaisia sitova erityismääräys valtakunnallisesti merkittävistä maisema-alueista.

Pallas–Yllästunturin kansallispuisto lähiympäristöineen on Suomen tärkeimpiä luontomatkailualueita. Se on seudun kunnille taloudellisesti tärkeä, koska alueen matkailukeskusten vetovoimaisuus perustuu suurelta osin kansallispuiston maisemiin, luontoon ja luontomatkailua tukevaan palveluvarustukseen. Alueeseen kohdistuva käyttöpaine on viime vuosikymmeninä jatkuvasti lisääntynyt alueen matkailuelinkeinon kasvun myötä.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston perustamistarkoitus on turvata ja parantaa Länsi-Lapin edustavimman tunturijakson sekä tähän liittyvien, luonnontilaisina ja erämaisina säilyneiden metsä- ja suoalueiden sekä niillä esiintyvien eliölajien suojelua. Perustamistarkoituksena on myös mahdollistaa alueen käyttö retkeilyyn, tutkimukseen ja opetukseen, sekä turvata paikallisten oikeuksien säilyminen alueella.

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa alueen käyttömuodot pyritään sovittamaan yhteen siten, että kansallispuiston suojelutavoitteet toteutuvat eivätkä luonto- ja kulttuuriarvot vaarannu. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään kansallispuiston maankäyttösuunnitelma, toiminnan keskeiset tavoitteet sekä toimenpidesuunnittelussa sovellettavat periaatteet. Toimenpidesuunnitelmat viimeistellään hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistamisen jälkeen.

1.2 Alueen perustamishistoria

Suomessa esitettiin luonnonsuojelualueiden perustamista virallisesti ensimmäisen kerran vuonna 1910. Suojametsäkomitean ehdotukseen sisältyi myös Pallas–Ounastunturin luonnonpuiston perustaminen. Suomeen saatiin luonnonsuojelulaki vuonna 1923, ja se mahdollisti ensimmäisten luonnon- ja kansallispuistojen perustamisen. Kului vielä 15 vuotta, ennen kuin laki ensimmäisten lakisääteisten luonnonsuojelualueiden perustamisesta astui voimaan 18.2.1938. Niiden joukossa oli myös Pallas–Ounastunturin kansallispuisto. Ylläs–Aakenustunturin alueen matkailullinen merkitys otettiin huomioon 1950-luvun alussa, kun Metsähallitus rauhoitti alueen hakkuilta ja perusti vuonna 1955 Äkäsjoen tunturialue -nimisen, noin 14 000 ha:n suuruisen erikoismetsän.

Soidensuojelutoimikunta esitti vuonna 1966 Lapista kansallispuistoiksi sopiviksi alueiksi myös Ylläs–Aakenustunturin aluetta. Vuonna 1967 Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen luonnonsuojelualuetoimikunta sekä edelleen 1968 Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen ja Metsähallituksen yhteinen työryhmä tekivät esityksen kansallispuistojen laajentamiseksi sisällyttäen siihen myös Ylläs–Aakenustunturin alueen. Esitysten perusteella muodostettiin vuonna 1970 Ylläs–Pallas-luonnonhoitometsä, jolloin erikoismetsän pinta-alaksi tuli 41 000 ha.

Ympäristönsuojelun neuvottelukunnan esityksen (1973) pohjalta valtioneuvoston asettama kansallispuistokomitea laati Suomen puistoverkoston kehittämisohjelman (Komiteanmietintö 1976). Komitea esitti Pallas–Ounastunturin kansallispuistolle 60 800 ha:n laajennusta Ylläs–Aakenustunturin alueelle tavoitteena koko Länsi-Lapin suurtunturiketjun rauhoittaminen yhtenä kokonaisuutena. Vuonna 1983 Neuvo-Pietarin ja Kellojängän–Latvavuoman alueista muodostettiin soidensuojelualueet Luonnonsuojelualueiden perustamistoimikunnan mietinnön mukaisesti. Mietintö sisälsi eriävän mielipiteen, jossa esitettiin Ylläs–Aakenustunturin kansallispuiston perustamista.

Vuonna 1992 perustettiin Varkaankurun lehtojensuojelualue, ja vuonna 1996 Ylläs–Pallas-luonnonhoitometsä liitettiin vanhojen metsien suojeluohjelmaan. Metsähallitus teki vuonna 1998 ympäristöministeriölle esityksen Ylläs–Aakenustunturin alueen suojelun toteuttamisesta perustamalla alueelle kansallispuisto. Suomen esitykseen Euroopan unionin Natura 2000 -suojelualueverkostoksi vuonna 1998 sisältyivät Pallas–Ounastunturin kansallispuisto, Ylläs–Aakenustunturin vanhojen metsien suojeluohjelma-alue sekä muut alueen suojeluohjelmakohteet ja suojelualueet. Euroopan komissio vahvisti 22.12.2003 Natura 2000 -verkoston alpiiniset alueet, joihin kuuluu Pallas–Ounastunturin alue, ja boreaalisen vyöhykkeen alueet 13.1.2005 liittäen myös Ylläs–Aakenustunturin alueen verkostoon. Valtioneuvosto hyväksyi 2.6.2005 Pallas–Ounastunturin Natura 2000 -alueen myös lintudirektiivin mukaiseksi tärkeäksi (SPA) alueeksi alueen rajojen mukaisesti.

Laki Pallas–Yllästunturin kansallispuistosta vahvistettiin 30.12.2004 ja se astui voimaan 1.2.2005. Näin Länsi-Lapin edustavin tunturiketju sekä siihen liittyvät, luonnontilaisina ja erämaisina säilyneet metsä- ja suoalueet yhdistettiin luonnonsuojelulain mukaiseksi kansallispuistoksi. Rajaus lähes vastaa 1910-luvulla ehdotettuja Pallas–Ounastunturin luonnonpuiston laajoja rajoja lisättynä Ylläs–Aakenustunturin alueella, jota jo noin 40 vuoden ajan on suunniteltu suojeltavaksi kansallispuiston tasoisesti vaihtelevin rajauksin.

1.3 Alueen kaavatilanne

Pallas–Yllästunturin kansallispuisto sisältyy vuonna 1999 hyväksyttyyn Tunturi-Lapin seutukaavaan. Seutukaavassa rajatut Pallas–Ounastunturin kansallispuiston ja Ylläs–Aakenustunturin vanhojen metsien suojeluohjelman suojelualuevaraukset ovat toteutuneet. Enontekiön kunnassa osayleiskaava Hetan lähiympäristöstä on ollut nähtävillä ja on tulossa kunnanvaltuuston hyväksyttäväksi. Muonion kunta on laatimassa kansallispuistoon rajoittuen Muonion vesi- ja tunturialueiden osayleiskaavan osaa 2 (Jerisjärvi–Äkäsjärvi-alue). Ylläksen osayleiskaavan muutos Kolarin kunnan osalta on käynnissä ja se valmistuu marraskuussa 2007 kunnanvaltuuston käsiteltäväksi. Kittilän kunnassa on vireillä Levin ympäristön osayleiskaava rajautuen puistoon Aakenustunturissa, ja valmisteluaineisto on nähtävillä vuoden 2007 alusta lähtien. Puiston läheisyydessä on tehty myös erityisesti rantojen käyttöön painottuva yksityiskohtainen Jerismajan ranta-asemayleiskaava. Kaavojen alueet ulottuvat kansallispuiston rajaan. Niissä on määritelty muun muassa puistoon suuntautuvat reitit sekä puiston ulkopuolelle sijoittuvat matkailun ja retkeilyn palvelupaikat ja kehitettävät alueet. Laadittavina oleviin kaavoihin pyritään vaikuttamaan siten, että lähialueilla otettaisiin huomioon puistoon liittyvät suojelutarpeet ja että puiston matkailukäytön kehittäminen sopeutuisi yhteen lähialueiden kehittämisen kanssa.

1.4 Suunnittelun vaiheet

Luonnonsuojelulaki (1096/1996, 19 § 1 mom.) edellyttää, että kansallispuiston hoidon ja käytön järjestämistä varten on laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma, jossa määritellään toimenpiteet puiston perustamistavoitteiden toteuttamiseksi. Suunnitelman laatii se viranomainen tai laitos, jonka hallinnassa kansallispuisto on. Pallas–Yllästunturin kansallispuisto on Metsähallituksen hallinnassa ja hoidossa, kun vuoden 2002 alusta Pallas–Ounastunturin kansallispuiston hallinta siirtyi Metsäntutkimuslaitokselta (Metla) Metsähallitukselle. Luonnonsuojelulain mukaisesti kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö. Vahvistettu suunnitelma julkaistaan vakiintuneen käytännön mukaan Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja -sarjassa C.

Pallas–Ounastunturin kansallispuisto perustettiin vuonna 1938 (Laki 83/1937). Kansallispuiston toimintaa on ohjattu asetuksen (Asetus 932/1981), järjestyssäännön (Metla 24.5.1985 ja 18.11.1996) sekä hoito- ja käyttösuunnitelman (Metla 1976 ja 1998) perusteella. Ensimmäinen Ylläs–Pallas-luonnonhoitometsän alueelle tehty hoito- ja käyttösuunnitelma vahvistettiin vuonna 1985. Metsähallituksen retkeily- ja virkistyspalvelut laati alueelle laajemman hoito- ja käyttösuunnitelman vuonna 1993, mutta suunnitelmaa ei vahvistettu.

Hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisen yhteydessä Metsähallitus laatii myös kansallispuiston järjestyssäännön, joka korvaa Pallas–Ounastunturin kansallispuiston järjestyssäännön. Luonnonsuojelulain (1096/1996, 20 § 1 mom.) mukaisesti kansallispuistolle on sen käyttäjiä varten laadittava järjestyssääntö, jossa annetaan tarpeelliset 18 §:n 2 momenttiin perustuvat rajoitukset alueen käytölle. Järjestyssäännöllä voidaan kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä ja maihinnousua sekä veneen, laivan tai muun kulkuneuvon pitämistä. Liikkumis- ja maihinnousukielto tai -rajoitus edellyttää, että alueen eläimistön tai kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii. Metsähallitus vahvistaa kansallispuistojen järjestyssäännöt vahvistetun hoito- ja käyttösuunnitelman perusteella.

Metsähallituksen Perä-Pohjolan luontopalvelut aloitti Ylläs–Aakenustunturin alueen hoidon ja käytön suunnittelun vuonna 1999. Suunnitelma valmistui ja Metsähallitus vahvisti sen 27.1.2003. Suunnitelman tekijöinä olivat suunnittelija Pasi Tanninen ja erikoissuunnittelija Keijo Taskinen. Suunnitelman tekoon osallistuivat Metsähallituksen Perä-Pohjolan luontopalvelujen asiantuntijat. Suunnittelun tukena työskenteli tuolloin sidosryhmien edustajista koostunut paikallistyöryhmä. Työryhmässä oli 15 jäsentä kunnista, paliskunnista, lapinkylistä, riistanhoitoyhdistyksistä, luonnonsuojeluyhdistyksistä, Metsäntutkimuslaitoksesta ja alueen yrityksistä. Tämä suunnitelma tehtiin osana nelivuotista Euroopan unionin Life luonto -rahaston tukemaa Metsähallituksen ohjaamaa ”Conservation of the Ylläs–Aakenus Western Taiga Forest Area in Lapland” (Taigametsä Life) -projektia. Projektin toteutumista seurasi ohjausryhmä.

Tässä Pallas–Yllästunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa on yhdistetty ja päivitetty Pallas–Ounastunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma (Metla 1998) ja Ylläs–Aakenustunturin alueen suunnitelma täydennettynä näihin kuulumattomien alueiden suunnitelmalla. Suunnitteluprosessi toteutettiin vuosina 2003–2005 kansallispuistonjohtaja Yrjö Norokorven johdolla suunnittelijana erikoissuunnittelija Pekka Sulkava. Luontotiedot suunnitelmaan on kerännyt suunnittelija Pirkka Aalto sekä opastusosan tekstit erikoissuunnittelijat Pia Arvola ja Maarit Kyöstilä. Suunnitelman tekoon osallistui myös Ylä-Lapin ja Perä-Pohjolan luontopalveluiden yhteinen suunnitteluryhmä ja muita asiantuntijoita. Suunnitelman laadinnassa on

noudatettu Metsähallituksen hoito- ja käyttösuunnittelun ohjetta (Metsähallitus 2005a). Alueen väestöä ja sidosryhmiä on osallistettu suunnittelun eri vaiheissa seuraavasti:

- Ylläs–Aakenustunturin alueella yhteistyöryhmä toimi aktiivisesti vuosina 1999–2003 ja samalla paikallista väestöä osallistettiin yleisötilaisuuksissa.
- Hoito- ja käyttösuunnittelun tueksi on tehty kävijätutkimukset ja yritysselvitykset etelä- ja pohjoisosista erikseen sekä luontokeskuksissa asiakasselvitykset vuosien 1999–2004 aikana.
- Vuonna 2004 avattiin hoito- ja käyttösuunnittelun www-sivut ja palautteet ohjattiin Metsähallituksen palautejärjestelmään.
- Pallas–Yllästunturin kansallispuistolain valmistelun yhteydessä eduskunnan ympäristövaliokunta piti kuulemistilaisuuden Hetassa ja Ylläksellä maaliskuussa 2004. Lisäksi ympäristöministeriö järjesti laajan lausuntokierroksen lakiesityksen valmistelun yhteydessä (HE 169/2003).
- Lain valmistelun yhteydessä Metsähallitus järjesti kuulemis- ja keskustelutilaisuuksia kaikkien puistokuntien kunnanhallitusten ja saamelaiskäräjien kanssa sekä yleisötilaisuuksia Hetassa, Raattamassa ja Muoniossa vuonna 2003. Metsästyssäännöksistä laadittiin ehdotus yhdessä paikallisten riistanhoitoyhdistysten ja Lapin riistanhoitopiirin kanssa.
- Hoito- ja käyttösuunnittelun yleisötilaisuuksia järjestettiin vuonna 2005 seuraavasti: 28.2. Pallastunturilla, 7.4. Hetassa, 13.4. Pallastunturilla, 18.4. Ylläksellä, 25.5. Kittilässä, 31.5. Kerässiepissä ja 6.6. Hetassa. Yleisötilaisuuksissa esiteltiin tavoitteita ja keskusteltiin suunnitelman sisällöstä. Erikseen järjestettiin informaatio- ja suunnittelukokoukset paliskuntien kanssa 25.4.2005 sekä Raattaman osakaskunnan kanssa Pallasjärven kalastuksen järjestelyistä 28.2., 5.4., 11.4, 1.6., 10.6. ja 14.11.2005. Sidosryhmätilaisuuksia on järjestetty myös seudun riistanhoitoyhdistysten kanssa.
- Ylläs–Aakenuksen osalta osana Taigametsä Life -hanketta paikallistyöryhmä kokoontui yhteensä 10 kertaa (vuonna 2000: 9.2., 15.3., 18.5., 5.10. ja 23.11.; vuonna 2001: 15.2., 18.5. ja 10.10. sekä vuonna 2002: 13.3. ja 1.11.).
- Suunnitelma- ja järjestyssääntöluonnosten valmistuttua ne esiteltiin Enontekiön yhteistyöryhmälle sekä käytiin lakisääteinen neuvottelu Saamelaiskäräjien kanssa 18.11.2005. Tässä yhteydessä pyydettiin Saamelaiskäräjiltä arvio suunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin (Liite 14). Tällainen arvio on sovittu pyydettäväksi kaikista saamelaisten kotiseutualueella tehtävistä suojelu- ja erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmista.
- Kirjallinen lausuntokierros järjestettiin 22.8.–20.9.2005. Lausuntoyhteenveto käsiteltiin Lapin luontopalveluiden johtoryhmässä. (Ylä-Lapin ja Perä-Pohjolan luontopalvelut yhdistettiin 1.10.2005.) (Liite 15)

Suunnitelma on hyväksytty ympäristöministeriössä 10.1.2008 (Liite 16).

ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ

2 Luonto ja historia

2.1 Yleiskuvaus

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa kohtaavat Peräpohjola, Metsä-Lappi ja Tunturi-Lappi. Puiston keskeinen ydin on lähes 100 km pitkä Ounasselänteen tunturiketju, joka ulottuu Ounastuntureilta Ylläkselle. Tunturijakso edustaa eroosiojäänteitä vanhoista vuorista, jotka olivat aikoinaan yli 2 000 m korkeita. Tällä alueella ovat Enontekiön Käsivarren suurtuntureiden jälkeen Suomen suurimmat suhteelliset korkeuserot. Alava ympäristö sijaitsee 200–300 m merenpinnan yläpuolella, ja tunturit kohoavat siitä 400–500 m ylemmäksi. Tunturit ovat pääosin loivia ja pyöreälakisia, ja lakia peittää yleensä tunturikoivuvyöhyke. Alue on monien eläin- ja kasvilajien levinneisyyden joko eteläisellä tai pohjoisella äärirajalla.

Ounasselänteen tunturijonon pohjoisosassa Hannukurun seudulla on kuusen ja monien muiden lajien pohjoisraja. Kuva Pekka Sulkava.

Puiston pohjoisosan muodostava Pallas–Ounastunturin alue on Lapin havumetsävyöhykkeen korkein tunturiselänne. Alueen pituus pohjois-eteläsuunnassa on noin 50 km ja siihen kuuluvat seuraavat tunturit: Ounas-, Ruoto-, Könkäsen-, Suas-, Pallas-, Lommol-, Sammal- ja Keimiötunturit. Näistä pinta-alaltaan suurin on Ounastunturien alue. Korkein laki, Taivaskero, sijaitsee Pallastuntureilla ja kohoaa 809 m:n korkeuteen.

Ylläs–Aakenustunturin aluetta hallitsevan tunturiselänteen eteläisin ja korkein laki on kansallispuiston ulkopuolelle jäävä Yllästunturi (718 m). Siitä pohjoiseen sijaitsevat Kesänki-, Lainio- ja Pyhätunturit sekä Äkäskero ja kansallispuiston kaakkoisosassa kaarevan muotoinen Aakenustunturi. Selvä vastakohta tuntureille ovat niiden ympärille levittäytyvät metsän peittämät vaara-alueet ja suot (Liitteet 3A ja 3B).

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston erityispiirteinä Suomen kansallispuistojen joukossa ovat sen laajat pohjoiset luonnontilaiset metsät ja suot yhdistettynä tunturiluontoon, osittainen sijainti saamelaisten kotiseutualueella sekä vilkas matkailu- ja tutkimuskäyttö. Alueen luontoarvot nousevat entistä merkittävämmiksi, jos niitä tarkastellaan eurooppalaisesta näkökulmasta. Alue muodostaakin luonto-, kulttuuri- ja luontomatkailuarvoiltaan kansainvälisesti erittäin merkittävän kohteen.

2.2 Geologia ja geomorfologia

Alueen kivilajit ovat joko tulivuoriperäisiä tai syntyneet jokien, merenrantojen tai tuulten kuljettamista hiekkakerrostumista. Nämä kerrostumat muuttuivat vuorijonopoimutuksessa kiteisiksi kiviksi; tulivuorikivet amfiboliiteiksi ja hiekat kvartsiiteiksi. Ounastunturit ovat pääosin kvartsiittia ja Pallaksen tunturit valtaosin amfiboliittia. Ounastuntureiden itäpuolella kallioperä on ns. Hetan graniittia. Erillisiä pienialaisia syväkivialueita esiintyy ainakin Pallastuntureiden ympäristössä. Myös Ylläs–Aakenustunturin yleisin kivilaji on kvartsiitti. Linkukeron ja Pyhäjärven koillispuolinen alue muodostuu pääasiassa emäksisistä tulivuoriperäisistä kivilajeista, kuten vulkaniiteista, amfiboliitista ja muista vihreäkivistä, sekä paikoin kiilleliuskeesta ja -gneissistä. Alueen eteläosan tunturivyöhykkeessä kallioperä on enimmäkseen kvartsiittia. Kallioperä vaikuttaa myös alueen kasvillisuuteen: Emäksisen alueen kasvillisuus on rikkaampaa kuin kvartsiittialueen.

Pallas–Yllästunturin alueen maaperäkerrostumat ja -muodostumat ovat peräisin pääasiassa viimeisen jääkauden loppuvaiheesta, jolloin mannerjää virtasi etelästä pohjoiseen. Alueelta on löydetty myös viimeistä edellisen tai vielä sitä vanhemman jäätiköitymisen kerrostamia muodostumia. Vallitseva maalaji on moreeni. Useimmiten se on jäätikön pohjalle kerrostunutta pohjamoreenia, joka verhoaa kallion pintaa. Moreeni muodostaa myös kasvualustan alueen metsille. Kivennäismaiden kasvillisuustyypeistä yleisimpiä ovat jäkälä-sammal-varpukankaat ja sammal-varpukankaat, pohjoisessa myös jäkälä-varpukankaat.

Mannerjään liikkeiden, sulamisveden ja tuulen vaikutuksesta alueelle on syntynyt moreeni- ja harjumuodostumia, suppia ja deltoja. Ounastunturilla ja esimerkiksi Rietsamon alueella esiintyy moreenikumpujen ja -selänteiden muodostamia kenttiä. Tuntureilla on polygonimaita kohdissa, missä laet ovat moreenin peitossa. Rinteillä esiintyy paikoin sulamisjokien aiheuttamia ”kivivirtoja”.

Muonion jääjärvestä purkautuneet vesimassat kuluttivat jään reunan alta paljastuneen laskuuoman pohjalle kallioseinäisiä rotkoja ja kuruja, joita on esimerkiksi Kulkujoen laaksossa Ruoppakönkäällä. Muita jääjärven lasku-uomia esiintyy Pahtavuomalla, Kukastunturin ja Hangasmaan välissä sekä Pyhäjoen kurussa. Alueen pohjoisosassa sulamisvesien huuhtomista kalliojyrkänteisistä jokilaaksoista komeimmat ovat Pahtajärvi–Pahakuru–Hannukurun kanjoni ja Suaskuru. Soraa, hiekkaa ja hietaa käsittäviä harjuja on varsinkin Pahajoen ympäristössä, Pahakurun itäpuolella ja muuallakin pieninä alueina. Mannerjään sulaessa tunturihuippujen välisiin laaksoihin on syntynyt kuruja, mm. satulakuruja, kuten Aakenuksen Vaulokuru sekä Lauku- ja Taivaskerojen välinen kuru. Rinteille on syntynyt lieveuomastoja, jotka näkyvät esimerkiksi Pyhätunturin pohjoisrinteellä ja Lainiotunturilla, jossa uomia löytyy peräti toista sataa.

Sulamisveden ja tuulen yhteisvaikutuksena on muodostunut suppa-harjumuodostumia, kuten Kellotapulit ja Kiimaharjut, sekä deltoja, joista laajin on Hietajärven kangas. Merkittäviä harjumuodostumia ovat Pippoharjut ja Ylisenpään–Pallasjärven harju sekä Kukas- ja Pyhäjärvien välisellä alueella olevat harjut, jotka jatkuvat matalana ja kapeana selänteenä Lainiojoen laaksoon. Myös Aakenustunturin länsirinnettä seuraa matala harju, joka johtaa Vareslaen ja Varesparkuman väliseen rotkoon jatkuen edelleen Aakenustunturin pohjoispuolella. Ounasjoen länsipuolella sijaitseva laaja dyynialue ulottuu kansallispuistoon Hietajärven alueella. Erikoinen geologinen kohde on myös Aakenuksen rinteellä oleva maanvyörymäalue.

2.3 Vesistöt

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston halki kulkee pohjois-eteläsuunnassa kahden päävesistöalueen raja, joten alue on pienten latvavesien muodostamaa vedenjakajaseutua. Alueen länsipuolen vesistöt kuuluvat Tornionjoen vesistöalueeseen ja itäpuolen vedet laskevat Ounasjokea pitkin Kemijokeen. Vedenjakaja kulkee suurimmaksi osaksi alueen tuntureiden ja vaarojen muodostamaa jonoa pitkin. (Liitteet 3A ja 3B)

Kansallispuistossa on lukuisia pieniä järviä, joista useat ovat muodostuneet jään kuluttamiin painanteisiin. Puiston pohjoisosan suurimmat järvet ovat Pallasjärvi, Ketomellan Hietajärvi ja Keimiöjärvi sekä eteläosan Pyhä-, Linku- ja Mieletönjärvet. Pallasjärven maksimisyvyys on 36 m, Aakenuksen Pyhäjärven 25 m. Muut alueen järvet ovat pääosin hyvin matalia, sillä ne sijaitsevat enimmäkseen tasaisilla suoalueilla.

Joiksi luokiteltavia vesistöjä ovat Siosjoet sekä Onnas-, Paha-, Pyhä-, Kulku-, Levi-, Aakenus-, Linku- ja Lainiojoet. Enontekiöllä kansallispuiston raja noudattelee paikoitellen Ounasjoen vartta. Vesistöjen veden laatuun vaikuttavat kallioperän ohella maaperän eloperäiset ainekset, kuten suoalueilta huuhtoutuvat humusaineet. Myös useat järvet ja lammet ovat humuspitoisia ja ravinnetasoltaan karuja tai keskiravinteisia. Lisäksi on lukuisia luonnontilaisia puroja, pieniä jokia ja lähteitä. Luonnontilaisuutensa vuoksi näitä kohteita voidaan pitää valtakunnallisesti arvokkaina. Linkulampien pohjoispuolella sijaitsee eutrofinen huurresammallähde, joka on EU:n erityisen tärkeänä pitämä luontotyyppi. Uhanalaisia tai harvinaisia vesikasveja on tavattu joissakin alueen järvissä ja lammissa. Erityisesti alueella sijaitsevat lähteet ja puronvarret ovat kasvistoltaan monipuolisia ja arvokkaita kohteita.

2.4 Suot

Kansallispuiston suot luetaan kuuluviksi Metsä-Lapin ja Peräpohjolan aapasuovyöhykkeisiin, ja ne ovat kauttaaltaan luonnontilaisia. Useimmat suot ovat syntyneet metsämaan soistumisen seurauksena. Ne ovat pääosin karuja ja puuttomia aapasoita. Turvealueita on muodostunut erityisesti hienompien maa-ainesten päälle tunturien alarinteille ja laaksopaikkoihin. (Liitteet 3A ja 3B)

Yleisimpiä suotyyppejä ovat soiden reunojen neva- ja sararämeet, jotka vaihettuvat soiden keskiosia kohti sara- ja rimpinevoiksi. Valtaosa suokasvillisuudesta on vähä- tai keskiravinteista; runsasravinteisia lettoja on vain vähän. Rimpiletot ovat letoista ja puronvarsien ruoho- ja heinäkorvet korvista yleisimpiä. Aapasoiden morfologia on selvästi nähtävissä ainoastaan laajimmilla soilla. Pippovuoman lounaiskulmassa ovat myös Suomen eteläisimmät palsakummut. Paikoin, esimerkiksi Ounas- ja Lommoltuntureilla sekä Aakenustunturin Moloslehdossa, on rinnesoita. Pienialaiset luhtasuot keskittyvät purojen ja jokien varsiin. Pallasjärven pohjoispuolella on pienialainen keidassuo. Paljakalla on pienialaisia soita lähinnä orohemiarktisessa vyöhykkeessä Ounas-

tunturien alueella. Pallas–Ounastunturin alueen suurimmat suot sijaitsevat Pyhäkeron itäpuolella, Pippovuomalla, Suasjängällä, Muonion Vuontisjärven ympäristössä ja Hanhivuomalla. Ylläs–Aakenustunturin alueen laajimmat suot ovat Neuvo-Pietarinvuoma ja Aakenuksen eteläpuolinen suoalue. (Liitteet 4A ja 4B)

2.5 Metsät

Kasvimaantieteellisessä jaottelussa kansallispuiston pohjoisosa kuuluu Metsä-Lapin ja eteläosa Peräpohjolan metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen. Näiden kahden vyöhykkeen välinen vaihettumisalue on melko laaja ulottuen Pallakselta Pahakurun tienoille. Kuusen metsänraja kulkee puiston poikki Pippovuoman–Pahakurun tienoilla. Kuusimetsän kielekkeet kulkevat vielä muutaman kilometrin Ounastunturien ylängön itä- ja länsireunaa kohti pohjoista.

Havumetsän raja vaihtelee rinteen suunnan, jyrkkyyden, kivikkoisuuden ja tykkyisyyden mukaan 350 m:stä yli 550 m:n korkeudelle. Havumetsän rajan muodostaa puiston eteläosissa pääasiassa kuusi ja pohjoisosassa mänty. Havumetsien yläpuolella on puiston pohjoisosassa erotettavissa selvä tunturikoivuvyöhyke. Eteläosissa se on kapea tai puuttuu kokonaan voimakkaan tykkyisyyden vuoksi. Vaarojen laella puuston muodostavat etupäässä mänty ja koivu, mutta paikoin myös kuusi, mistä johtuvat esimerkiksi Mustavaara- ja Mustakero-nimet.

Puiston pohjoisosassa männyn ja koivun muodostamat kuivahkot ja kuivat sekametsät ovat yleisimpiä. Ounastunturien alueella on paikoin myös karuja jäkäläkankaita. Puiston keskiosassa vallitsevat tuoreet kuusimetsät ja kuivahkot mänty-kuusimetsät sekä männyn ja koivun muodostamat kuivahkot sekametsät. Eteläosan metsät ovat pääosin tuoreita kuusimetsiä ja koivuvaltaisia sekametsiä vaihtelevasti metsäpalosta kuluneen ajan mukaan. Järeimmät kuusivaltaiset metsät ovat Lainioselässä, jossa puuston tilavuus on yli 150 m^3/ha, sekä Jerisjärven pohjoisrannalla, Mustakeron itärinteillä ja Pyhäjoen lehdossa. Reheviä pienialaisia ja runsaspuustoisia puronvarsikorpia ja lehtoja esiintyy tunturien alarinteillä. Edustavimmat lehdot ovat Varkaankurussa ja Pyhäjoen varressa.

Puiston metsät ovat valtaosin vanhoja luonnonmetsiä. Puiston pohjoisosan mäntyvaltaiset puustot ovat keski-iältään noin 250-vuotiaita, kuusivaltaiset puustot yli 200-vuotiaita. Koivikoiden puusto on keskimäärin yli 100-vuotiasta. Puuston ikärakenne vaihtelee suuresti metsiköiden sisällä. Metsän uusiutuminen etenee luontaisen dynamiikan mukaan kuolevien puiden jättämiin ja myrskyn kaatamiin aukkoihin. Viimeisten sadan vuoden aikana kansallispuiston metsissä on ollut vähän kuloja, mutta aikaisemmat metsäpalot ovat vaikuttaneet huomattavasti nykyisiin puulajisuhteisiin. Erityisen arvokkaita vanhoille 1800-luvun paloalueille syntyneitä metsiä edustavat Totovaaran seudun vanhat hieskoivu- ja haapavaltaiset lehtimetsät.

Voimakkaasti käsiteltyjen metsien pinta-ala on kansallispuistossa Ylläs–Aakenustunturin alueella kaikkiaan noin 570 ha. Käsitellyt metsät sijaitsevat alueen sisällä aiemmin yksityisomistuksessa olleilla palstoilla, jotka on hankittu valtiolle liitettäviksi kansallispuistoon. Lievästi käsiteltyjä metsiä alueella on noin 360 ha ja vanhoja, 1900-luvun alkupuoliskolla tehtyjä poimintahakkuita on noin 1 830 ha:n alueella. Käsiteltyjä metsiä Ylläs–Aakenustunturin alueella on näin kaikkiaan noin 2 800 ha:n alueella. Pallas–Ounastunturin alueella metsät ovat luonnontilaisia lukuun ottamatta lähikylien hyvin pienimuotoista kotitarvepuun ottoa alueen eteläosissa ennen 1930-lukua. Myös kansallispuistoon kuuluvalla Pallasjärven luonnonsuojeluvartijan tilalla oli aikoinaan oikeus kotitarvepuun ottoon.

2.6 Tunturit

Alueen tunturit ovat tyypillisiä Länsi-Lapin tuntureita pyöreälakisine keroineen. Paljakkavyöhyke on alapaljakkaa (alaoroarktinen vyöhyke), ja vain korkeimmilla huipuilla on keskipaljakan kasvillisuuden piirteitä (keskioroarktinen vyöhyke). Alapaljakalla vallitsevat jäkälävaltaiset variksenmarjakankaat ja paikoin kurjenkanervakankaat. Lapinvuokkokangasta on pienialaisena Ounastuntureilla. Tunturiniityt keskittyvät purojen varsille. Paikoin painanteissa ja kuruissa on lumenviipymäkasvillisuutta; laajimmat lumenviipymät sijaitsevat Pyhäkurussa sekä Ounastunturien Pyhäkerolla ja Lumikurussa. Paljakkavyöhykkeen yläosissa on paikoin keskipaljakalle ominaisia tunturivihviläkankaita.

Varsinaiseen paljakkaan välittävä, boreaalisen kasvillisuuden vallitsema puolipaljakka (orohemiarktinen vyöhyke) on monin paikoin leveä. Orohemiarktisella vyöhykkeellä kasvaa vielä yksittäisiä puita tai puuryhmiä, jotka ovat puiston etelä- ja keskiosissa lähinnä kuusta ja mäntyä ja puiston pohjoisosissa tunturikoivua. Tähän vyöhykkeeseen keskittyvät myös vaivaiskoivu- ja mustikkakankaat. (Liitteet 4A ja 4B)

2.7 Perinnebiotoopit

Pallas–Yllästunturin alueella on muodostunut perinnebiotooppeja pääasiassa poronhoitoon ja heinäntekoon liittyvän toiminnan tuloksena. Alue on ollut varsin erämaista, eikä alueen sisällä ole ollut juurikaan kiinteää, pitkäaikaista asutusta, joka olisi tuottanut perinnebiotooppeja. Tällaisia ovat Pallasjärven ja Puolitaipaleen virkatalojen pihapiirit ja lähiniityt. Maraston, Pallaksen, Mustavaaran, Lalvavuoman, Molosjängän ja Nilivaaran erotus- ja/tai vasaleikkokaarteiden käyttö on tuottanut tunturialueille perinnebiotooppeja ja niiksi verrattavia alueita. Osa näistä kohteista on vanhoja eivätkä ne ole enää käytössä.

Kansallispuistossa on harjoitettu aikoinaan monilla palstoilla jänkäniittytaloutta ja paikoin myös järviniittytaloutta. Alueen niityillä sijaitsee edelleen joitakin latoja ja niittypirttejä tai näiden jäänteitä sekä vanha pirrikota. Edustavimpia näistä on entistetty. Aakenuksen ympäristössä on ollut myös muutama savottapiha. Juurakkotervan polttoon tarvittiin vanhoja juurakoita, keloja ja tuulenkaatoja. Tervahauta kaivettiin joki- tai muuhun sopivaan törmään. Esimerkiksi Kesängin tervahauta on kumpareella lähellä Kesänkijärven itäpäätä. Todennäköisen tervakämpän edustavin raunio on Lainion ja Kukastunturin välisessä kurussa sijaitseva jo romahtanut Multakota, josta käytetään myös nimeä Multakämppä.

2.8 Natura 2000 -luontotyypit

Laaja-alaisin Natura-luontotyyppi Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on boreaalinen luonnonmetsä. Pohjoisosassa pinta-alasta suuri osa on myös tunturikankaita ja tunturikoivikoita, etelässä aapasoita. Kansallispuiston alueelta on tehty kattava luontotyyppi-inventointi vuosina 1998–2005. Pallas–Ounastunturin Natura 2000 -alueella tavataan 24, Ylläs–Aakenustunturin alueella 15 ja näissä yhteensä 28 erilaista luontodirektiivin liitteessä I mainittua luontotyyppiä (Liitteet 5A ja 5B, taulukko 1). Priorisoidut luontotyypit on merkitty tähdellä.

Taulukko 1. Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa sijaitsevat luontodirektiivin liitteessä mainitut Natura 2000 -luontotyypit vuonna 2006 valmistuneen tarkentavan luontotyyppikartoituksen mukaan. * = priorisoitu luontotyyppi.

Koodi	Natura-luontotyyppi	Pallas–Ounas		Ylläs–Aakenus		Koko kansallis-puiston alue	
		ha	%	ha	%	ha	%
9010	*Luonnonmetsät	26 801	45,15	25 077	65,13	53 588	52,42
4060	Tunturikankaat	12 199	20,55	1 690	4,39	13 888	13,59
7310	*Aapasuot	1 895	3,19	5 884	15,28	8 901	8,71
7140	Vaihettumissuot ja rantasuot	5 248	8,84	570	1,48	6 126	5,99
9040	Tunturikoivikot	5 390	9,08	200	0,52	5 590	5,47
91D0	*Puustoiset suot	1 831	3,08	1 267	3,29	3 386	3,31
3110	Karut kirkasvetiset järvet	1 979	3,33	230	0,6	2 214	2,17
9060	Harjumetsät	950	1,6	0	0	950	0,93
7230	Letot	327	0,55	10	0,03	343	0,34
8220	Silikaattikalliot	175	0,3	146	0,38	322	0,31
9050	Lehdot	218	0,37	21	0,05	248	0,24
6150	Karut tunturiniityt	193	0,33	0	0	193	0,19
3160	Humuspitoiset lammet ja järvet	147	0,25	1	0	188	0,18
3130	Niukka–keskiravinteiset järvet	178	0,3	0	0	178	0,17
7110	*Keidassuot	53	0,09	108	0,28	169	0,17
3210	Luonnontilaiset jokireitit	134	0,23	0	0	137	0,13
3260	Pikkujoet ja purot	57	0,1	55	0,14	118	0,12
91E0	*Tulvametsät	79	0,13	0	0	97	0,09
7160	Lähteet ja lähdesuot	21	0,04	0	0	21	0,02
9080	*Metsäluhdat	12	0,02	1	0	14	0,01
3220	Tunturijoet ja -purot	12	0,02	0	0	12	0,01
6270	*Runsaslajiset kuivat ja tuoreet niityt	6	0,01	0	0	6	0,01
6450	Tulvaniityt	5	0,01	0	0	5	0
8110	Tuntureiden vyörysoraikot ja -lohkareikot	0	0	3	0,01	3	0
3150	Runsasravinteiset järvet	0	0	0	0	0	0
7320	*Palsasuot	0,5	0	0	0	0,5	0
4080	Tunturipajukot	0	0	0	0	0	0
7220	*Huurresammallähteet	0	0	0	0	0	0
	Ei Natura-luontotyyppiä	1 448	2,44	3 241	8,42	5 532	5,41
	Yhteensä	59 356	100	38 503	100	102 228	100

2.9 Lajisto

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston lajistossa vaikuttaa voimakkaasti jakautuneisuus pohjois-boreaalisten metsien ja tunturilajiston välillä. Alueella kohtaavat monet esiintymisalueensa pohjoisrajalla elävät eteläiset lajit sekä pohjoiset tunturialueiden lajit. Tekstissä mainitut uhanalaisuusluokat perustuvat Rassi ym. (2001) julkaisemaan luokitukseen. Uhanalaiset sekä EU:n lintu- ja luontodirektiivien liitteissä mainitut kansallispuistossa havaitut lajit on lueteltu liitteissä 6–9. Kaikki havaitut lajit eivät esiinny vakituisesti tai pesi alueella.

2.9.1 Nisäkkäät

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on tutkittu pikkunisäkäslajistoa pitkään Metlan vastuulla olevissa seurannoissa. Kaikkiaan alueella on tavattu noin 30 nisäkäslajia. Myyristä alueella esiintyvät metsä-, puna-, harmaakuve-, pelto-, lapin- ja vesimyyrä sekä tunturi- ja metsäsopuli. Myös piisamia tavataan paikoin. Alueella on ollut majavia 1900-luvun alkupuolella ja niitä istutettiin aikoinaan Pyhäjokeen, mutta nekin ovat kadonneet alueelta. Päästäisistä puistossa asustelevat ainakin metsä-, idän-, vaivais-, kääpiö- ja vesipäästäinen. Muita yleisiä nisäkkäitä ovat orava, metsäjänis, näätä, lumikko, kärppä, minkki, poro, hirvi ja kettu. Saukko, ilves ja karhu ovat Pallas–Yllästunturin kansallispuiston vakituisia asukkaita. Ylläs–Aakenustunturin alueella esiintyy pohjanlepakko. Suomessa erittäin uhanalaiset susi ja ahma vierailevat satunnaisesti puistossa. Valtakunnallisesti äärimmäisen uhanalaiseksi luokiteltu naali on hävinnyt alueelta. Viimeinen naalihavainto on Ounastunturilta vuodelta 1975. Kansallispuiston alueella on havaittu viime vuosina myös metsäkauriita ja supikoiria, jotka tulokaslajeina ovat yleistymässä.

2.9.2 Linnut

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella on seurattu ja tutkittu lintulajistoa jo 150 vuotta. Systemaattisia laskentoja on tehty 1980-luvulla ja kattavasti myös 1998–2005. Alueella on havaittu yhteensä noin 180 lintulajia. Linnusto koostuu sekä eteläisen havumetsävyöhykkeen, Peräpohjolan ja Metsä-Lapin soiden että tunturiylänköjen ja paljakoiden lajeista. Monet tunturilajit, kuten kiiruna, keräkurmitsa, punakuiri, tunturikihu ja pulmunen, ovat puiston alueella levinneisyytensä etelärajoilla. Linnuston kannalta alueen laajat metsät ovat erityisen merkittävä kokonaisuus. Ne tarjoavat suojan ja pesimäpaikan lukuisille vanhojen metsien lajeille. Myös suolinnusto on monipuolinen.

Uhanalaisia ja silmälläpidettäviä lajeja on havaittu yhteensä 48 kappaletta, joista äärimmäisen uhanalaiseksi luokitellut kiljuhanhi ja tunturikiuru on tulkittu alueelta kadonneiksi. Kolme lajia on luokiteltu erittäin uhanalaisiksi, 11 lajia vaarantuneiksi ja 26 lajia silmälläpidettäviksi. Näistä myös alueellisesti uhanalaisia ovat muun muassa keräkurmitsa, punakuiri, mustalintu ja sepelrastas (Liite 6). Valtakunnallisesti elinvoimaisia, mutta alueellisesti uhanalaisia lajeja on tavattu alueella kuusi kappaletta. EU:n lintudirektiivin liitteen I lajeja on alueella havaittu 39 kappaletta (Liite 7). Näistä alueella esiintyvät säännöllisesti esimerkiksi pyy, keräkurmitsa, laulujoutsen, palokärki, ampuhaukka, kuikka, kaakkuri, kurki, sinirinta, vesipääsky, suokukko, pohjantikka, kapustarinta, metso ja liro. EU:n lintudirektiivin liitteessä I mainitsemattomia säännöllisesti esiintyviä tai läpimuuttavia muuttolintuja (jotka huomioidaan kuten lintudirektiivin liitteen I lajit) on alueella 15 kappaletta (Liite 9).

2.9.3 Matelijat ja sammakkoeläimet

Sammakko ja sisilisko ovat alueella yleisiä. Kyyn levinneisyysalue ulottuu pohjoisimmillaan Pahakurun seudulle. Myös rupikonnan ja viitasammakon levinneisyysalue ulottuu kansallispuistoon.

2.9.4 Kalat

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa kalalajistoa on tutkittu koekalastuksilla Ylläs–Aakenustunturin alueella 1999 ja Pallas–Ounastunturin kansallispuistossa Pallasjärvessä ja useissa muissa vesissä 1990- ja 2000-luvulla. Pallasjärvi on puiston monilajisin vesi, jossa on tavattu yhteensä 12 alkuperäistä kalalajia. Alkuperäisiä kalalajeja ovat siika, harjus, muikku, taimen, ahven, made, kiiski, mutu, kymmenpiikki, särki, kirjoeväsimppu ja hauki. Istutettuja lajeja ovat järvilohi, nieriä, harmaanieriä ja eri siikamuodot. Alueen kalastosta merkittävimpiä ovat tunturijärvien ja -purojen nieriä- ja taimenkannat. Molemmat lajit on luokiteltu valtakunnallisesti silmälläpidettäviksi. (Liite 6) Tunturiraudun (pikkunieriä) esiintymät puiston eräissä järvissä ovat Länsi-Lapin eteläisimpiä. Pallasjärvessä on luontaisesti lisääntyvä järvitaimenkanta. Pallasjärven taimen kutee sinne laskevissa joissa, puroissa ja niiden lammissa.

Monissa alueen pikku puroissa ja lammissa elää niukka, mutta elinvoimainen purotaimenkanta. Järvissä tavataan lisäksi esimerkiksi siikaa, muikkua, haukea, ahventa, kivisimppua, kirjoeväsimppua, kymmenpiikkiä, madetta ja mutua. Pallasjärveen ja Aakenuksen Pyhäjärveen on istutettu eri kalalajeja, kuten järvilohta, taimenta, meritaimenta, vaellus-, plankton- ja järvisiikaa, nieriää, harmaanieriää, harjusta ja muikkua. Keimiöjärvi on ollut aiemmin siian emokalajärvenä ja vuokrattuna sitä varten Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselle.

2.9.5 Selkärangattomat

Alueen hyönteislajistosta on tehty havaintoja jo yli 200 vuotta. Lajistoa on kartoitettu viimeksi tarkemmin Pallas–Ounastunturin alueella 1990-luvun alussa ja perhosten osalta vuosina 1998–2005 sekä kovakuoriaisia Ylläs–Aakenustunturin alueella vuosina 1998–2000. Pallas–Ounastunturin alueella on tavattu 463 perhoslajia, joista 188 on suurperhosia ja 275 pikkuperhosia sekä 73 lajia vesiperhosia. Kansallispuistosta tunnetaan yksi erittäin uhanalaiseksi luokiteltu perhoslaji (tunturipikkumittari) sekä kolme silmälläpidettäviksi luokiteltua lajia (pohjanmataramittari, suomenpeilikääriäinen ja pohjanharmoyökkönen) (Liite 6). Viimeksi mainittu kuuluu myös EU:n luontodirektiivin liitteen II lajeihin (Liite 8). Vesiperhosista kuusi lajia (rimpiputkisirvikäs, suoputkisirvikäs, kultaharjakas, purovainokas, puroriippasirvikäs ja sysiharjakas) on luokiteltu silmälläpidettäviksi. Pallas–Ounastunturin alueelta on löytynyt vuosien 1998–2004 perhostutkimusten yhteydessä maakunnalle uusina 10 perhos- ja 13 vesiperhoslajia, joista osa on erittäin harvinaisia. Ylläs–Aakenustunturin alueella on havaittu yksi silmälläpidettävä vesiperhoslaji (puroriippasirvikäs).

Ylläs–Aakenustunturin alueella on tavattu kaikkiaan 528 kovakuoriaislajia. Vaarantuneiksi luokiteltuja niistä on yksi (murroskolva) ja silmälläpidettäviä kolme (salopallovesiäinen, häiväpiiloseppä ja *Cis micans*). Niin ikään silmälläpidettäväksi luokitellun pohjankuusijäärän ainoa löytöpaikka Suomessa on Pallakselta vuodelta 1943. Ylläs–Aakenustunturilla havaittuja harvinaisuuksia ovat myös mm. *Lesteva pubescens* ja *Lesteva monticola*, joita on tavattu Suomessa 1960-luvun jälkeen vain 1–2 kertaa. Alueen pohjoisosassa havaittuja vaarantuneita ja silmälläpidettäviä lajeja ovat myös lapinsilmähyrrä, tarhavakoripsikkä, vyöpiiloseppä, nystyhaiskiainen ja *Atrecus longiceps*. (Liite 6)

Yhtä vaarantuneeksi luokiteltua nilviäislajia esiintyy eräissä Pallas–Ounastunturin alueen pienvesissä. Ne ovat lajin ainoat tunnetut elinvoimaiset esiintymispaikat Tunturi-Lapissa. (Liite 6)

2.9.6 Putkilokasvit

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella on tehty kasvilajistosta havaintoja pitkään ja systemaattinen kasvillisuuskartoitus 1990-luvun aikana. Puiston alueella on tavattu yli 250 putkilokasvilajia. Vaarantuneiksi luokiteltuja lajeja on 12: pohjannoidanlukko, suikeanoidanlukko, neidonkenkä, lettohernesara, tikankontti, veripunakämmekkä, lapinkämmekkä, kaitakämmekkä, metsänemä, hentokatkero, serpentiinipikkutervakko ja lettorikko. Valtakunnallisesti silmälläpidettäviä lajeja on seitsemän: ketonoidanlukko, ahonoidanlukko, tunturinuppisara, punakämmekkä, himmeävilla, suippohärkylä ja pahtahanhikki. Valtakunnallisesti elinvoimaisia, alueellisesti uhanalaisia tai hävinneitä lajeja on tavattu 28 kappaletta. (Liite 6) Koko kansallispuiston alueella on todettu neljä EU:n luontodirektiivin liitteen II lajia: tikankontti, neidonkenkä, lettorikko ja lapinleinikki (Liite 8).

2.9.7 Sammalet

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on systemaattisesti kartoitettu sammalia 1990-luvulla. Sammalten kannalta hyvin mielenkiintoisia ja lajistoltaan monipuolisia kohteita ovat luonnontilaiset letot, lähteet ja kalkkipitoiset kalliot. Myös runsaslahopuustoiset metsät ja puronvarret tarjoavat runsaasti kasvupaikkoja etenkin kosteutta vaativille lahopuun maksasammalille. Ylläs–Aakenustunturin alueella esiintyy yhteensä 235 sammallajia (173 lehtisammalta ja 62 maksasammalta). Pallas–Ounastunturin alueella havaittuja lajeja on 310 (211 lehtisammalta ja 99 maksasammalta). Kansallispuiston lajistossa on 8 valtakunnallisesti uhanalaista, 22 silmälläpidettävää sekä 48 alueellisesti uhanalaista tai hävinnyttä lehti- ja maksasammallajia (Liite 6). Aarniometsissä, kuten Varkaankurussa, on monipuolista, osin eteläpainotteista vanhojen metsien sammallajistoa.

Tunturialueilla tavataan useiden lajien Suomen eteläisimmät kasvupaikat, jotka ovat ainoita Kittilän Lapin alueella. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella esiintyvistä lehtisammalista isonuijasammal on luokiteltu valtakunnallisesti erittäin uhanalaiseksi ja se kuuluu myös EU:n luontodirektiivin liitteen II lajeihin (Liite 8). Valtakunnallisesti vaarantuneita lajeja alueella esiintyy kolme (kyttyräkivisammal, kurkkiosammal ja purolaakasammal) ja silmälläpidettäviä lajeja 12. Maksasammalista kantopihtisammal on luokiteltu hävinneeksi lajiksi; ruutusammal, koskikorvasammal ja pohjanpussisammal ovat vaarantuneita ja 10 muuta lajia valtakunnallisesti silmälläpidettäviä lajeja. Kansallispuistoalueen välittömästä läheisyydestä Muonion Kirkkopahdalta on löytynyt neljä sellaista alueellisesti uhanalaiseksi luokiteltua sammallajia, joita ei ole löydetty puiston alueelta. Varsinkin Ruoppakönkään kalliot ja alueen ulkopuolella sijaitseva Kirkkopahta ovat tärkeitä uhanalaisten sammallajien suojelun kannalta.

2.9.8 Kääväkkäät ja muut sienet

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston kääväkäslajistoa on inventoitu erityisesti viimeisten 10 vuoden aikana. Ylläs–Aakenustunturin alueelta on löytynyt paljon kääväkäslajeja, yhteensä 107 kpl. Niistä 13 on uhanalaisia ja 17 silmälläpidettäviä. Myös inventointien aikana löydetyt rankakääpä *(Postia balsamina)* ja korukääpä *(Postia persicina)* ovat niin harvinaisia, että ne tullaan aikanaan liittämään uhanalaisten lajien luetteloon. Myös monien levinneisyydeltään eteläisten lajien äärimmäisiä pohjoisia esiintymiä löydettiin alueelta. Inventoinneissa varmistui ainakin kahden tärkeän lajin, raidantuoksukäävän ja rusokantokäävän, vahva kanta kansallispuistossa.

Lajistollisesti rikkainta seutua ovat Varkaankurun lehtojensuojelualue, Kesänkijärven läheiset männiköt ja Aakenustunturin liepeiden vanhat lehtimetsät sekä Pallas–Ounastunturin alueen eteläosien lahopuustoiset kuusikot etenkin Pyhäjoen varrella. Kansallispuiston alueelta on löydetty yhteensä 41 uhanalaisluokitteluissa mainittua kääväkäslajia. Erittäin uhanalaisia näistä on kolme (kalkkikääpä, pikkukennokääpä ja limiludekääpä), vaarantuneita 13 ja silmälläpidettäviä 25. Helttasienistä puiston alueelta on tavattu vaarantuneeksi luokiteltua aurinkomalikkaa ja silmälläpidettävää limarengasvahakasta. (Liite 6)

2.9.9 Jäkälät

Vuosien 1999–2001 inventoinneissa löytyi Ylläs–Aakenustunturin alueelta yhteensä 260 jäkälätaksonia, joista 37 oli Kittilän Lapille uusia. Löydetyistä yksi oli valtakunnallisesti erittäin uhanalainen laji (pohjanhyytelöjäkälä) ja kuusi silmälläpidettävää lajia (hongantorvijäkälä, aarninokijäkälä, kalliokeuhkojäkälä, karstajäkälä, punanystyjäkälä ja härmähuhmarjäkälä). Pallas–Ounastunturin alueen jäkäliä on kartoitettu niukemmin, mutta vaarantuneeksi luokiteltua sinikesijäkälää on tavattu alueella. (Liite 6) Poroille tärkeitä luppokuusikoita esiintyy alueella runsaasti.

2.10 Historia

Ounasselänteen seudulla on asuttu jo kivikaudella yli 7 000 vuotta sitten. Esikeraamista asutusta on todettu Sonkamuotkasta, Muonion kirkonkylältä ja Jerisjärven rannalta. Pallaksen alueen kautta on kulkenut Ounasjoen ja Tornionjoen–Muonionjoen välinen kulkuväylä. Länsi-Lapissa kehittyi läntiseen kulttuuriin suuntautunut liuskekulttuurin alue. Kansallispuiston vanhimmat tunnetut asuinpaikat ovat olleet Pallasjärven rannalla Pyhäjoen suulla sekä Jerisjärven rannoilla. Vanhoja asuinpaikan merkkejä on myös Lainiotunturin ja Kesängin välissä Hangasojankurussa, Kesänkijärvellä ja Aakenusjoen Uujärämässä.

Kaupankäynti ja vuorovaikutus kauppakeskusten kanssa vilkastuivat Länsi-Lapissa varhaisella pronssikaudella. Alueella harjoitettiin turkiskauppaa. Lapinkävijät perustivat alueelle tukikohtiaan, joista saivat alkunsa esimerkiksi Jerisjärven rannalla sijaitseva Keimiöniemen kalakenttä ja sinne myöhemmin nousseet pirkkalaisten kalapirtit.

Varhaisella pronssikaudella poroja alettiin käyttää myös kuljetusjuhtina ja villiporojen metsästyksessä houkutuseläiminä. Metsästyskulttuurin jäänteinä kansallispuiston alueella on maatuneita peuranpyyntikuoppia, joiden käyttö on loppunut viimeistään 1800-luvulla. Varsinainen poropaimentolaisuus alkoi 1300-luvulla Norjan ja Ruotsin Lapissa, mistä se levisi Suomen Lappiin 1500-luvun lopulla. Porolaumojen hoito yleistyi 1600-luvulla etenkin tunturien reunoilla olevilla metsänraja-alueilla. Myös suomalaiset talonpojat alkoivat harjoittaa metsäseudulle sopeutunutta poronhoitoa. Poropaimentolaisuus päättyi alueella 1900-luvun alkupuolella.

Säännöllinen maanviljelys alkoi Tornionlaaksossa viime vuosituhannen alussa. Talonpoikaisasutus vakiintui jokilaaksoihin hyvien rantaniittyjen ja eräalueiden ansiosta. Luonnonniittyjä käyttävä karjatalous päättyi kansallispuistossa 1960-luvulla.

Tervan- ja hiilenpolttoa harjoitettiin Muoniossa ja Kolarissa erityisesti 1700-luvulla. Kansallispuiston alueella lähinnä jokien ja järvien läheisyydessä tehtiin vähäisiä poimintahakkuita 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alkupuolella.

Pallas–Yllästunturin alueen matkailu- ja retkeilyperinne sai alkunsa 1930-luvulla. Retkeilyyn kuuluvaa kulttuuriperintöä ovat vuonna 1934 merkitty Hetta–Pallas-reitti, joka on Suomen vanhin tunturialueille merkitty retkeilyreitti, ja vanhat autiotuvat pihapiireineen sekä Pyhäkeron matkailumajan ja Pallaksen vanhan hotellin rauniot ja nykyisen hotellin vanhin osa. Lapin ensimmäinen tunturihotelli valmistui Pallakselle helmikuussa 1938, jolloin myös kansallispuisto perustettiin. Komeassa kolmikerroksisessa funkistyylisessä rakennuksessa oli 150 vuodepaikkaa. Se ehti olla käytössä vain runsaat kuusi vuotta, ennen kuin Lapin sodan aikana vetäytyneet saksalaissotilaat tuhosivat sen maan tasalle lokakuussa 1944. Nykyisen hotellin vanhin osa rakennettiin vuonna 1948 ja sitä on laajennettu myöhemmin kahdessa osassa niin, että nykyinen vuodepaikkaluku on 130.

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on monia arvokkaita kulttuurikohteita, kuten vanhat porokämpät, poroaidat, niityt, niittypirtit ja ladot sekä esihistorialliset paikat, kuten esimerkiksi Pyhäkeron palvontapaikka. Lisäksi kivikautiset asuinkentät, liedenpohjat ja peuranpyyntikuopat sekä Porvinniemen kalakenttä seitakivineen ovat osoittamassa kansallispuiston alueen kulttuurista kerrostuneisuutta. Tarkempia tietoja historiasta löytyy mm. Sippolan ja Rauhalan toimittamasta teoksesta ”Acerbin keinosta Jerisjärven tielle” sekä Ylläs–Aakenustunturin alueen selvityksistä.

Alueen perustamishistoria on kuvattu luvussa 1.2.

2.11 Nykyinen käyttö

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston tarkoituksena on suojella Länsi-Lapin edustavinta tunturiluontoa siihen liittyvine metsä- ja suoalueineen. Tärkeän suojelutehtävänsä ohella kansallispuisto tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden harjoittaa tutkimusta, luontaiselinkeinoja, luonto-opetusta ja -opastusta sekä perinteistä retkeilyä. Pallas–Ounastunturin kansallispuistoa on suojeltu pääosin luonnonvaraisena alueena. Hoidossa on ollut keskeistä retkeilyn ohjaaminen liikkumisvyöhykkeille palvelurakentein. Pallaksen matkailualuetta (vuodesta 1938) ja Metsäntutkimuslaitoksen/Metsähallituksen toimipaikkaa (vuodesta 1936) on hoidettu pihaympäristöinä. Myös Ylläs–Aakenustunturin alueen tärkein maankäyttömuoto on ollut luonnonsuojelu.

Pallas–Ounastunturin kansallispuiston edellinen hoito- ja käyttösuunnitelma vahvistettiin vuonna 1998. Ylläs–Aakenustunturin vastaava suunnitelma valmistui vuonna 2003, mutta sitä ei ole vahvistettu. Alueen hoitoa on toteutettu suunnitelmien suuntaviivojen mukaan. Puiston hoidon päätavoitteita ovat olleet luontotyyppien ja niiden kasvi- ja eläinlajiston suojelu sekä ihmisen toiminnan tuloksena syntyneiden luontotyyppien suojelu ja hoito.

Kansallispuiston matkailu- ja retkeilykäyttöä palvelemaan on rakennettu kolme luontokeskusta, ja Pallaksen matkailualueella on hotelli-ravintola ja matkailuvaunualue. Puiston sisällä on myös Äkäskeron hotelli-ravintola. Seudun suurimmat matkailukeskukset ovat Levi ja Ylläs, joka jakaantuu tunturin molemmin puolin Äkäslompoloon ja Ylläsjärvelle, sekä Olos. Matkailun yritystoimintaa on kaikissa puistoa ympäröivissä kylissä. Yöpymisvuorokausia kertyy vuosittain 1,5 miljoonaa. Matkailukäytön kestävyyttä on edistetty rakentamalla ja kunnostamalla retkeilyreiteille pitkoksia, tulipaikkoja ja levähdyspaikkoja sekä kehittämällä alueen jätehuoltoa. Sekä Pallas–Ounastunturin että Ylläs–Aakenustunturin alueella on pitkä historia retkikohteena 1930-luvulta alkaen. Alueen palvelurakenteita on tehty 1960-luvulta alkaen. Nykyiseen muotoon retkeily vakiintui 1990-luvulla. Pallas–Ounastunturin alueella käyntikertojen määrä on nelinkertaistunut kahdessakymmenessä vuodessa. Matkailu on merkittävä kansallispuiston käyttömuoto, jonka palvelurakenteilla on suuri merkitys myös paikalliselle väestölle. Alueella retkeillään ja kuntoillaan kaikkina vuodenaikoina. Kansallispuiston alueella harjoitetaan poronhoitoa, kalastetaan, metsästetään ja kerätään luonnontuotteita siten, kuin tarkemmissa säädöksissä määritellään.

Luonnontutkimuksella on kaksisataavuotiset perinteet alueella. Viimeisten vuosikymmenten aikana tutkimustoiminta on huomattavasti vilkastunut ja monipuolistunut käsittäen mm. erilaisia metsänrajaan, metsäekologiaan ja piennisäkäslajistoon liittyviä tutkimus- ja seurantahankkeita. Ympäristötutkimus voimistui viime vuosikymmenellä, kun alueelle perustettiin ilmanlaadun ja ilmastotutkimuksen mittausasemia. Ne kuuluvat laajoihin kansainvälisiin verkostoihin, joihin tukeutuu monia suuria tutkimushankkeita. Tutkimustoiminnan tukikohtia ovat Metsähallituksen toimipaikat Hetassa, Pallasjärvellä ja Äkäslompolossa. Yhteistyö eri tutkimuslaitosten ja yliopistojen kesken on vireää ja kansainvälistä. Kestävän luontomatkailun tutkimukseen liittyen tutkimusaiheet ovat laajentuneet myös taloudellisiin ja sosiaalisiin selvityksiin. Tulevaisuudessa kansallispuiston keskeisiä tutkimuksen haasteita ovat muun muassa puiston käytön kehittäminen luonnontilaisena tutkimus-, vertailu- ja seurantakohteena muiden alueiden suhteen sekä paikalliselinkeinojen kestävän kehityksen tukeminen ja puiston matkailukäytön kehittäminen kestävällä pohjalla.

Näkkälän, Kyrön, Muonion ja Alakylän paliskunnat käyttävät kansallispuiston aluetta porolaitumena. Poroelinkeinoa varten on saanut vuokrata paimentopaikkoja sekä kunnostaa vanhoja merkitysaitoja ja porokämppiä. Poronhoitotöissä on käytetty maastoajoneuvoja. Poron laidunnuksen vaikutuksesta erityisesti karuilla, kuivilla luontotyypeillä ilmenee kulumista ja lajiston köyhtymistä. Laidunnuksen lisäksi maastoliikenteestä jää jälkiä luontoon.

2.12 Yhteenveto

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston metsät, suot ja tunturit monimuotoisine eliöyhteisöineen muodostavat kansainvälisestikin verrattuna erittäin arvokkaan **luonnonsuojelualueen**. Kansallispuiston luontotyypit, mukaan lukien vesiluontotyypit, ovat pääosin luonnontilaisia. Taukopaikkoja ja puiston huoltorakennuksia lukuun ottamatta rannat ovat rakentamattomia, ja niiden puusto ja rantasuot ovat luonnontilassa. Voimakkaimman rasituksen alaisena ovat karut ja kuivat luontotyypit poron laidunnuksen seurauksena. Alueelta löytyy monentyyppisiä virtaavia vesiä. Alueen puroja ja pieniä jokia voidaan pitää luonnontilaltaan erinomaisina, sillä vesistöjä ei ole perattu tai vähäisten perkausten jäljet ovat hävinneet. Vedenkorkeuden vaihtelut ovat luonnontilaisen tulvarytmin mukaisia, eikä veden laadussa ole havaittavissa merkkejä ihmisen aiheuttamasta kuormituksesta. Alueella olevia luonnontilaisia puroja ja pieniä jokia voidaan pitää valtakunnallisesti arvokkaina luontotyyppeinä. Myös alueen lähteet ovat arvokkaita luontotyyppejä, sillä niissä ja lähdepurojen varsilla on havaittu monia uhanalaisia putkilokasveja ja sammalia.

Pallas–Yllästunturin kansallispuisto on Suomen suosituin kansallispuisto käyntikertojen määrän ollessa yli 300 000 vuosittain. Kansallispuiston **retkeilykäyttö** on ollut jatkuvassa kasvussa viimeisten vuosikymmenten aikana, ja kansallispuisto toimii Tunturi-Lapin seutukunnan matkailun keskeisenä vetovoimatekijänä. Kansallispuiston alue on tärkeä paikallisille asukkaille, kuten elinkeinojen harjoittajille, poronhoitajille ja matkailuyrittäjille, mutta myös ulkoilu- ja retkeilyalueena.

Pallas–Yllästunturin alue on ollut jo parin vuosisadan ajan pohjoisen Suomen merkittävimpiä luonnonympäristön **tutkimusalueita**. Kansainvälisesti tunnettujen seuranta- ja tutkimushankkeiden kohdealueena Pallas–Yllästunturin alueen laajuisia tutkimusalueita ei Suomessa ole. Luonnontilaisten luontotyyppien monipuolisuus yhdistettynä jo pitkään jatkuneeseen intensiiviseen retkeilykäyttöön sekä useiden matkailukeskusten läheisyys mahdollistavat monipuolisen ja laaja-alaisen tutkimustoiminnan kansallispuistossa.

2.13 Aiempien hoito- ja käyttösuunnitelmien toteutuminen

2.13.1 Pallas–Ounastunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma 1998–2017

Pallas–Ounastunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa (Metla 1998) hoidolle asetetut avaintavoitteet ovat toteutuneet puiston alueella pääosin hyvin siltä osin, kuin niitä on ehditty toteuttaa. Suunnitelman tavoitteet oli mitoitettu toteutettaviksi 20 vuoden kuluessa vuoteen 2017 mennessä.

Pallas–Ounastunturin luonnon suojelun suotuisa taso on parantunut, ja puiston IUCN:n luokka muutettiin tavoiteltuun II luokkaan vuonna 2003. Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) luokituksessa Pallas–Ounastunturin kansallispuiston luokka alennettiin vuonna 1995 luokkaan IV, johon kuuluvat ensisijaisesti erityistä hoitoa tarvitsevat suojelualueet. Luokan muutokseen vaikuttivat muun muassa porotalouden aiheuttamat ympäristönmuutokset, paikallisen väestön vapaa metsästysoikeus vuodesta 1991 alkaen (Asetus 583/1991) ja matkailun aiheuttama uhka suojelulle. Vuonna 1997 Lapin riistanhoitopiirin ja alueen riistanhoitoyhdistysten kanssa neuvoteltiin metsästyskäytäntöön suositussopimus, jonka tavoite oli järjestää metsästys kestävän käytön periaatteiden mukaan. Yhdessä erityissuojelualueiden muodostamisen kanssa sopimus vaikutti merkittävästi kansallispuiston siirtoon takaisin IUCN-luokkaan II. Suositussopimuksen tarkoitus oli luonnonsuojelullisten tavoitteiden saavuttaminen, kuten uhanalaisten ja harvinaisten lajien säilyminen, eläinkantojen välisen tasapainon säilyminen sekä metsästyksen sopeuttaminen yhteen muiden käyttömuotojen kanssa.

Kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelmassa (Metla 1998) varattiin alueita erityissuojelualueiksi lajiston suojelun suotuisan tason säilyttämiseksi. Kansallispuiston sisällä olevien yksityisten niittypalstojen hankinta valtiolle liitettäviksi kansallispuistoon on edennyt melko hyvin, ja se on tarkoitus saada päätökseen vuoden 2007 aikana. Pallas–Ounastunturin alueella on vuodesta 1998 lähtien hankittu 31 tilaa valtiolle, ja vain neljä on hankkimatta (29.11.2006).

Tutkimustoiminta laajeni ja kansainvälistyi suunnitelmakaudella tavoitteiden mukaisesti, ja siihen tukeutuvan opetuskäytön edistäminen on kehitteillä. Kansallispuiston kenttähenkilökunta on kouluttautunut suorittamalla luontovalvojan erikoisammattitutkinnon vuonna 2004. Kestävän matkailukäytön kehittämiseen on panostettu viime vuosina entistä enemmän lisääntyvän matkailukäytön vaikutusten hallitsemiseksi.

Kansallispuiston alueen maisemalliset arvot ovat pääosin säilyneet, ja retkeilijät löytävät kävijätutkimusten mukaan puistosta edelleen kaipaamaansa luonnon rauhaa ja hiljaisuutta. Metsäntutkimuslaitos ja vuodesta 2002 alkaen Metsähallitus ovat ylläpitäneet ja huoltaneet vanhoja autio- ja varaustupia sekä reittejä rakenteineen retkeilyn edellytysten ylläpitämiseksi. Kansallispuiston sisällä olevien teiden peruskorjauksessa 1980-luvulla menetettyjä luontoarvoja, erityisesti Pallasjärven soraharjun syviä leikkauksia, on maisemoitu ympäristötaiteen keinoin vuosina 2001–2004. Pallaksen matkailualueen ympäristössä on palautettu kuluneiden alueiden luonnontilaa ja tehty jonkin verran maisemointia. Hotellin lähialueen maisemavaurioiden korjaaminen on edennyt osin maisemataiteen keinoin vuosina 2003–2004. Järvipalon soranottopaikka maisemoitiin vuonna 2006, kun Pallasjärven ja Raattaman välinen tieosuus kunnostettiin. Samalla rakennettiin maisemoiden pysäköintialueet Välivaaraan ja Hirvasrantaan sekä puiston rajalle Mieliövaaraan. Pallaksen matkailualueen kehittämishankkeessa tullaan suunnittelemaan loput maisemointityöt ja ratkaisemaan rakennetun alueen järjestelyt ja mitoitus palvelutoimintoineen.

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa ja luontokeskuksissa vierailleiden matkailijoiden ja retkeilijöiden määrä on jatkuvasti lisääntynyt. Vuoden 2004 laskentojen perusteella arvioitiin koko puiston alueen vuotuiseksi käyntikertojen määräksi noin 300 000, josta kohdentuu Pallas–Ounastunturin alueelle 125 000 käyntikertaa (tavoite 100 000 kaudelle 1998–2017). Pallastunturin luontokeskuksen asiakaskäyntien määrä on nelinkertaistunut 20 vuodessa ja kansallispuiston vaeltajien kaksinkertaistunut 10 vuodessa.

Pallasjärven kalastuksen kehittämisessä on edetty hyvin Raattaman osakaskunnan kanssa vuonna 1997 tehdyn sopimuksen ansiosta. Virkistyskalastuksen määrä on lisääntynyt merkittävästi sopimuksen laatimisen jälkeen. Sekä Hirvasrantaan että Pallaslompoloon ovat valmistuneet venevalkamat palvelurakenteineen vuonna 2001. Kalakanta on kehittynyt suunnitelmallisen hoidon ja kalastuskäytännön seurauksena.

Vuonna 2000 toteutettiin tarkka kävijäseuranta Ylläs–Aakenustunturin ja vuonna 2003 Pallas–Ounastunturin alueella. Tulokset osoittavat, että retkeilijät kyettiin pääosin kanavoimaan virkistysalueen reiteille ja matkailun palvelupisteisiin. Siitä huolimatta virkistyskäyttö vaikuttaa näkyvästi erityisesti Pallaksen ja puiston pohjoisosan maisemaan, koska reitit sijoittuvat huomattavalta osin avoimille, kauas näkyville ja herkästi kuluville tunturirinteille. Laskentojen mukaan noin 8 % retkeilijöistä kulkee helppokulkuisilla tunturikankailla reittien ulkopuolella. Myös suosituimmat autio/varaustuvat ympäristöineen kuormittuvat melko voimakkaasti sesonkiaikoina. Niiden palveluvarustusta on kehitettävä tulevalla suunnitelmakaudella. Edellisen kauden aikana syntyneitä suojelutarpeita luonnonniittyjen hoidossa ja polkujen kulumisen torjunnassa on toteutettu paikoin. Kulumisvaurioiden korjaaminen ja estäminen vaativat kuitenkin nykyistä enemmän voimavaroja.

Hoito- ja käyttösuunnitelma on turvannut poronhoidon edellytyksiä ohjaamalla ja vaikuttamalla muihin käyttömuotoihin suunnitelman mukaisesti. Pallas–Ounastunturin kansallispuiston perustamisvaiheessa vielä harjoitetut perinteiset paimentolais- ja luontaiselinkeinot ovat hävinneet tai muuttuneet tekniikan kehityksen mukana. Eräitä kulttuuriperinnekohteita, kuten Pallasjärven nuotta-apajapaikat, Porvinniemen kalamajat sekä niittylatoja, kunnostettiin ja Pallasjärven Ylä- ja Alaniityn hoito aloitettiin vuonna 2002 suunnitelman mukaan. Luontaiselinkeinojen harjoittamisen edellytyksiä on turvattu myöntämällä maastoliikennelupia kalastusta ja riekonpyyntiä varten. Luonnonkäyttö on pysynyt pääosin kestävällä pohjalla eräitä pikkujärviä ja herkimmin kuluvia porolaitumia lukuun ottamatta.

2.13.2 Ylläs–Aakenustunturin alueen hoito- ja käyttösuunnitelma 2002–2012

Ylläs–Aakenustunturin alueen suojelutavoite, turvata ja parantaa Pohjois-Euroopan läntisten vanhojen, lähes luonnontilaisten taigametsien suojelua, on toteutunut hyvin. Ylläs–Aakenustunturin alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa asetettu tavoite alustavien Natura 2000 -rajauksien tarkistamisesta on tehty ja suojelualueen rajaa suoristettu Lainiojoen alueella. Retkeilyn aiheuttamia häiriöitä ja kulumista on ehkäisty ohjaamalla retkeilykäyttöä matkailukeskusten lähialueille ja virkistysvyöhykkeellä oleville lähireiteille. Hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti reittejä ei ole laajennettu merkittävästi nykyisten reittien ulkopuolelle, vaan palveluvarustus on sijoitettu pääosin nykyisille paikoille. Siten suojelualueen syrjäosat ovat säilyneet edelleen mahdollisimman luonnontilaisina. Reiteille jo syntyneitä eroosio- ja kulumisvaurioita on korjattu pitkostamalla, porrastamalla tai päällystämällä polkuja. Yksityisten maa-alueiden hankinta valtiolle on edennyt hyvin, ja lähes 50 tilaa tai palstaa on hankittu valtiolle. Kansallispuistoon liitettäviä yksityistiloja tai palstoja oli 29.11.2006 hankittavana enää neljä kappaletta.

Metsäekosysteemien rakenteellista ja eliölajistollista monimuotoisuutta sekä luonnontilaisuutta parannetaan ennallistamalla polttamalla Karankiselässä aiemmin käsitelty metsikkö. Ylläs–Aakenustunturin suojelualueelle on perustettu metsästysrauhoitusalue. Suotuisan suojelun taso on pysynyt vakaana tai jopa hieman parantuu pitkällä aikavälillä. Metsäntutkimuslaitos tuottaa taustatiedoksi suunnitelmien tekoa varten tietoa alueen maankäytön historiasta ja metsien palohistoriasta. Ylläs–Aakenustunturin alueella on paikallista merkitystä kulttuurikohteiden säilyttämisessä. Pahoin ränsistynyt, mutta kulttuurihistoriallisesti arvokas Kutujärven niittypirtti ja osa Lainiojoen ladoista kunnostetaan kesällä 2007.

Ylläs–Aakenustunturin alueella tapahtuva matkailun yritystoiminta on Metsähallituksen kestävän luontomatkailun periaatteiden mukaista, ja suojelualueella toimivien yritysten kanssa pyritään tekemään käyttö- ja kumppanuussopimuksia. Tarvittaessa on sovittu yrittäjien kanssa erillisten koiravaljakkoreittien linjaukset. Paliskuntien kanssa käydyissä neuvotteluissa on sovitettu yhteen matkailun luomia tavoitteita.

Ihmisen vaikutuksia suojelualueen luontoon on seurattu kävijälaskennoilla ja -tutkimuksilla sekä Metsähallituksen palautejärjestelmän avulla. Käyntimäärät, asiakastutkimukset ja palautteet tallennetaan asiakastietojärjestelmään. Ylläs–Aakenustunturin alueen luontomatkailusuunnitelman laadinta aloitetaan vuonna 2007.

Hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteiden mukaisesti viitoituksia, merkintää, reittien lähtöpisteitä ja niiden opasteita on selkeytetty. Ylläs–Pallas-reitin varrella olevaa tupaverkostoa on täydennetty yhdellä kodalla ja tuvalla sekä kesällä 2007 Kutujärven niittypirtillä, jolloin palveluvarustus vastaa nykyistä kysyntää. Reittien ja rakenteiden käyttöä seurataan, ja tiedot niistä on tallennettu Reiska-tietokantaan. Suojelualueella olevat valtion kiinteistöt on siirretty aluetta hallinnoivalle yksikölle.

Luonto-opastuksen tavoite, yleisen ja paikallisen mielipiteen pitäminen suojelualueelle ja koko luonnonsuojelulle myönteisenä, on toteutunut hyvin. Hoito- ja käyttösuunnitelman mukainen tavoite Kellokkaan luontokeskuksen laajennuksesta toteutuu, kun laajennus luonto- ja kulttuurikeskukseksi valmistuu keväällä 2008.

HOITO JA KÄYTTÖ

3 Hoidon ja käytön tavoitteet

3.1 Lainsäädännölliset lähtökohdat

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alue täyttää luonnonarvojensa perusteella luonnonsuojelulain (1096/1996) 10 §:n 2 momentin mukaiset luonnonsuojelualueen perustamisen yleiset ja 11 §:n mukaiset erityiset edellytykset kansallispuiston perustamiselle. Kansallispuistojen perustamisella pyritään paitsi luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen, myös tarjoamaan kansalaisille mahdollisuuksia luonnonkauneudesta nauttimiseen ja muidenkin luonnonelämysten kokemiseen. Näistä lähtökohdista laki Pallas–Yllästunturin kansallispuistosta (Liite 1) astui voimaan eduskunnan päätöksen mukaisesti 1.2.2005. Kansallispuiston perustamisen yhteydessä Pallas–Ounastunturin kansallispuisto lakkautettiin.

Laki Pallas–Yllästunturin kansallispuistosta (1430/2004 ja lisäys 431/2006) asettaa lainsäädännöllisen perustan puiston hoidon ja käytön tavoitteille. Lain 1 § määrittelee perustamistavoitteet: ”Länsi-Lapin edustavimman tunturijakson sekä siihen liittyvien, luonnontilaisina ja erämaisina säilyneiden metsä- ja suoalueiden ja niillä esiintyvien eliölajien suojelemiseksi sekä retkeilyä, tutkimusta ja opetusta varten perustetaan luonnonsuojelulain (1096/1996) mukainen Pallas–Yllästunturin kansallispuisto.”

Kansallispuistolle on luonnonsuojelulain mukaan laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma. Kansallispuiston alue kuuluu Metsähallituksen hallintaan, ja Metsähallitus laatii alueelle hoito- ja käyttösuunnitelman seuraavista asiallisista ja alueellisista lähtökohdista.

Metsähallituksen tehtävät on määritelty laissa (1378/2004) ja asetuksessa (1380/2004) Metsähallituksesta. Laki Metsähallituksesta asettaa toiminnan yleiset yhteiskunnalliset velvoitteet (4 § ja 5 §), joista hoidon ja käytön suunnittelua ohjaavat:

- Luonnonvarojen kestävän hoidon ja käytön olennaisena osana Metsähallituksen on riittävästi otettava huomioon biologisen monimuotoisuuden suojelu ja tarkoituksenmukainen lisääminen metsien ja muiden luonnonvarojen hoidolle, käytölle ja suojelulle asetettujen muiden tavoitteiden kanssa. Metsähallituksen on lisäksi otettava huomioon luonnon virkistyskäytön sekä työllisyyden edistämisen vaatimukset.
- Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu on sovitettava yhteen Saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan, sekä poronhoitolaissa (848/1990) tarkoitetulla poronhoitoalueella siten, että poronhoitolaissa säädetyt velvoitteet täytetään.
- Metsähallituksen toiminnassa otetaan huomioon tutkimuksen, opetuksen, – – maankäytön tarpeet.

Metsähallituksen julkisista hallintotehtävistä (Laki 1378/2004, 6 §) hoidon ja käytön suunnitteluun vaikuttavat koko Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella:

- luonnonsuojelulaissa (1096/1996) sekä sen nojalla perustettuja luonnonsuojelualueita koskevissa laeissa säädetyt luonnonsuojelutehtävät sekä luonnonsuojelualueiden hankinta
- kalastuslaissa (286/1982), poronhoitolaissa (848/1990), maastoliikennelaissa (1710/1995), metsästyslaissa (615/1993), jätelaissa (1072/1993), porotalouden luontaiselinkeinojen rahoituslaissa (45/2000), pelastuslaissa (468/2003) ja järjestyslaissa (612/2003) säädetyt tehtävät
- luonto- ja retkeilypalvelujen tuottaminen
- erävalvonta.

Edellisten lisäksi on suunnitelmassa koko kansallispuiston alueen osalta otettava huomioon maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) ja sen perusteella annetut määräykset sekä viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista annettu laki (200/2005).

Maankäyttö- ja rakennuslain 3. luku koskee valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita. Lain nojalla laaditun, valtakunnallisia alueidenkäyttötavoitteita koskevan valtioneuvoston päätöksen (30.11.2000) tavoitteena on mm. edistää kulttuuri- ja luonnonperinnön, virkistyskäytön ja luonnonvarojen säilymistä sekä luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityisen merkittävien aluekokonaisuuksien säilymistä. Alueiden käytön keskeisiä tavoitteita ovat mm.:

- saamelaisten kotiseutualueella saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kehittämisedellytysten turvaaminen ja yhteen sovittaminen luonnon kestokyvyn kanssa
- elollisen ja elottoman luonnon kannalta arvokkaiden ja herkkien alueiden monimuotoisuuden säilymisen edistäminen
- alueiden säilyttäminen luonto- ja kulttuuriarvojen kannalta erityisen merkittävinä kokonaisuuksina siten, että asumisen ja elinkeinotoiminnan harjoittamisen edellytykset säilyvät
- alueiden erityispiirteiden tunnistaminen ja alueiden käytön sovittaminen mahdollisimman tasapainoisesti yhteen poikkeuksellisten luonnonolojen ja kulttuuriarvojen turvaamiseksi
- ekologisesti tai virkistyskäytön kannalta merkittävien ja yhtenäisten luonnonalueiden ja käytön ohjaaminen siten, ettei näitä aluekokonaisuuksia tarpeettomasti pirstota
- luonnon virkistyskäytön sekä luonto- ja kulttuurimatkailun edistäminen parantamalla monikäytön edellytyksiä.

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ohjaavat kaikkea kaavoitusta. Kaavoituksellisesti Pallas–Yllästunturin kansallispuisto kuuluu Tunturi-Lapin seutukaavaan, joka on vahvistettu 23.11.1999. Metsähallitus on maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) tarkoittamana viranomaisena velvollinen ottamaan huomioon alueen hoidon ja käytön suunnittelussa seutukaavan oikeusvaikutukset.

Pallas–Yllästunturin kansallispuistosta annetun lain 4 § määrittelee paikallisten asukkaiden oikeudet kansallispuiston alueella seuraavasti:

> Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on niillä, joiden kotipaikka on metsästyslain (615/1993) 8 §:ssä tarkoitetussa kunnassa, oikeus luonnonsuojelulain rauhoitussäännösten estämättä metsästää kotikunnassaan puiston alueella mainitun lainkohdan perusteella. Metsästys ei kuitenkaan ole sallittua tunturien paljakka-alueilla eikä puiston reittien, palvelurakenteiden eikä Ylläksen ja Pallastunturin matkailukeskusten läheisyydessä olevilla alueilla. – – Onkimisesta, pilkkimisestä ja muusta kalastuksesta kansallispuistossa on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään. Pallasjärvessä, Keimiöjärvessä ja Aakenustunturin Pyhä-

> järvessä ovat myös kalaston hoitoon liittyvät toimenpiteet sallittuja. Kalaston hoidon järjestämisestä määrätään tarkemmin luonnonsuojelulain 19 §:n nojalla laadittavassa hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Kalastus ei kuitenkaan ole sallittua Pallasjärvessä esiintyvän taimenen kutuvesissä, vesissä, joissa on luontainen purotaimenkanta eikä vesissä, jotka ovat tunturinieriän esiintymisalueita. Kalastukselta kielletyistä alueista säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella. Poronhoidon harjoittamisesta ja puun ottamisesta kotitarvekäyttöön kansallispuistossa on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään.

Pallas–Yllästunturin kansallispuistosta annetun lain 4 § (paikallisten asukkaiden oikeudet) muutos (431/2006) tarkentaa paikallisten asukkaiden metsästysoikeuksia kansallispuiston alueella. Muutoksessa todetaan: ”Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, on Kittilän kunnan Raattaman ja Rauhalan kylissä vakinaisesti asuvilla henkilöillä oikeus 1 momentin mukaisesti metsästää kansallispuiston siinä osassa, joka kuntajaon muuttamisesta Kittilän ja Muonion kuntien välillä annetulla valtioneuvoston päätöksellä (566/2003) on siirretty Kittilän kunnasta Muonion kuntaan.” Puiston perustamissäädösten mukaan kaikki erityisperusteiset kalastusoikeudet pysytetään voimassa.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston Enontekiön kunnan alueella sijaitseva osa kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen, missä yleisten säännösten lisäksi ovat voimassa erityisesti saamelaisia koskevat oikeudet ja hallinto. Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentti turvaa perusoikeutena saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Perustuslain hallintoa ja itsehallintoa koskevan 11. luvun 121 §:n 4 momentin mukaisesti saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan, kuin siitä laissa säädetään. Tätä toteuttaa saamelaiskäräjälain (974/1995) mukainen Saamelaiskäräjät. Perustuslain perustelujen mukaan saamelaisten kulttuuri ymmärretään kulttuurimuotona siihen kuuluvine perinteisine elinkeinoineen, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys. Saamelaisten alkuperäiskansa-asema puolestaan määräytyy kansainvälisten sopimusten määräysten mukaisista oikeuksista.

YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27. artikla turvaa vähemmistöön kuuluvalle henkilölle muun ohella oikeuden yhdessä ryhmänsä muiden jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan. Sopimuksen mukainen saamelaiskulttuurin turva edellyttää viranomaisten huolehtivan päätöksenteossaan siitä, että muut käyttömuodot ja käyttäjät eivät merkittävästi heikennä kulttuurin harjoittamisen edellytyksiä ja kulttuurin harjoittamisen taloudellista kannattavuutta. Näistä lähtökohdista erityisesti porolaitumien laajuuteen, yhtenäisyyteen ja laatuun sekä porojen laidunrauhaan vaikuttavat seikat vaikuttavat suoraan saamelaisten kulttuurin harjoittamisedellytyksiin.

Laki saamelaiskäräjistä (974/1995) velvoittaa

> – – viranomaisia neuvottelemaan saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaisten kotiseutualueella – – valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta – –. Neuvotteluvelvoitteen täyttämiseksi asianomaisen viranomaisen on varattava saamelaiskäräjille tilaisuus tulla kuulluksi ja neuvotella asiasta. Tilaisuuden käyttämättä jättäminen ei estä viranomaista jatkamasta asian käsittelyä.

Saamen kielilaki (1086/2003) määrittelee saamen kielen käyttämisestä, esimerkiksi ”Viranomaisen ilmoitukset, kuulutukset ja julkipanot sekä muut yleisölle annettavat tiedotteet sekä opasteet ja – – on saamelaisten kotiseutualueella laadittava ja annettava myös saamen kielellä.”

Saamelaiskulttuurin turvaamista koskevia säännöksiä on myös maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) sekä kyseiseen lakiin perustuvassa valtioneuvoston periaatepäätöksessä valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista (30.11.2000), kuten edellä on mainittu. Maankäyttö- ja rakennuslain 22 §:n mukaan ”Tavoitteet voivat koskea asioita, joilla on – – merkittävä vaikutus kansalliseen kulttuuri- tai luonnonperintöön.” Saman lain 24 §:n mukaan

> Valtion viranomaisten tulee toiminnassaan ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja edistää niiden toteuttamista. Valtion viranomaisten on myös arvioitava toimenpiteidensä vaikutuksia valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kannalta. Maakunnan suunnittelussa ja muussa alueidenkäytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista.

Yhdenvertaisuuslain (21/2004) mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuslain eduskuntakäsittelyssä työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lausui mietinnössään (TyVM 7/2003 vp – HE 44/2003 vp) viranomaisten velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta: ”Erityistä huomiota tulee kiinnittää saamelaisten oikeuksiin alkuperäiskansana ja saamelaiskulttuurin tärkeimmän aineellisen perustan eli poronhoidon turvaamiseen. Viranomaisten tulee suunnitelmallisesti edistää saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa poronhoitoa ja hankkia sillä toimeentulonsa.”

Metsähallituksen yhdenvertaisuussuunnitelmassa 3.5.2006 (1821/01/2004) on otettu huomioon työministeriön suositukset (9.9.2004) yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisesta ja sen erityiskysymykset saamelaisten kotiseutualueella. Suunnitelmassa otetaan huomioon henkilökunnan erityiskysymysten huomioinnin kehittäminen ja sen tiedostaminen, että samanlainen kohtelu ei aina takaa yhdenvertaisuutta. Yleinen periaate on, että Metsähallituksen tavoitteena on toteuttaa saamelaisten positiivista erityiskohtelua. Lähtökohtana on Metsähallitus-lain saamelaisten kulttuurin harjoittamisedellytysten turvaamisvelvoite voimassa olevan lainsäädännön sallimissa rajoissa.

Suunnitelman strategia linjaa luontaiselinkeinojen huomioon ottamisen: ”Metsähallitus ymmärtää luontaiselinkeinot sekä niiden ja saamelaiskulttuurin kytkennän ja turvaa niitä yleisillä sekä toimintokohtaisilla säädöksiin perustuvilla menettelyillä.” Saamelaisten erityinen positiivinen huomiointi luontaiselinkeinoissa on perustuslain sekä YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27. artiklan mukaan otettu huomioon siten, että porojen laidunrauhaan, kulkureitteihin ja laitumiin kohdistuvat toimenpiteet ja niiden haitallisten vaikutusten taso saamelaiskulttuuriin arvioidaan erikseen. Näiden tason turvaamiseksi tulee arvioida nykytilaa ja kehittämistarpeita. Neuvotteluvelvollisuudet on esitetty muissa säädöksissä.

Näiden perusteella Metsähallituksella on velvollisuus seuraaviin kansallispuiston hoitoa ja käyttöä ohjaaviin toimiin:

- luonnonsuojelutehtävät
- luonnon tilan ja sen muutosten seuranta ja siitä kertominen
- kansallispuiston käytön ja siinä tapahtuvien muutosten seuranta ja niistä kertominen
- saamelaiskulttuurin edellytysten turvaamisvelvoite sovittamalla muut maankäyttömuodot niin, että kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvalla kansallispuiston osalla
- luontaiselinkeinolain asettamat tehtävät
- luonnon virkistyskäyttöön ja työllisyyden hoitoon liittyvät tehtävät
- luontomatkailun kehittäminen
- virkistyskäyttöä palvelevien rakenteiden perustaminen ja ylläpito
- opastus ja valvonta
- maanvaihto ja -kauppa; Metsähallitus osallistuu kansallispuiston sisällä olevien yksityismaiden hankintaan vapaaehtoisin maanvaihdoin tai -kaupoin.

3.2 Natura 2000 -verkoston asettamat tavoitteet

Natura 2000 -verkoston avulla pyritään säilyttämään luonnon monimuotoisuutta Euroopan unionin alueella. Pallas–Yllästunturin kansallispuisto on liitetty valtaosaltaan Natura 2000 -suojelualueverkostoon luonto- ja lintudirektiivien (SPA, 92/43/ETY ja SCI, 79/409/ETY) perusteella. Verkostoon liittämisen perusteena esitettyjen luontoarvojen turvaaminen on päätetty toteuttaa luonnonsuojelulailla. Natura 2000 -suojelualueverkostoon kuuluville alueille on Euroopan yhteisön neuvoston direktiivin (luontodirektiivin, 92/43/ETY) 6. artiklan mukaisesti tarvittaessa laadittava tarkoituksenmukainen käyttösuunnitelma.

Luontodirektiivissä on selvitetty suojeluun liittyvät keskeiset käsitteet, päämäärät ja periaatteet. Luontodirektiivin ja lintudirektiivin liitteissä luetellaan erilaisia erityistoimia tai -huomiota vaativat Euroopan unionin tärkeinä pitämät lajit ja luontotyypit. Tavoitteena näiden lajien ja luontotyyppien suojelulle on niiden suotuisan suojelun tason säilyttäminen. Tämä tarkoittaa sitä, että lajien levinneisyys, kannan kehitys ja elinalueen luonnontila pysyvät vakaina tai paranevat ja että luontotyypin rakenne ja toiminnot säilyvät pitkällä aikavälillä. Luontodirektiivi edellyttää lajien ja luontotyyppien suojelun lisäksi, että suojelutoimenpiteissä otetaan huomioon taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset vaatimukset sekä alueelliset ja paikalliset erityispiirteet.

3.3 Tehtävä suojelualueverkossa

Suomen kolmanneksi suurin kansallispuisto, Pallas–Yllästunturin kansallispuisto, edustaa Peräpohjolan, Metsä-Lapin ja edelleen Tunturin-Lapin vaihettumisvyöhykkeitä, kolmen pääpuulajin metsänrajaympäristöä ja luonnonolojen laajinta vaihtelua yhden aluekokonaisuuden sisällä. Pallas–Yllästunturin kansallispuisto muodostaa olennaisen osan Lapin suojelualueverkossa. Se yhdistää pohjoiseen päin erämaalain nojalla perustetut Puljun, Pöyrisjärven, Tarvantovaaran ja Käsivarren erämaa-alueet sekä Lemmenjoen kansallispuiston ja edelleen sekä Pohjois-Norjan että Itä-Lapin erämaa- ja suojelualueet kuin myös itään päin Kittilän lehtokeskukset ja Keski-Lapin aapasuovyöhykkeen sekä eteläpuoliset suojelualueet. Länteen päin puisto yhdistää Suomen Pohjois-Ruotsin pohjoisboreaaliseen luonnonmetsien ja alpiiniseen tunturivyöhykkeeseen. Pallas–Yllästunturin kansallispuisto muodostaa Suomen pohjoisen luonnon – metsien, soiden, tunturien ja vesistöjen – säilymisen kannalta erittäin merkittävän kokonaisuuden ja on lajistoltaan monilta osin ainutlaatuinen kansainvälisesti arvioiden.

Lähes 300 km pitkä pohjois-eteläsuuntainen suojelualueketju yhdistää Tunturi- ja Metsä-Lapin ekologiset suuralueet ja toimii ekologisena käytävänä nisäkkäille, hyönteisille ja monille muille eliöryhmille. Puisto on eteläisen ja pohjoisen lajiston kohtaamisaluetta. Kansallispuiston itäpuolella ovat Raakevuoman, Kuortanovuoman, Leppävuoman–Murtovuoman–Saattoporanvuoman ja Ahvenvuoman soidensuojelualueet sekä eteläpuolella esimerkiksi Niesaselän ja Suoppamanselän vanhojen metsien suojelualueet ja Teuravuoman–Kivijärvenvuoman soidensuojelualue, jotka kaikki kuuluvat Natura 2000 -verkostoon. Yhdessä nämä turvaavat Kittilän liuskealueen monipuolista suolajistoa ja sen leviämismahdollisuuksia ojitusten ja hakkuiden pirstomassa Keski-Lapin maisemassa.

Laajan yhtenäisen suojelualueen perustaminen on lajiston suojelemisen kannalta erittäin merkityksellinen myös reunapopulaatioiden esiintymisen vuoksi. Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on sekä eteläisten metsä-, aapasuo- ja lettolajien että pohjoisten tunturilajien reunapopulaatioita. Lajien geneettisen monimuotoisuuden turvaamiseksi reunapopulaatioiden suojeleminen on tärkeää.

Pallas–Yllästunturin kansallispuisto on Suomen kansallispuistoista luontomatkailuarvoiltaan merkittävin ja luontoarvoiltaan tärkeimpiä suojelualueita. Kansallispuisto tulee olemaan Suomen luontomatkailualueista kansainvälisesti tunnetuimpia puistoa ympäröivien vahvojen matkailukeskusten ansiosta.

3.4 Metsähallituksen asettamat hoidon ja käytön tavoitteet

Lainsäädännön mukaisesti keskeisin tavoite Pallas–Yllästunturin hoidon ja käytön suunnittelussa on alueen metsien, soiden ja tuntureiden luonnontilaisuuden sekä uhanalaisten ja direktiivilajien populaatioiden elinvoimaisuuden säilyttäminen ja parantaminen. Muita tavoitteita ovat kestävän matkailukäytön, luonto-opastuksen ja ympäristökasvatuksen kehittäminen, paikallisten asukkaiden luonnonkäytön edistäminen kestävän käytön periaatteiden mukaan, saamelaiskulttuurin edellytysten turvaaminen sovittamalla muut maankäyttömuodot niin, että kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvalla kansallispuiston osalla ja tutkimuskäytön edellytysten turvaaminen suojeluarvot huomioon ottaen. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston hoidon ja käytön tavoitteet ja tavoitteiden toteuttamisen avaintoimenpiteet ovat:

1. Boreaalisen havumetsävyöhykkeen metsien ja aapasoiden sekä alpiinisen tunturiluonnon suojelu

- Luontotyyppien suojelu ja alueen säilyttäminen mahdollisimman luonnontilaisena ja erämaisena
  - Suuri osa puistoa pidetään aktiivisen virkistyskäytön kehittämisen ulkopuolella.
  - Ohjataan ja opastetaan valtaosa retkeilijöistä virkistysvyöhykkeen reiteille.
  - Estetään luontotyyppien kuluminen tarkalla toimenpidesuunnittelulla.
  - Parannetaan riistaeläinkantojen ja porolaidunten kestävää käyttöä vuorovaikutteisesti sidosryhmien kanssa ohjeistuksella sekä metsästysrauhoitusvyöhykkeellä.
- Maisema-arvojen säilyttäminen
  - Estetään maisemavaurioiden synty tarkalla suunnittelulla ja ehkäisevillä toimenpiteillä sekä ennallistetaan jo syntyneet maisemavauriot.
- Uhanalaisten, EU:n tärkeinä pitämien ja alueen alkuperäisten lajien populaatioiden suotuisan suojelun tason turvaaminen
  - Seurataan lajien populaatioiden kokoa ja tilaa sekä tehdään tarvittavia suojelu- ja hoitotoimenpiteitä.
- Luontotyyppien suojelun tason säilyttäminen luonnontilaisilla alueilla ja parantaminen edustavuudeltaan heikentyneillä alueilla
  - Luonnonmetsädynamiikkaa jäljitteleviä palojatkumoita tavoitellaan toimenpidesuunnitelmien mukaan lähinnä ennallistettavilla alueilla.
  - Muuttuneita luontotyyppejä ennallistetaan.

2. Kestävän luontomatkailun ja -opastuksen kehittäminen

- Retkeilyn ja muun omin voimin tapahtuvan virkistäytymisen edellytysten parantaminen ja varautuminen kävijämäärän selvään kasvuun
  - Autio- ja varaustupien sekä muiden palvelurakenteiden tasoa nostetaan vastaamaan kansallispuiston laatuvaatimuksia.
  - Päiväretkeilyn edellytyksiä parannetaan virkistysvyöhykkeellä.
  - Ohjataan luontomatkailun yritystoiminta mahdollisuuksien mukaan eri palvelurakenteille, kuin mitä muut käyttävät.

- Luonto-opastuksen kehittäminen ja -opetuksen tukeminen luonnon kestävän käytön edistämiseksi
    - Ylläpidetään ja kehitetään ajantasaista ja tavoitteellista opastusta.
    - Puiston luontokeskusten kapasiteettia ja palvelutarjontaa kehitetään vastaamaan kysyntää, toimintaa ja erikoistumista.
    - Tuetaan korkeatasoisen opetuksen järjestämistä yhteistyössä oppilaitosten ja tutkimusorganisaatioiden kanssa.
    - Kehitetään opastusmateriaalia luontomatkailuyrittäjien käyttöön soveltuvaksi.
- Puiston perustamistavoitteiden mukaisen kestävän matkailukäytön edistäminen
    - Ohjataan aktiivinen toiminta ja käyttäjät virkistysvyöhykkeelle tarkoituksen-mukaisesti ylläpidetyille ja kunnostetuille reiteille.
    - Matkailukäytön vaikutuksia seurataan ja niistä tiedotetaan.
    - Tehdään luontomatkailun yritystoiminnan kestävyyttä turvaavia sopimuksia matkailuyrittäjien kanssa.
    - Puistossa noudatetaan Metsähallituksen retkeilyn palveluvarustuksen rakentamisen ja kestävän luontomatkailun periaatteita.
    - Osallistutaan Pallaksen matkailualueen kehittämisen ohjaukseen luonnonsuojelulain ja kansallispuiston perustamistavoitteiden mukaisesti.
- Jätteiden ja jätevesien käsittely toteutetaan laadukkaasti
    - Kehitetään roskatonta retkeilyä ja biojätteiden käsittelyä.

3. Alueen kulttuuriarvojen ja -kohteiden vaaliminen

- Hoidetaan perinneympäristöjä ja -biotooppeja sekä rakennuksia.
- Otetaan huomioon puiston nykyisen käytön luomat kulttuuriarvot.
- Suojellaan arvokkaat kohteet.

4. Tutkimuskäytön edistäminen suojeluarvot huomioon ottaen

- Kansallispuiston monipuoliset tutkimusmahdollisuudet turvataan sopimuksin.
- Laaditaan tutkimussuunnitelma yhteistyössä tutkimusorganisaatioiden kanssa.
- Henkilöstön tutkimusosaamista ja kielitaitoa kehitetään.

5. Luontaiselinkeinojen harjoittamisen edellytysten ylläpitäminen

- Luontaiselinkeinojen harjoittamisen edellytysten ylläpitäminen kestävän käytön peri-aatteiden mukaisesti
    - Luontaiselinkeinojen harjoittamisen (riekon ansapyynti ja kalastus) kestävyyttä varmistetaan sopimuksilla, suunnitelmilla ja oikein mitoitetulla lupakäytännöllä.
- Poronhoidon toimintaedellytysten ylläpitäminen
    - Suuri osa puistoa on syrjävyöhykettä.
    - Porolaidunten kestävää käyttöä edistetään.
    - Edistetään vuorovaikutteisesti poronhoitoa turvaavien suunnitelmien laatimista.
- Kansallispuiston käytön suunnittelussa ja opastuksessa otetaan huomioon saamelais-kulttuurin erityispiirteet
    - Tunturi-Lapin luontokeskuksen laajennusosaan rakennetaan Enontekiön saamelaisuudesta kertova näyttely.
    - Kansallispuiston Enontekiön puoleisessa osassa opastuksen yhtenä pääteemana on saamelaiskulttuuri.

4 Alueiden käytön vyöhykkeet

4.1 Vyöhykkeistämisen perusteet

Suunnitteluohjeen (Metsähallitus 1131/623/2005) mukaisesti vyöhykejaolla säädellään koko alueen strategista maankäyttöä ja hoitoa pitkälle tulevaisuuteen. Vyöhykejako ohjaa kävijöitä ja säätelee alueen hoitoa. Vyöhykejaon tavoitteena on turvata mahdollisimman suuren luonnontilaisuuden säilyminen, eri käyttömuotojen yhteensovittaminen, luonnon tutkimuskäytön edellytysten ylläpito ja ihmisen toiminnasta aiheutuvien haittojen minimoiminen pitkällä aikavälillä. Pallas–Ounastunturin kansallispuiston suunnitelmassa (Metla 1998) noudatettu jako maankäytön mukaan tutkimus-, syrjä- ja nähtävyysosaan sekä erillinen jako liikkumisen ja retkeilyn osa-alueisiin jäävät historiaan. Myös osien nimet ovat muuttuneet ja lisää on tullut yksi vyöhyke, kulttuurivyöhyke, jonka tavoitteena on säilyttää perinteisen luonnonkäytön muodostamat luontotyypit ja rakennettu ympäristö tai palauttaa perinnebiotooppeja tai perinnemaisemia ja näihin perustuvia luontotyyppejä. Myös arvokkaat rakennukset ympäristöineen kuuluvat kulttuurivyöhykkeeseen. Suunnitelmakohtaisesti voidaan määritellä alavyöhykkeitä. Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa syrjävyöhyke jaetaan kahteen osaan: erämaa- ja erityisvyöhykkeiksi.

Kansallispuiston perustamistarkoituksen huomioon ottaen merkittävän osan kansallispuistosta tulee olla syrjävyöhykettä, jolla turvataan lajiston ja luontotyyppien suotuisan suojelun tason säilyminen, puiston erämaisuus sekä saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen tarpeet. Erityisvyöhykkeet ovat syrjävyöhykkeen osia, jotka tehostavat arvokkaiden luonnonympäristöjen ja lajiston suojelua tai joilla on erityiset toimintaedellytykset tutkimukselle. Virkistysvyöhykkeellä ylläpidetään sekä omatoimisen että ohjatun luontomatkailun edellytyksiä ja ohjataan kansallispuiston virkistyskäyttöä siten, että suojelulle ja muulle käytölle aiheutuva haitta olisi mahdollisimman vähäinen.

Vyöhykkeistämisestä riippumatta on poronhoidon harjoittamisen vaatima liikkuminen sallittu kaikkialla kansallispuistossa poronhoitolain ja maastoliikennesäädösten määräämillä edellytyksillä. Metsähallitus ohjaa lupa- tai sopimusmenettelyllä muuta kuin omin voimin tapahtuvaa liikkumista kansallispuiston eri vyöhykkeillä. Maastoliikennelupia voidaan myöntää elinkeinotoiminnan edellyttämään huoltoajoon tai tutkimustarkoituksiin, jos tämä ei vaaranna suojelu- tai muita tavoitteita. Maastoliikennelain mukaan moottoriajoneuvojen maastokäyttö lukuun ottamatta poronhoitotöissä ja viranomaistehtävissä tarvittavaa ajoa edellyttää Metsähallituksen lupaa. Kesäaikainen välttämätön maastoliikenne poronhoitotöissä edellyttää paliskunnan poroisännän tai varaisännän myöntämää kirjallista lupaa (Maastoliikenneasetus 10/1996, 13 §).

Rajoitusvyöhykkeiden muodostaminen perustuu lajiston suojelemiseksi annettuihin asetuksiin. Luonnonsuojelulain (1096/1996, 18 § 2 mom.) mukaan ”Kansallispuistossa – – voidaan – – aluetta koskevaan järjestyssääntöön otettavalla määräyksellä kieltää tai rajoittaa liikkumista, leiriytymistä, maihinnousua sekä veneen, laivan tai muun kulkuneuvon pitämistä. Liikkumis- ja maihinnousukielto tai -rajoitus edellyttää, että alueen eläimistön tai kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii.” Järjestyssäännön tulee perustua myös vahvistettuun hoito- ja käyttösuunnitelmaan.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston vyöhykejaon pohjana ovat suojelutavoitteiden kannalta tärkeät alueet, intensiivisen käytön keskittymät ja näiden ympärillä sijaitsevat erämaiset osat, joilla on merkitystä poronhoidolle, luontaiselinkeinoille ja tutkimukselle sekä paikallisten ihmisten virkistysalueena. Intensiivisimmät matkailukäytön alueet ovat Äkäslompolon–Ylläsjärven, Pallaksen, Jerisjärven, Vuontisjärven ja Hetan lähialueet sekä näitä yhdistävä Hetta–Pallas-vaellusreitti. Kansallispuiston erämaisimmat osat sijaitsevat Ounastunturi–Könkäsentunturi–Raijanselän alueella, Muonion Vuontisjärven itäpuolella, Äkäskeron ja Rauhalan kylän välillä sekä Latvavuoman alueella.

Pallas–Yllästunturin kansallispuisto jakautuu viiteen eri maankäyttövyöhykkeeseen, jotka ohjaavat alueen käyttöä, rakenteiden sijoittamista, lupakäytäntöä sekä liikkumista ja leiriytymistä (taulukot 2 ja 3). Pinta-aloittain vyöhykkeet jakautuvat seuraavasti: syrjävyöhyke 67 840 ha, josta erämaavyöhykettä 52 260 ha ja erityisvyöhykettä 15 580 ha, virkistysvyöhyke 32 799 ha ja rajoitusvyöhykkeitä 1 058 ha. Kulttuurivyöhykkeiden pinta-ala on yhteensä 536 ha. (kuvat 2a ja 2b)

4.2 Syrjävyöhyke

Suurehkot, yhtenäiset, mahdollisimman luonnontilaiset suo- ja metsäalueet muodostavat syrjävyöhykkeen (67 840 ha, 66,1 % puiston pinta-alasta). Syrjävyöhyke jakautuu kahteen alavyöhykkeeseen käytön ohjaamiseksi. Alavyöhykkeitä ovat erämaa- ja erityisvyöhyke.

Taulukko 2. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston vyöhykejako ja vyöhykkeiden pinta-ala ha.

Alueen nimi	Pinta-ala ha	Pinta-ala yhteensä ha	%
Syrjävyöhyke		67 840	66
Erämaavyöhyke	52 260		
Erityisvyöhyke	15 580		
Virkistysvyöhyke		32 799	32
Kulttuurivyöhyke		536	0,5
Rajoitusvyöhyke		1 058	1
Yhteensä		102 233	100

Taulukko 3. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston suunnitelmassa esitetyn vyöhykejaon mukaiset sallitut ja kielletyt rakenteet ja toiminnot.

Rakenne tai toiminto	**Erämaavyöhyke**	**Erityis-vyöhyke**	**Virkistys-käyttö- ja kulttuuri-vyöhykkeet**	**Rajoitus-vyöhyke**
Uudet autiotuvat/varaustuvat	Ei	Ei	Kyllä	Ei
Uudet vuokratuvat	Ei	Ei	Kyllä	Ei
Metsähallituksen huollon tarvitsemat uudet rakenteet	Ei	Ei	Kyllä	Ei
Ohjelmapalveluiden tilapäiset tuki-kohdat	Kyllä, tapaus-kohtaisesti; ei kuiten-kaan saamelaisten kotiseutualueelle	Ei	Kyllä, tapaus-kohtaisesti	Ei
Luontomatkailuyrittäjille tarkoitetut varauskohteet (esim. tupa tai kota-rakennelma)	Kyllä, poikkeus-tapauksissa; ei kui-tenkaan saamelais-ten kotiseutualueelle	Ei	Kyllä	Ei
Jokamiehenoikeuden mukainen leiriytyminen taukopaikkojen ulko-puolella	Kyllä	Ei	Ei	Ei
Jokamiehenoikeudet ylittävään leiriytymiseen myönnetyt luvat yleis-hyödyllisille yhteisöille	Kyllä, tapaus-kohtaisesti	Ei	Kyllä, tapaus-kohtaisesti	Ei
Lupa joukkotapahtuman järjestämiseen	Kyllä, tapaus-kohtaisesti	Kyllä, poikkeus-tapauksessa	Kyllä, tapaus-kohtaisesti	Ei
Porotalouden tukikohdat ja rakenteet	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Muiden luontaiselinkeinojen uudet tukikohdat	Ei	Ei	Ei	Ei
Retkeilyn rakenteet uusiin paikkoihin (mm. leiriytymis- ja tulipaikat sekä niiden varusteet, opasteet)	Ei	Ei	Kyllä	Ei
Uudet merkityt polut ja hiihtoreitit	Ei	Ei	Kyllä	Ei
Palvelutoiminnan huoltourat	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Uudet moottorikelkkailu-urat/reitit	Ei	Ei	Ei	Ei
Moottorikelkkasafariluvat ohjelma-palveluyrittäjille	Ei	Ei	Ei	Ei
Kelkkaluvat ulkopaikkakuntalaisille moottorikelkkaurien ulkopuolella	Ei	Ei	Ei	Ei
Koiravaljakot	Kyllä, tapaus-kohtaisesti; ei kuiten-kaan uusia saame-laisten kotiseutu-alueelle	Ei	Kyllä, tapaus-kohtaisesti; ei kuitenkaan uusia saame-laisten koti-seutualueelle	Ei
Ratsastusreitit	Kyllä, tapaus-kohtaisesti	Ei	Kyllä, tapaus-kohtaisesti	Ei
Metsästys	Kyllä, paikka-kuntalaisille säädösten mukaan	Kyllä, paikka-kuntalaisille säädösten mukaan	Kyllä, paikka-kuntalaisille säädösten mukaan	Ei rajoitus-aikana
Kalastus	Kyllä, säädösten mukaisesti	Kyllä, säädös-ten mukaisesti	Kyllä, säädös-ten mukaisesti	Ei
Ruokasienten ja marjojen keräily	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei
Tilapäinen leriytyminen (enintään 3 vrk)	Kyllä	Sallittu osoite-tuilla paikoilla	Sallittu osoite-tuilla paikoilla	Ei
Tulenteko	Kyllä, sallittu oksista, risuista ja pienistä juurakoista; ei kui-tenkaan alle 0,5 km:n etäisyydellä rakenne-tusta tulipaikasta	Sallittu rakennetuilla tulipaikoilla	Sallittu rakennetuilla tulipaikoilla	Ei

4.2.1 Erämaavyöhyke

Suurehkot, yhtenäiset, mahdollisimman luonnontilaisina säilytettävät tunturi-, suo- ja metsäalueet muodostavat erämaavyöhykkeen (52 260 ha, 51,1 % puiston pinta-alasta). Erämaavyöhykkeellä voi olla vähäinen määrä reittejä ja palveluvarustusta. Vyöhykkeellä sallitaan omin voimin liikkuminen, leiriytymispaikan saa valita vapaasti ja avotulen tehdä palo- ja pelastustointa koskevan lain (559/1975) edellyttämällä tavalla. Polttopuuna saa käyttää maasta löytyviä oksia, risuja ja pieniä juurakoita. Erämaavyöhykkeen taukopaikkojen ja autiotupien ympäristöissä avotulen teko ei kuitenkaan ole sallittua 0,5 km:n säteellä muualla kuin sitä varten huolletuilla tulipaikoilla.

Erämaavyöhykkeellä sijaitsee 34,2 km kesäreittejä, 57,1 km hiihtolatuja ja 11,1 km:n moottorikelkkareitti sekä 5 autiotupaa, 4 kotaa, 3 laavua, niittypirtti ja tulivuoripuisto. Vyöhykkeelle ei pääsääntöisesti sijoiteta lisää retkeilyä palvelevia rakenteita tai polkuja. Syrjävyöhykkeelle voidaan rakentaa poronhoidon, tutkimuskäytön tai valvonnan välttämättä edellyttämiä rakenteita.

Erämaavyöhykkeeseen kuuluvat:

- Latvavuoman alue Aakenustunturin eteläpuolella
- Ylläksen Pyhätunturin alueen pohjoispuoli lukuun ottamatta Äkäskeron ja Linkukeron ympäristöä
- Muonion Vuontisjärven itäpuolinen alue
- Ounastunturi–Könkäsentunturi–Raijanselkä-alue.

4.2.2 Erityisvyöhyke

Erityisvyöhykkeet (15 580 ha, 15,0 % pinta-alasta) on rajattu tärkeiden luontoarvojen mukaan, joiden suojelun taso, samoin kuin tutkimuksen häiriintymättömyys tietyillä alueilla, halutaan turvata hoidon ja käytön ohjauksella. Muusta syrjävyöhykkeestä poiketen leiriytyminen ja tulenteko eivät ole sallittuja erityisvyöhykkeellä muualla kuin niihin varatuilla paikoilla. Telttailupaikkoja ovat Pallas–Ylläs-retkeilyreitin varrella olevien Mustavaaran, Mustakeron ja Keimiöjärven autiotupien ympäristöt. Telttailupaikat merkitään. Erityisvyöhykkeitä ovat pohjoisimmat yhtenäiset kuusimetsiköt, kulumis- tai häiriöherkät luontotyypit, monimuotoiset vaihettumisvyöhykkeet, lehdot, mannerjäätikön sulamisvesien aiheuttamat hiekka-sorakumpumuodostumat, lähteikköiset rinne-, palsa- ja lettosuot sekä arvokkaat soiden ja vesien muodostamat kokonaisuudet sekä häirintäherkkien lajien pesimäympäristöt.

Puistossa käytössä olevat mittausasemat, koealat ja tutkimuskohteet lähiympäristöineen ja muut tutkimusta varten varattavat alueet kuuluvat erityisvyöhykkeeseen. Tutkimuskäyttö on nykyisin painottunut erityisesti Sammaltunturin erityisvyöhykkeelle, jonne myös suunnittelukauden aikana suuntautuu lisääntyvästi erityisesti ympäristötutkimukseen liittyvää näytteenottoa, seurantaa ja koetoimintaa. Erityisvyöhykkeelle voidaan tehdä tutkimustoiminnan edellyttämiä rakenteita.

Erityisvyöhykkeeseen kuuluvat:

- Onnasjoki–Pippovuoma–Kellotapulien alue
- Pahakuru
- Sarvijärventievat–Ylisenpäänoja
- Sammaltunturi–Lommoltunturi–Keimiöjärvi
- Aakenuksen Pyhätunturi.

4.3 Virkistysvyöhyke

Virkistysvyöhyke (32 799 ha, 32,1 % puiston pinta-alasta) rajautuu vilkkaimmassa käytössä olevien kesä- ja talvireittien mukaisesti. Kansallispuiston luontomatkailua tukeva palveluvarustus ja opasteet keskitetään virkistysvyöhykkeelle. Virkistysvyökkeellä telttailu on sallittu Hetta–Pallas-reitin autiotupien ja tulipaikkojen välittömässä läheisyydessä sekä Pallas–Ylläs-reitin huolletuilla levähdyspaikoilla. Telttailupaikkoja ovat Pyhäkeron, Sioskurun, Pahakurun, Hannukurun, Suaskurun, Montellin, Nammalakurun, Rihmakurun, Mäntyrovan ja Kotamajan taukopaikkojen sekä Aakenuksen Pyhäjärven pysäköintialueen ja autiotuvan ympäristöt, Pallastunturin kodan (entinen leirintäalue) sekä Ylläksen Porokämpän ja Tammituvan lähiympäristöt. Pallas–Ylläs-reitillä on telttailupaikka myös puiston ulkopuolella Äkäsaivon taukopaikalla. Telttailu- ja tulipaikat merkitään. Tulentekoon saa käyttää ainoastaan tulipaikoille varattua polttopuuta. Omin voimin liikkuminen jalkaisin, hiihtäen, soutaen tai meloen on virkistyskäyttövyöhykkeellä vapaata. Maastopyöräily, koiravaljakolla ajaminen ja ratsastaminen ovat sallittuja ainoastaan niitä varten osoitetuilla reiteillä.

Virkistyskäytön kävijäpaine kohdistuu voimakkaimmin puiston eteläosassa oleville Ylläksen lähireiteille Äkäslompolo–Kotamaja ja Äkäslompolo–Latvamaja sekä kesällä Varkaankuruun. Puiston pohjoisosassa voimakkaimmin kuormitetut reitit ovat Pallakselta pohjoiseen Nammalakuruun, Vuontispirtille ja edelleen Hannukuruun johtavat reitit. Talvella Hetasta Pyhäkerolle johtavat ladut ovat myös suosittuja. Kansallispuiston hoidon tavoitteena on maaston kulumisen minimoiminen. Muutamia eriteltyjä päiväretkireittejä lukuun ottamatta reittiverkostoa ei laajenneta nykyisestä, ja palveluvarustus sijoittuu pääosin nykyisille paikoille. Reittien linjauksia muutetaan perusperiaatteiden mukaisesti vain erityisestä tarpeesta tai syystä, kuten turvallisuuden parantamiseksi tai liian kulumisen ehkäisemiseksi.

Virkistysvyöhykkeeseen kuuluvat:

- Ylläs–Kesänki–Lainiotunturi–Äkäskero-alue
- Aakenustunturi
- Jerisjärven–Pallastunturien alue
- Hetta–Pallas-reitti ympäristöineen.

4.4 Kulttuurivyöhyke

Kulttuurivyöhykkeiden (536 ha, 0,5 % pinta-alasta) tavoitteena on säilyttää perinteisessä luonnonkäytössä muodostuneet luontotyypit ja rakennukset ympäristöineen hoitamalla niitä suunnitelmien mukaisesti. Kulttuurivyöhykkeeseen kuuluvat myös voimakkaasti kulttuurivaikutteiset alueet, joita ovat Pallaksen matkailualue ja Pallasjärven toimipaikka ympäristöineen. Kulttuurivyöhykkeillä liikkuminen ja leiriytyminen ovat sallittuja samoilla säännöillä kuin puiston virkistysvyöhykkeillä.

Kulttuurivyöhykkeeseen kuuluvat:

- Pallasjärven toimipaikka sekä sen ympäristön niityt ja kulttuurikohteet
- Pallaksen matkailualue
- Puolitaipaleen metsänvartijan tilan rakennukset, pihapiiri ja niityt
- Maraston erotusaita rakennuksineen, rakenteineen ja raunioineen
- Aakenuksen porokämppä ja läheinen vanha poroerotuspaikka
- Kutujärven niittypirtti ympäristöineen.

4.5 Rajoitusvyöhyke

Luonnonsuojelualueella voidaan rajoittaa liikkumista ja leiriytymistä, mikäli alueen eläimistön tai kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii. Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa rajoitusvyöhykkeillä pyritään minimoimaan häiritsevä kulku erityistä suojelua vaativilla alueilla. Rajoitusvyöhykkeillä liikkuminen on kiellettyä tai rajoitettua. Rajoitusvyöhykkeitä (1 058 ha, 1,0 % kansallispuiston pinta-alasta) on seitsemän. Eläimistön tai kasviston suojelemiseksi tai kulumisen ehkäisemiseksi Metsähallitus voi tarvittaessa perustaa päätöksellään muitakin rajoitusvyöhykkeitä (Luonnonsuojelulaki 1096/1996, 18 § 2 mom.). Rajoitusvyöhykkeille annetut liikkumismääräykset eivät koske poronhoitotöissä olevaa henkilöä. Rajoitusvyöhykkeet merkitään maastoon.

Rajoitusvyöhykkeet ja niiden rajoitteet ovat seuraavat:

- Onnasjärven–Onnasjoen rajoitusvyöhykkeellä (239 ha) liikkuminen on kielletty 1.5.–31.11. harvinaisen ja uhanalaisen eläinlajiston suojelemiseksi
- Hanhivuoman rajoitusvyöhykkeellä (333 ha) liikkuminen on kielletty linnuston pesimärauhan turvaamiseksi, luonnon kulumisen ehkäisemiseksi ja Pallasjärven taimenen tärkeimpien kutuvesien rauhoittamiseksi
- Pahakurun (307 ha) ja Suaskurun (48 ha) rajoitusvyöhykkeillä liikkuminen on kielletty luonnon kulumisen ehkäisemiseksi ja uhanalaisen lajiston suojelemiseksi
- Haltioleton kalmistosaarella (0,1 ha) maihinnousu ja liikkuminen on kielletty erittäin kulumisherkän luontotyypin ja muinaishistoriallisten arvojen suojelemiseksi
- Pyhäjoen (84 ha) ja Varkaankurun rajoitusvyöhykkeillä (entinen lehtojensuojelualue, 44 ha) liikkuminen sallitaan lumettomaan aikaan (1.5.–31.11.) vain merkittyä reittiä pitkin maaston kulumisen ehkäisemiseksi ja uhanalaisen lajiston suojelemiseksi.

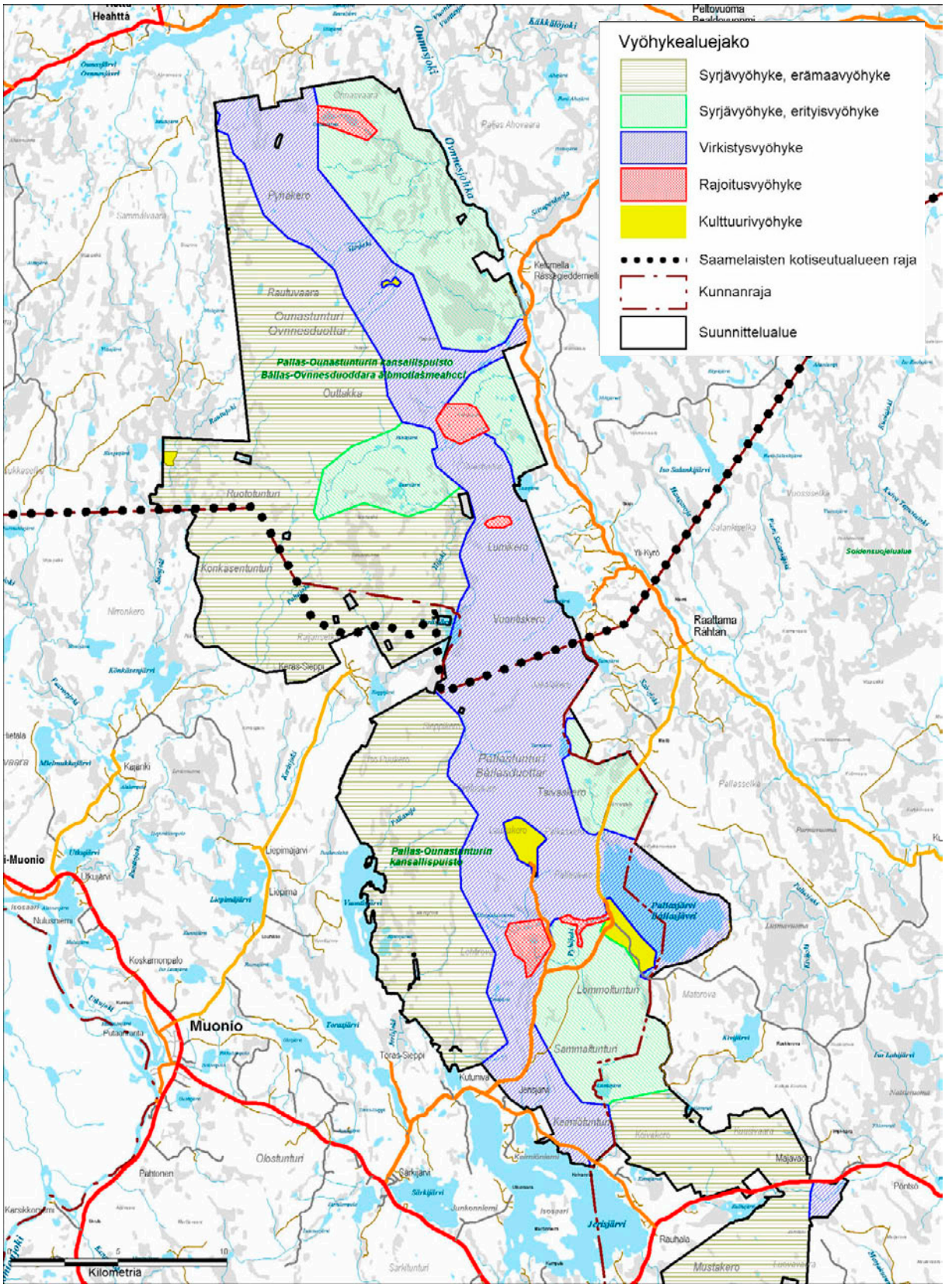

Kuva 2a. Maankäytön vyöhykkeet Pallas–Ounastunturin alueella. © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

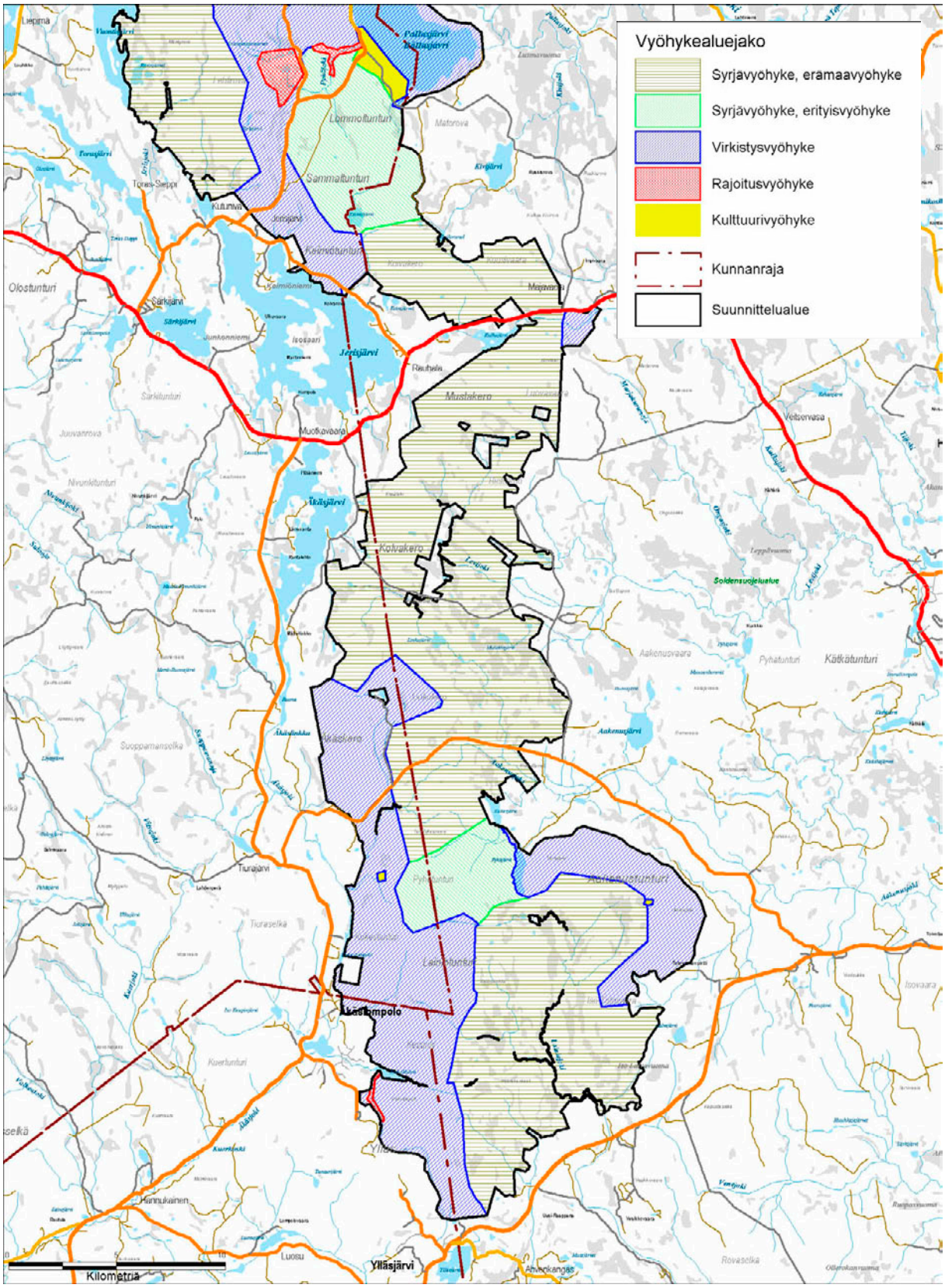

Kuva 2b. Maankäytön vyöhykkeet Ylläs–Aakenustunturin alueella. © Metsähallitus 2007, © Genimap Oy, Lupa L5293.

5 Luonnon suojelu ja hoito

5.1 Nykytila

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston Natura-luontotyyppien pinta-ala ja sijainti sekä niillä elävä eliölajisto tunnetaan melko hyvin. Tiedot luontotyypeistä perustuvat maastokartoituksiin ja ilmakuvatarkastelun perusteella tehtyyn tulkintaan käyttäen avuksi maastossa luotuja tulkinta-avaimia. Natura-luontotyyppikuvioista on alueen avoimuudesta ja luontotyypin määritelmästä riippuen 10–100 % rajattu tai arvioitu maastossa.

Lajistokartoituksia on tehty seuraavista lajiryhmistä: putkilokasvit, sammalet, jäkälät, kääväkkäät, nisäkkäät, linnut, kalat, perhoset ja kovakuoriaiset. Tehdyt lajistokartoitukset kattavat alueen sekä maantieteellisesti että biotooppien osalta. Pohjois- ja eteläosien välillä on eroavaisuutta eri ryhmien selvitysten kattavuudessa. Linnuista, putkilokasveista, sammalista ja kääväkkäistä on olemassa mittavia taustatietoja täydentämään selvityksiä, ja lajit tunnetaan koko alueelta jokseenkin tarkasti. Pallas–Ounastunturin kansallispuistosta on tehty yleinen kasvillisuuskartoitus ja kuusi vuotta kestänyt perhosselvitys. Vanhempaa lajitietoa on runsaan sadan vuoden ajalta. Kovakuoriaislajistoa on toistaiseksi kartoitettu lähinnä Ylläs–Aakenustunturin alueelta.

Luontotyyppitiedot on tallennettu Metsähallituksen paikkatietojärjestelmään (SutiGis). Lajistokartoitusten maastolomakkeet säilytetään Metsähallituksen luontopalvelujen arkistoissa. Raportit ja selvitykset löytyvät Metsähallituksen arkistosta, asianhallintajärjestelmästä (Seita) ja kansallispuiston toimistosta Pallasjärven toimipaikasta sekä osa myös luontokeskuksista. Uhanalaisten lajien esiintymätiedot on tallennettu ympäristöhallinnon valtakunnalliseen tietojärjestelmään (Hertta-eliölajit). Pääosa tiedoista on myös Luonnontieteellisen keskusmuseon tietokannoissa. Tiettyjen uhanalaisten lajien tietoja säilytetään Metsähallituksen uhanalaisrekistereissä.

Kansallispuiston metsät ovat pääosin luonnontilaisia ja vain pieneltä osin hakkuin käsiteltyjä. Vallitsevan puuston ikäluokista noin 80 % on yli 160 vuotta. Suot ovat luonnontilaisia, joskin soidensuojeluohjelmaan kuuluvien soiden kangasmetsäsaarekkeita Ylläs–Aakenustunturin alueella on hakattu jonkin verran 1970-luvulla. Tunturiluontotyyppien luonnontilaa heikentävät intensiivinen porojen laidunnus ja paikoittainen kävijöiden aiheuttama maaston kuluminen. Kansallispuiston pohjoisosassa sijaitsee kuusen pohjoinen metsänraja. Tunturien rinteillä noin 350–550 m:n korkeudella sijaitsee havupuiden ja koivun alpiininen metsänraja ja puuraja. Seurannan 25-vuotisjakson aikana metsänraja ei ole merkittävästi muuttunut. Pallastuntureilla kuusen taimia on havaittu metsän- ja puurajan välisellä vyöhykkeellä pääosin vuoden 1971 siemensadosta. Kansallispuiston alueella on 28 Natura-luontotyyppiä, joiden luonnontila on pääpiirtein hyvä, ja monet tyypit ovat edustavuudeltaan erinomaisia. (Liitteet 4A ja 4B)

Pohjoisten havumetsien luonnonmukaiseen kehitykseen kuuluvien metsäpalojen vaikutuksia joudutaan rajoittamaan puistossa, jotta tuli ei pääse leviämään lähiympäristöön. Suurehkon poromäärän laiduntaminen koko puiston alueella haittaa kasvillisuuden luonnonmukaista kehittymistä sekä huonontaa alueen luonnontilaisuutta vaikuttamalla koko ekosysteemin rakenteeseen ja dynamiikkaan.

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa esiintyy tai siellä on havaittu 63 valtakunnallisesti uhanalaista lajia: nisäkkäitä 3 lajia, lintuja 16, perhosia 1, kovakuoriaisia 3, nilviäisiä 1, putkilokasveja 12, sammalia 8, jäkäliä 2, kääväkkäitä 16 ja helttasieniä 1 laji. Silmälläpidettäviä lajeja kansallispuistossa on 108 lajia ja alueellisesti uhanalaisia, jotka ovat valtakunnallisesti elinvoimaisia, on

lisäksi 86 lajia. (Liite 6) EU:n luontodirektiivin liitteessä yhteisön tärkeäksi katsomia lajeja puistossa esiintyy 9 kpl (Liite 8). EU:n lintudirektiivin määrittelemistä tärkeistä lajeista puistossa on tavattu 39 (Liite 7) ja tärkeistä muuttolinnuista 15 lajia (Liite 9).

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston vesistöt ovat puhtaita. Joidenkin vilkkaiden taukopaikkojen läheisyydessä on vähäsateisina vuosina havaittu pintaveden laadun heikkenemistä. Arvokkaita kalakantoja puistossa ovat tunturiraudun Länsi-Lapin eteläisimmät esiintymät muun muassa Pahtajärvessä, Rautujärvessä ja Salmijärvessä. Useissa puiston vesissä on luontainen taimenkanta. Näistä merkittävimmät ovat Pallasjärven ja siihen laskevien purojen taimenkanta sekä Pahajoen, Hukkajärven ja Maanselkäjärven taimenkannat sekä Onnasjoen, Hannujoen (Hannajoen), Ruotajoen ja Pyhäjoen reittien taimenkannat.

Lajiston suojelemiseksi kansallispuistossa on tehty minkkien pyyntiä. Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa suunnitelmallisia perinnebiotooppien luonnonhoito- ja ennallistamistöitä on tehty Pallasjärven Ylä- ja Alaniityillä.

Koska Pallas–Yllästunturin alue on suosittu retkeilykohde, tarvitaan luonnonarvojen turvaamiseksi luontotiedon ohella tietoa alueen retkeily- ja virkistyskäytöstä. Tätä varten on tehty useita selvityksiä, kuten kävijätutkimuksia, luontokeskusten asiakastutkimuksia, kävijälaskentaa, reittiseurantaa (reittivirrat), kulumisselvityksiä, yritystutkimuksia ja selvityksiä paikallisyhteisön suhtautumisesta puistoon. Kävijätutkimuksilla selvitettiin kävijärakennetta – kuten ikää, ryhmäkokoa, harrasteita puistossa, käytön jakaumaa reiteillä ja tärkeimpiä odotuksia – sekä mielipiteitä kansallispuistosta. Kävijälaskennoissa kartoitettiin alueen käyntikertamääriä. Reittilaskennoissa selvitettiin käytön alueellista jakautumista, jolloin yhdistettyinä kävijälaskentojen tuloksiin saatiin selville reittien käyttöaste. Kulumistutkimuksessa mitattiin keskeisimpien reittien kulumisen nykytila ja perustettiin kulumisenseurannan pysyvät koealat. Alueen kävijöihin liittyvät selvitykset ovat aineistoltaan laajoja, ja ne tarjoavat luotettavaa tietoa hoidon ja käytön suunnittelun pohjaksi.

Kulumisselvityksen mukaan alueen reitit ovat pääsääntöisesti melko hyväkuntoisia. Jatkuvaa maaston kulumista on kuitenkin havaittavissa erityisesti Pallaksen, Hetan, Ylikyrön (Vuontispirtin) ja Yllästunturin ympäristöissä vilkkaimman matkailukäytön alueilla. Ylläs–Aakenustunturin alueen inventoiduista reiteistä kuluneimpia ovat reitit välillä Kesänkijärvi–Pirunkuru (keskimääräinen leveys 141 cm) sekä Varkaankuru–Kellostapulinkuru. Pallas–Ounastunturin alueella kuluneimmat reitit olivat väleillä Sioskuru–Pyhäkero (228 cm), Pallas–Nammalakuru (215 cm) ja Pahakuru–Sioskuru (209 cm). Viime vuosikymmenellä polut levenivät keskimäärin 1 cm vuodessa.

Jos Pallas–Yllästunturin kulumista verrataan Urho Kekkosen kansallispuistossa 1999 tehtyyn kulumistutkimukseen ja sen kuuden inventoidun reitin leveyksien keskiarvoon, joka on 210 cm, voidaan puiston eteläosan reittien kulumistilannetta pitää kohtuullisena. Reittien syvyyskuluneisuutta voidaan myös pitää melko vähäisenä. Se oli Ylläs–Aakenustunturin alueella keskimäärin 5,2 cm ja Pallas–Ounastunturin alueella 4,4 cm. Inventoiduista taukopaikoista erityisesti Pyhäjärven, Nammalakurun ja Hannukurun taukopaikkojen ympäristö oli kulunut. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston pohjoisosan reittien kulumistilanne on huonompi kuin eteläosan. Tämä on pääasiassa seurausta paljon pitkäaikaisemmasta käytöstä ja kulumisherkemmästä maastosta. Ylläs–Aakenustunturin alueella ei ole kovin paljon helposti kuluvaa tunturimaastoa. Lisäksi eteläosan kesäreiteistä suuri osa kulkee kulutuskestäviä, tasattuja latupohjia pitkin.

5.2 Tavoitteet

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston tärkein perustamistarkoitus ja siten myös suojelun ja hoidon tavoite on Länsi-Lapin edustavimman tunturijakson, boreaalisten luonnonmetsien, aapasoiden ja vesistöjen luontotyyppien sekä lajiston suojelu ja säilyttäminen mahdollisimman luonnontilaisina. Tavoitteena on erityisesti luontaisen äärialueillaan esiintyvän lajiston, uhanalaisten ja direktiivilajien populaatioiden elinvoimaisuuden ja luontotyyppien luonnontilan eli suotuisan suojelun tason säilyttäminen tai parantaminen.

5.3 Toimenpiteet

5.3.1 Luonnontilan säilyttäminen

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston luonnontilaisen kehityksen turvaaminen ja edistäminen edellyttävät riittäviä tietoja alueen luontotyypeistä, vesistöistä ja lajistosta. Puiston luontotyyppitietoja ylläpidetään tutkimusten, selvitysten ja seurantojen avulla. Kuviotietoja tarkennetaan myös toimenpidesuunnittelun kohteina olevilta alueilta. Tietojärjestelmät pidetään ajan tasalla. Ympäristönmuutosten vaikutuksia selvitetään tutkimuksilla. Kävijälaskentoja jatketaan ja luonnonsuojeluun liittyvä palaute otetaan huomioon kansallispuiston hoidossa.

Kansallispuiston luonnontilan säilyttämiseksi alueella sallitaan virkistyskäytössä pääsääntöisesti vain omin voimin liikkuminen. Maastopyöräily, koiravaljakot ja ratsastus ohjataan pääosin kansallispuiston ulkopuolelle. Puiston alueella ne ovat sallittuja vain osoitetuilla reiteillä. Maaston kulumisen estämiseksi, luonnon suojelemiseksi (hevosen rehun ja ulosteiden mukana kulkeutuvat vieraslajien siemenet) ja eri virkistyskäyttömuotojen yhteensovittamiseksi (konfliktit eri käyttäjäryhmien kesken) maastopyöräilyä ja ratsastusta on tarpeen rajoittaa ja ohjata merkityille reiteille tai sallia muualla vain luvanvaraisesti. Koiravaljakolla ajo edellyttää sitä varten merkittyjä tai luvanvaraisia reittejä, jotta ne voidaan ohjata pois hiihtoladuilta ja retkeilykäyttöön varatuilta levähdyspaikoilta häiriöiden ja konfliktien välttämiseksi. Poronhoidon häiriöiden välttämiseksi myös paliskunnat edellyttävät toiminnan säätelyä.

Puiston käyttöä pyritään ohjaamaan virkistysvyöhykkeellä oleville reiteille. Luontomatkailuyrittäjien käyttöön tarkoitetut reitit ja rakenteet ratkaistaan tarkemmin laadittavan luontomatkailusuunnitelman yhteydessä. Nämä reitit ja rakenteet sijoitetaan pääosin virkistyskäyttövyöhykkeelle, vähäisessä määrin myös erämaavyöhykkeelle. Käyttäjien opastus, ohjaaminen ja neuvonta ovat keskeinen osa kansallispuiston luonnontilaisuuden säilyttämistä. Paikallisten asukkaiden luonnonkäyttöä pyritään ohjaamaan opastuksella, sopimuksin, lupakäytännöllä ja palveluvarustuksella. Metsähallitus opastaa kävijöitä luontokeskuksissa, maasto-opastein ja internetsivuilla kestävän luontomatkailun periaatteiden mukaisesti. Alueen tuvilla on opastusta, joka sisältää tietoa kestävästä luontomatkailusta, luonnonsuojelusta ja alueen jätehuollosta.

Reiteille jo syntyneitä eroosio- ja kulumisvaurioita korjataan pitkostamalla, porrastamalla tai päällystämällä polkuja ja maisemoimalla vaurioita. Alueen hoidossa rajoitetaan maastoajoneuvojen käyttö vain välttämättömimpään valvonta- ja huoltoajoon. Huoltoajo tehdään pääosin talvella moottorikelkoilla. Suuri osa kansallispuistosta on syrjävyöhykettä, ja lisäksi perustetaan rajoitus- ja erityisvyöhykkeitä herkimpien luontoarvojen suojelemiseksi. Kansallispuiston sisällä olevat yksityismaat hankitaan valtiolle.

Kansallispuiston käytön ohjauksessa tai toimenpidesuunnittelussa kiinnitetään erityishuomiota pienkohteisiin, joita ovat muun muassa eräät Ounasjoen ja Muonionjoen alkulähteet, erikoiset geologiset muodostumat, lehdot ja lehtomaiset kosteikot. Metsähallitus valvoo alueen luonnonkäytön luvallisuutta ja laillisuutta. Kaikessa toimenpidesuunnittelussa ja käytön ohjauksessa selvitetään ja arvioidaan vaikutukset luontoarvoihin.

5.3.2 Lajiston suojelu

Kansallispuiston lajiston suojelemiseksi luontotyyppien luonnontilaisuutta ja edustavuutta vaalitaan ja parannetaan. Lajisuojelun perusta on eri eliöryhmien kantojen kehittymisen seuraaminen muutosten havaitsemiseksi. Kansallispuistossa jatketaan uhanalaisten ja direktiivilajien määrän, levinneisyyden sekä populaatioiden tilan kartoittamista ja tutkimusta. Lajien esiintymä- ja populaation elinvoimaisuustietoja täydennetään, esiintymiä uhkaavat tekijät kartoitetaan sekä tarvittaessa laaditaan suojelu- ja hoitosuunnitelmia.

Lajien säilyminen pyritään turvaamaan tarvittaessa erityistoimin esimerkiksi ennallistamalla aiemmin käsiteltyjä metsiä. Uhanalaisten lajien esiintymätiedot tallennetaan ympäristöhallinnon ja Metsähallituksen uhanalaisrekisteriin ja paikkatietojärjestelmiin. Uudet tutkimukset, selvitykset, lajistotiedot ja hoitotarpeet tallennetaan sekä julkaistaan asianmukaisesti, ja tietoja käytetään suojelualueen hoitoa ja käyttöä suunniteltaessa.

Lajiston kannalta erityisen tärkeiden pienialaisten luontotyyppien – kuten lehtojen, lähteikköjen, lumenviipymäpaikkojen, lettojen ja rehevien korpien – kasvillisuutta sekä eutrofisia tunturikasvillisuusesiintymiä suojellaan ohjaamalla liikkuminen näiden alueiden ulkopuolelle. Kansallispuistoon perustetaan rajoitus- ja erityisvyöhykkeitä häiriöherkkien lajien suojelemiseksi.

Kansallispuistoon ei saa levittää alueelle kuulumattomia lajeja. Alueelta hävinneitä lajeja (esimerkiksi naali ja vesikko) tai alueellisesti hävinneitä populaatioita voidaan palauttaa istutuksin. Pallasjärvessä, Keimiöjärvessä ja Aakenuksen Pyhäjärvessä kalaistukset myös muilla lajeilla ovat sallittuja. Istutuksilla ei saa vaarantaa alkuperäisiä kalalajeja. Uhanalaisten lajien, kuten suurten petolintujen, pesintä turvataan tarvittaessa perustamalla pysyviä tai määräaikaisia rajoitusosia. Haitallisesti lisääntyneitä tai alueelle vierasperäisiä eläinlajeja, kuten minkkiä ja supikoiraa, pyritään vähentämään.

5.3.3 Ennallistaminen ja luonnonhoito

Suotuisan suojelun tason saavuttamiseksi ja parantamiseksi muuttuneita, muuttuvia tai häviäviä luontotyyppejä ennallistetaan tai hoidetaan. Käytön tai liiallisen kulutuksen aiheuttamat luonnontilaisuuden aleneminen, maisemahäiriöt ja luonnon kulumisvauriot voidaan korjata aktiivisin toimenpitein. Kansallispuistoon laaditaan koko alueen kattava luonnon ennallistamis- ja hoitosuunnitelma, jossa kartoitetaan hoito- ja ennallistamistarpeet ja -kohteet sekä esitetään menetelmät tavoitteiden saavuttamiseksi. Kohteittain tehdään yksityiskohtaiset toimenpidesuunnitelmat vaikutusten arviointeineen. Pääperiaate Pallas–Yllästunturin kansallispuiston hoidossa on, ettei luonnonprosesseihin puututa ilman luonnonsuojelullisia syitä. Valtaosalla kansallispuiston alueesta ei tehdä mitään hoitotoimenpiteitä.

Aiemmin käsiteltyjä metsiä ja taantuneita perinnebiotooppeja ennallistetaan. Perinneympäristöissä suojellaan alueen luontaistalouteen ja erämaan käytön historiaan liittyviä kulttuurimaisema-alueita sekä käytön seurauksena syntyneitä luontotyyppejä ja niiden lajistoa. Perinneympäristöjen suojelukohteita ovat poroaidat ja -kämpät ja paimentopaikat, niittyladot ja luonnonniityt, metsänvartijantila sekä kalakentät ja -kämpät ja apajapaikat.

Metsien ennallistamisen tavoite on nopeuttaa aiemmin käsiteltyjen metsiköiden kehitystä noudattamaan luontaista dynamiikkaa. Palanut ja muutoin kuollut puuaines sekä kulon jälkeiset eri-ikäiset metsän sukkessiovaiheet lisäävät luonnon monimuotoisuutta ja lajistoa. Metsien luontaisen kehityksen edistämiseksi laaditaan kansallispuistolle yhteistyössä palo- ja pelastusviranomaisten kanssa kulonhallintasuunnitelma ja metsäpalojen torjuntasuunnitelma, jossa tarkemmin määritellään toimintaperiaatteet metsäpalon syttyessä puistossa. Metsäpalo sammutetaan kuitenkin aina, jos se uhkaa levitä kansallispuiston ulkopuolelle tai tuhota arvokkaita rakennuksia tai rakennelmia.

Erityisesti Aakenustunturin eteläpuolisten vanhojen lehti- ja sekametsien palojatkumon turvaaminen mahdollisuuksien mukaan muuallakin sopivissa kohteissa on tarkoituksenmukaista. Polttamalla ennallistettaviksi kohteiksi sopivat erityisesti käsitellyt metsät, joissa voidaan polttaa puustoa ilman maisemahaittoja. Pitkällä aikavälillä lehtimetsien ja -puiden osuuden säilyttäminen vähintään nykyisenä on kansallispuiston eteläosan luontotyyppien ja lajien suojelun suotuisan tason ylläpitämisen keskeisimpiä tavoitteita. Tavoitteen toteuttaminen voi edellyttää myös luonnontilaisten metsien polttoa joillakin kohteilla. Kansallispuiston alueelta tehdään maankäytön historiasta ja metsien palohistoriasta selvitys, jota tarvitaan taustatiedoksi suunnitelmien tekoa varten.

Luonnontila on alentunut merkittävästi entisillä kaatopaikoilla, käytöstä pois jääneillä sorakuopilla ja kaivosalueilla, kuluneilla retkeilypoluilla ja entisillä tiealueilla. Luonnontilan ennallistamiskohteita ovat muun muassa Pallastunturin hotellin ympäristössä ja Vuontispirtti–Nammalakurun reitillä sekä Aakenuksen tien (Linkujoen kohdalla) ja Pahtavuoman tien varressa olevat pienialaiset sorakuopat sekä avolouhosalue.

Kutu- ja Levijärvien vedenpinnantason nostamisen tarve selvitetään ennallistamissuunnittelun yhteydessä. Käytetyimpien taukopaikkojen, kuten Hannukurun, Nammalakurun ja Pyhäjärven, ympäristön kulumisen pysäyttämiseksi laaditaan hoitosuunnitelma liittyen kestävän luontomatkailun suunnitelmaan. Teltta- ja tulipaikat merkitään ja tehdään tarvittavat rakenteet. Kaikki toimenpiteet kirjataan tietojärjestelmiin.

5.4 Seuranta

Lajistoseurannat tehdään osana valtakunnallisia seurantoja niiden lajien osalta, joilla seurantaa järjestetään. Seurannoissa keskitytään erityisesti suojeltaviin, uhanalaisiin ja direktiivilajeihin. Tarvittaessa ryhdytään suojelutoimenpiteisiin ohjeiden mukaisesti. Direktiivilajeilla noudatetaan seurantavälin osalta valtakunnallisia suosituksia. Havaintotietoa lajistosta kerätään jatkuvasti, uusia täydentäviä selvityksiä tehdään ja mahdolliset uudet luonnonsuojelullisesti tärkeät esiintymät otetaan huomioon alueen hoidossa ja käytössä. Tietojärjestelmät ja rekisterit päivitetään vuosittain.

Natura 2000 -verkoston luontotyyppi- ja lajistoseurantoja tehdään Suomen ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen ohjeistuksen mukaisesti. Luontotyyppikartoitusta uusitaan tarvittaessa. Vesistöjen tilaa seurataan yhteistyössä Lapin ympäristökeskuksen kanssa Pallasjärvellä, Keimiöjärvellä, Pyhäjärvellä ja Kesänkijärvellä sekä pienvesistöissä vilkkaimman virkistyskäytön alueilla.

Tarkoituksena on laatia tarkempi suojelusuunnitelma, jossa määritellään tärkeimmät seurannat suojeluarvojen säilyttämisen mittareiksi. Lintulaskentoja eri käytön vyöhykkeillä toistetaan noin viiden vuoden välein. Puustomittauksia tehdään otannalla kymmenen vuoden välein 5 %:lla metsäpinta-alasta. Luontotyyppien seurannat määritellään valtakunnallisten suositusten mukaan luontotyypeittäin (valmis vuonna 2007).

Alueen suurpetojen ja muiden suurten nisäkkäiden kantojen kehitystä seurataan osana valtakunnallista seurantaa. Riistakolmiolaskennoilla seurataan alueen riistakantojen tilaa ja kehitystä. Kalastoa seurataan koekalastuksin tärkeimmillä kalavesillä. Erikseen määritettyjen uhanalaisten eläinlajien pesintää seurataan vuosittain Metsähallituksen organisoimana valtakunnallisten ohjeiden mukaisesti.

Retkeilijöiden aiheuttamaa käyttöpainetta alueelle seurataan kävijälaskennoilla vuosittain. Lisätietoa retkeilyn vaikutuksista saadaan myös noin kymmenen vuoden välein toistettavasta kävijätutkimuksesta. Maaston kulumista seurataan taukopaikoilla sekä vuosina 2001 ja 2003 reiteille perustetuilla pysyvillä koealoilla viiden vuoden välein. Tarvittaessa tehdään kulumisenestotöitä.

Metsähallitus seuraa maastoliikenteen aiheuttamaa kulumista ja rakentaa tarvittaessa mönkijäpitkoksia tai siltoja. Luonnonhoitosuunnitelmassa määritellään luonnonhoito- ja ennallistamiskohteiden seuranta.

6 Kulttuuriarvojen suojelu

6.1 Nykytila

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston seutu on ollut asuttuna kivikaudesta saakka. Vanhasta asutuksesta ja metsästyskulttuurista kertovat esimerkiksi alueella olevat liedenpohjat, peuranpyyntikuopat ja seidat. Yhä elinkeinoina jatkuvat poronhoito- ja kalastuskulttuuri näkyvät puistossa esimerkiksi vanhoina erotuspaikkoina ja kalakenttien jäänteinä. Myöhempään maankäytön historiaan liittyvät niittykulttuurin luontotyypit ja rakenteet sekä savottakulttuurin vanhat kämpät ja kämpänrauniot. Kansallispuistossa sijaitsevat myös Puolitaipaleen metsänvartijatila rakennuksineen ja niittyineen sekä Pallasjärven luonnonsuojeluvartijan tila niittyineen ja niittylatoineen. Pallasjärven Porvinniemessä on vanha, joidenkin Raattaman kylän tilojen käytössä oleva kalapirtti, joka on kunnostettu yhteistoimin kansallispuiston kanssa.

Kansallispuiston käyttömuotona on pitkään – yli seitsemänkymmentä vuotta – jatkunut retkeily, minkä seurauksena alueelle on muodostunut vahva retkeilyperinne. Retkeilyn rakenteet, autiotuvat, viitat, opasteet, pitkospuut, sillat ja muu palveluvarustus ovat osa puiston arvokasta kulttuuria. Retkeilykulttuuriin kuuluvat myös autiotupiin ja puistossa vaikuttaneisiin henkilöihin liittyvät tarinat ja historia.

Perinteinen luonnonkäyttö ja sen muovaamat maisemakohteet ovat käyneet Pallas–Yllästunturin alueella läpi nopean muutossarjan, ja kulttuurin jäljet ovat monilta osin häviämässä. Kansallispuiston muinaisjäännöksiä ja kulttuurikohteita on kartoitettu viimeksi puiston eteläosassa vuonna 2002. Selvitys sisältää myös Pallas–Ounastunturin alueen kohteita, joita esitellään lisäksi teoksessa ”Acerbin keinosta Jerisjärven tielle” (Sippola & Rauhala 1992). Niityistä ja niittyladoista on tehty selvitys ja ennallistamissuunnitelma vuonna 1996. Ladot on kunnostettu sen mukaan 1990-luvulla, kuten myös Porvinniemen kalakämpät ja nuottauspaikat.

6.2 Tavoitteet

Monipuolista kulttuuriperintöä vaalitaan kansallispuistossa mahdollisuuksien mukaan. Perinteisiin maankäyttömuotoihin ei ole paluuta, mutta joitakin kohteita hoidetaan perinteiden mukaan. Alueen kulttuurihistoriaa pyritään tallentamaan lisää, ja osa kohteista voidaan kunnostaa sekä hoitaa kulttuuri- ja luonnonhoitokohteina. Retkeilyperinnettä ylläpidetään ja arvokkaita kohteita ennallistetaan.

6.3 Toimenpiteet

Kansallispuiston alueen kulttuurihistoriaan liittyvän tiedon keruuta jatketaan yhteistyössä Museoviraston, Lapin maakuntamuseon, Saamelaismuseo Siidan ja paikallisten perinnetiedon tuntijoiden kanssa. Historialliset ja esihistorialliset kohteet, kuten peurahaudat ja seidat, ovat erityisessä suojelussa, ja tarpeen mukaan niiden ympäristöä hoidetaan. Perinneympäristöjen hoidosta tehdään kohdesuunnitelmat. Hoito pyritään toteuttamaan yhteistyössä paikallisten asukkaiden, paliskuntien ja muiden asiasta kiinnostuneiden yhteisöjen ja yksityisten kanssa. Kulttuurikohteilla voidaan tehdä niittyjen hoitoa. Niitto voi olla myös osa Metsähallituksen sopimusyrittäjän luontomatkailuohjelmaa.

Puolitaipaleen alueella hoidetaan vanhoja rakennuksia sekä perinnebiotooppeja ja -maisemia. Nilivaaran vanhasta poroaidasta kehitetään porosta ja poronhoidon historiasta kertova kohde kunnostamalla aita yhteistyössä Muonion paliskunnan kanssa. Pyhäjärven rannassa oleville pyyntikuopille tehdään opasteet ja kunnostetaan pyyntikuopat. Ylläs–Aakenustunturin alueella olevat niittypirtit ovat suurelta osin pahoin ränsistyneitä, mutta muutamia parhaimpia kunnostetaan kulttuurikohteiksi. Kunnostettavia kohteita ovat Porijärven, Kutujärven ja Lainiojoen niittypirtit sekä Ollilan savottakämppä. Kohteet kunnostetaan erillisten toimenpidesuunnitelmien mukaisesti. Samalla arvioidaan Kutujärven vedenpinnan nostamisen ja saraikon niittämisen vaikutukset kohteen luonto- ja kulttuuriarvoihin. Yksi heinälato kunnostetaan Pyhälompolon rannalle.

Retkeilyn palvelurakenteiden korjauksessa ja uudistamisessa sekä uudisrakennuksissa kiinnitetään huomiota vanhojen rakennuskäytäntöjen ja perinteen säilyttämiseen ja ylläpitoon. Opastuksessa hyödynnetään alueen historiaa ja tarinoita. Vanhoissa perinteisissä tunturituvissa ja porokämpissä säilytetään vanhat rakennustyylit ja hoidetaan niiden ympäristön luontotyyppejä.

6.4 Seuranta

Kulttuurikohteiden säilymisen tai kunnon seurantaohjelma suunnitellaan ja liitetään kansallispuiston Reitit ja rakenteet (Reiska) -tietojärjestelmään.

7 Luonnon käyttö

7.1 Virkistyskäyttö

7.1.1 Nykytila

Tunturi-Lapin seutukunta ja siellä erityisesti Pallas–Yllästunturin alue on Suomen suosituimpia retkeilykohteita. Tunturi-Lapin alueella käy vuosittain 1,5 miljoonaa matkailijaa, ja näistä kertyy Pallas–Yllästunturin kansallispuistoon vuosittain yli 300 000 käyntikertaa. Suuri kävijämäärä sekä kävijöiden keskittyminen tietyille reiteille ja kohteille edellyttävät asianmukaista kävijöiden opastusta ja ohjaamista virkistyskäyttövyöhykkeelle hyvällä palveluvarustuksella. Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on monipuoliset palvelurakenteet matkailua ja retkeilyä varten. Kansallispuiston nykyiset tuvat ja muut taukopaikat sekä retkeily- ja hiihtoreitit kattavat puiston virkistysvyöhykkeet (Liitteet 10A ja 10B). Niiden laatu ja kapasiteetti eivät täytä kaikilta osin tarvetta.

Hetta–Pallas-vaellusreitillä suuri kävijämäärä ja eri käyttömuotojen yhteensovittaminen edellyttävät hyviä retkeilyrakenteita ja tarkkaa suunnittelua. Kuva Pekka Sulkava.

Liikkuminen

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on kesäretkeilyreittejä 280 km ja hiihtoreittejä 330 km. Kesäreitistön runkona ovat pohjoisessa Hetta–Pallas-vaellusreitti (55 km) ja etelässä Ylläs–Aakenustunturin retkeilyreitit. Etelä- ja pohjoisosaa yhdistää Pallas–Ylläs-vaellusreitti (72 km). Osa kesäreiteistä sijoittuu latureiteille. Runkoreiteiltä on yhdysreittejä ympäristön kyliin ja

matkailukeskuksiin, kuten Olokselle ja Leville. Alueen reitit ovat pääosin melko hyvässä kunnossa. Niitä on kunnostettu viimeisten viiden vuoden aikana ja erityisesti Vilmat-rahoituksella vuosina 2005–2006, mutta osa vaatii edelleen pikaista kunnostusta. Lähellä matkailun palvelupisteitä on päivittäiskäyttöä palvelevia luontopolkuja (104 km) ja muita rengasreittejä. Latuverkosto taukopaikkoineen muodostaa alueen matkailuelinkeinolle tärkeimmän palvelutuotteen kansallispuistossa.

Maastopyöräily, koiravaljakolla ajaminen ja ratsastus ovat Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa luvanvaraisia. Yksittäisiä ratsastusvaelluksia on järjestetty puiston alueelle, mutta ratsastusreittejä ei ole merkitty maastoon. Pääosa alueen koiravaljakkourista kulkee puiston ulkopuolella. Hotelli Äkäskerolta on koiravaljakkoura Äkäsjärven koiratarhalle entistä moottorikelkkauraa pitkin. Rauhalan ja Kerässiepin kylien suunnasta sekä Majavaojalta yrittäjät ovat myös tehneet koiravaljakkoretkiä alueelle. Maastopyöräilyyn voidaan käyttää puiston läpi johtavien yleisten teiden lisäksi Pallasjärven–Majavaojan metsäautotietä, Sammaltunturin vanhaa tienpohjaa, Puolitaipaleen ohi kulkevaa postipolkua sekä joiltain osin Ylläksen retkeily- ja hiihtoreittejä myöhemmin laadittavan kestävän luontomatkailun suunnitelman mukaisesti. Melomista harrastetaan kansallispuistossa vähän. Ounasjoen ja Jerisjoen melontareitit sivuavat puistoa.

Ylläs–Aakenustunturin alueella seurattiin käyntikertoja tarkasti vuosina 1999–2000 ja Pallas–Ounastunturin alueella vuonna 2003. Laskentojen perusteella kansallispuiston suosituinta retkeilymaastoa ovat Yllästunturin, Pallaksen, Ylikyrön (Vuontispirtin), Jeriksen ja Hetan matkailualueet. Erityisesti talvella latukahvilat ohjaavat kävijät kohti Kesänkijärveä sekä Latva- ja Kotamajoja etelässä, ja Nammalakuruun ja Pyhäkerolle pohjoisosassa. Suosittuja kohteita ovat myös Pyhäjärven ja Totovaaran seudut Aakenuksella, Äkäskero, Hannukuru–Pahakuru, Rihmakuru, Keimiöjärvi ja Sioskuru. Ylläs–Aakenustunturin alueella käyntikertoja on noin 180 000 ja Pallas–Ounastunturin alueella 125 000. Käyntikertoihin ei ole laskettu mukaan laskettelijoita ja hotellin asiakkaita Pallaksella tai Äkäskerolla, tieliikennettä, moottorikelkkailijoita, Pallasjärven kalastajia tai muita paikallisia elinkeinonharjoittajia, kuten poronhoitajia.

Ylläs–Aakenustunturin alueella tehtiin kävijätutkimus vuonna 2000 ja Pallas–Ounastunturin alueella vuonna 2003. Tutkimukset antoivat myönteisen kuvan retkeilypalveluiden laadusta. Tosin kehitettävää riittää edelleen esimerkiksi viitoituksissa, opasteiden uusimisessa, maisemavaurioiden korjaamisessa ja suosittujen autio/varaustupa-alueiden kunnostuksessa.

Virkistyskäytön palveluvarustus

Kansallispuistossa on 2 vuokratupaa, 1 vuokrakota, 1 varaustupa (Hannukuru), 2 autio/varaustupaa (Sioskuru ja Hannukuru), 12 autiotupaa, 6 päivätupaa ja 28 muuta huollettua tulipaikkaa. Autiotupien ympäristössä on telttailupaikkoja. Sioskurussa ja Nammalakurussa on kaksiosaisessa rakennuksessa avoin- ja varauspuoli. Hannukurussa on erilliset autio- ja varaustuvat. Yöpymispaikan varaustupiin sekä vuokratupia ja -kotaa voi varata luontokeskuksista. Tulipaikat ovat joko katettuja (laavut ja kodat) tai avoimia (nuotiopaikat). Tulipaikoilla on polttopuuhuolto ja käytössä roskattoman retkeilyn mukainen omatoiminen jätehuolto, missä biojätteet ja palavat jätteet voi käsitellä paikalla, mutta sekajäte tuodaan itse pois maastosta. Autiotupien, telttailu- ja tulipaikkojen määrä on puistossa pääosin riittävä. Kahdesta vuokratuvasta toinen sijaitsee Keimiöjärvellä ja toinen Pyhäkeron autiotuvan pihapiirissä. Jälkimmäinen palvelee latukahvilana vilkkaimman hiihtosesongin aikana.

Pallasjärven rannassa kansallispuiston alueella on kaikkiaan neljä venevalkamaa, joista yksi on pelkästään paikallisten asukkaiden tarpeita varten (Porvinniemi), kaksi paikallisten ja virkistyskalastajien tarvetta varten (Pallaslompolo ja Hirvasranta) sekä yksi puiston omia tarpeita varten (Pallasjärven toimipaikan ranta). Kansallispuiston sisällä on neljä latukahvilaa: Latvamaja, Kotamaja, Pyhäkero ja Nammalakuru, sekä puiston ulkopuolella useita latukahviloita.

7.1.2 Tavoitteet

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston virkistyskäytön tärkein tavoite on omin voimin tapahtuvan retkeilyn ja liikkumisen ohjaaminen ja edellytysten ylläpitäminen siten, että kävijät saavat hakemansa luontoelämyksen ja luonto- ja maisema-arvot säilyvät. Kansallispuistoon ei tarvita määrällisesti lisää patikointi- ja hiihtoreittejä, mutta palveluvarustuksen kapasiteettia lisätään vilkkaimmilla paikoilla ja opastuksen laatua parannetaan mm. Vilmat-hankkeessa. Keskeisimmillä levähdys- ja taukopaikoilla olevat käymälärakennukset korjataan tai uusitaan ja varustetaan kompostoivalla järjestelmällä osana Vilmat-hanketta. Hoidon painopiste on retkeilypalvelurakenteiden (taukopaikat, reitit) ja -rakennusten (autio- ja varaustuvat) sekä luonto-opastuskohteiden (opasteet, viitoitus, luontopolut) huollossa ja uusimisessa sekä kulumisvaurioiden ehkäisemisessä ja korjaamisessa. Myös luontomatkailuyrittäjien toimintamahdollisuudet otetaan palveluvarustuksen kehittämisessä huomioon.

Liikuntarajoitteisten tarpeita otetaan huomioon palveluvarustuksen rakentamisessa, jotta puisto olisi kaikkien saavutettavissa. Kansallispuistoon pääsee monista kohdista autolla. Osaan luontopoluista ja nähtävyyskohteista on järjestetty esteetön pääsy. Huolto ja kunnossapito toteutetaan mahdollisimman ympäristöä säästävällä tavalla ja taloudellisesti. Kaikessa toiminnassa perustana ovat kestävän käytön periaatteet. Reitit ylläpidetään hyväkuntoisina ja turvallisina. Tupien ja perinnerakennusten huoltamisessa ja peruskorjaamisessa kiinnitetään huomiota kulttuuriperinnön säilyttämiseen.

Palveluvarustuksen mitoituksessa ja suunnittelussa varaudutaan vuosittain 500 000 käyntikertaan, joista noin puolet kohdentuu kesään. Käyntikertojen jakauma on nykyisin 250 000 (84 %) päiväkäyntejä ja 50 000 (16 %) yöpymistä. Jakauma säilynee samana, jolloin odotettavat käyntimäärät olisivat vastaavasti 420 000 ja 80 000.

7.1.3 Toimenpiteet

Liikkuminen

Puiston virkistyskäyttö keskitetään matkailukeskusten lähialueille virkistysvyöhykkeelle. Kulumiselle herkkien kohteiden säilyminen turvataan oikein sijoitetuilla palvelurakenteilla sekä pitämällä rakenteet hyvässä kunnossa. Reittien lähtöpisteitä ja niiden opasteita selkeytetään, ja keskeisiin kohteisiin rakennetaan lähtöportit. Rakentamisessa otetaan huomioon erityisesti alueen luonnon- ja maisemansuojelulliset arvot. Maaston kulumisvaurioita ehkäistään ja syntyneitä vaurioita korjataan. Polkujen kunnostuksessa käytetään tunturialueella tummaa pinnoitusta, joka sopii kaukomaisemassa näkyvään harmaaseen kivirakkaan.

Esteetön pääsy liikuntarajoitteisille on valmiina Pallaksen lähireiteille (Orava-avenue, Pallaskota ja vanhan hotellin rauniot), ja sellainen tehdään myös Kellokkaan lähireiteille, Tulivuoripuiston luontopolulle ja Pyhäjärven laavulle. Myös Varkaankurun ja Pyhäjoen luontopolkujen alkupäät ovat liikuntarajoitteisille sopivia reittejä.

Pallaskodalle johtava Orava-avenue on yksi liikuntarajoitteisten tarpeisiin kunnostetuista lähireiteistä. Reitin varrella on seitsemän eri uskontoja kuvaavaa oravapylvästä ruotsalaisen taiteilija Mats Wikstömin näkemyksen mukaan. Kohde kuuluu Pallaksen maisemataidehankkeen luomuksiin vuodelta 2004. Kuva Pekka Sulkava.

Reittiviitoitusta ja -merkintää yhtenäistetään. Kansallispuiston virkistyskäyttöä kehitetään ongelma- ja kysyntälähtöisesti kävijä-, kulumis- ja lajistoseurantojen pohjalta. Reitistön parantamisessa painotetaan maaston kulumisen ehkäisemistä ja erityisesti maastohiihdossa käytettävien reittien turvallisuutta. Latupohjien leveys ja pohjan tasaus riittävät latureiteillä pääsääntöisesti nykyisellä tasollaan. Turvallisuussyistä latuja voidaan parantaa ja tarkistaa sijaintia suhteessa lumivyöryvaaraan. Puistoon ei sijoiteta valaistuja reittejä. Latureitit on jaettu retki- ja erämaalatuihin. Päiväretkilatujen latupohjaa voidaan tarpeen mukaan parantaa, mutta erämaalatujen latupohja säilytetään koskemattomana. Erämaalatuja ovat nykyisistä latureiteistä Sioskuru–Hannukuru- ja Tappuri–Ketomella-välit.

Käyttömuotojen, kuten retkeilyn, suojelun ja poronhoidon, välisten ristiriitojen syntymistä ehkäistään vuorovaikutteisesti ottamalla huomioon myös sosiaaliset näkökulmat. Mahdollisia ongelmakohtia, esimerkiksi kävellen ja pyöräillen tai hiihtäen ja eläinvoimalla tai moottoriajoneuvolla liikkuvien kohtaamiset, ehkäistään ohjaamalla eri käyttömuodot mahdollisuuksien mukaan omille reiteilleen.

Rauhalan kylän kautta kulkevaa Ylläs–Pallas-reittiä kehitetään erämaavaellusreittinä. Polulle rakennetaan tarpeelliset pitkospuut, sillat ja opasteet. Käytön lisääntymistä seurataan ja vaeltajien toiveita mahdollisesta varustetason parantamisesta selvitetään. Hetta–Pallas-reitti on Suomen vanhin (1934) edelleen käytössä oleva maastoon merkitty vaellusreitti, jonka perinteitä vaalitaan muun muassa säilyttämällä reitin maastomerkinnässä puunuoliviitoitus. Reitillä olevaan

Vuontisjärven ja Montellin tuvan välillä kulkevan valtion polun rinnalle avattu uusi polkulinjaus on kulunut melko leveäksi jo kolmessa vuodessa. Kuva Pekka Sulkava.

Nammalakuruun rakennetaan uusi varaustupa vanhan jäädessä pelkästään autiotuvaksi. Sioskurun autio/varaustupa peruskorjataan. Rauhalasta Äkäskerolle merkitään erämaalatureitti, jolloin välin vaeltaminen on talvellakin turvallista. Ketomella–Hietajärvi–Pahakurun välinen kesäreitti merkitään. Pippovuoman suopolulla muutetaan reittilinjauksia pitkostustarpeen vähentämiseksi ja palsakumpujen suojelemiseksi. Kerässiepistä Kuoppajärvelle kulkemista varten vanhalla polulla tehdään pitkostusta. Hetta–Peltovuoma-maantieltä puiston pohjoispäähän rakennetun Mustavaaran metsäautotien mahdollisesti muuttuessa yleiseksi tieksi varaudutaan parantamaan tien ja Pyhäkeron välistä reittiä vastaamaan käyttötarvetta. Ruoppakönkäälle rakennetaan taukopaikka (tulentekopaikka ja huoltorakennus), jolla korvataan useat eri aikoina syntyneet hoitamattomat nuotiopaikat. Nuotiopaikalle merkitään polku maantien varressa olevalta pysäköintialueelta. Reitti Koivarovalta Keimiöjärvelle on rakennettu myös kesäreitiksi.

Tiehallinto kunnostaa ja merkitsee laaditun suunnitelman mukaan vanhat valtionpolut Ketomellasta Marastoon ja Ylikyrön Vuontisjärveltä Kerässieppiin. Polut siirtyvät sen jälkeen kansallispuiston hallintaan puiston alueen osalta ja toimivat kesäreittinä sekä osittain myös hiihtoreittinä. Ketomellan ja Maraston välinen reitti toimii myös poronhoitotöissä liikkuvien mönkijäreittinä. Kansallispuisto varautuu merkitsemään ja kunnostamaan kesäreiteiksi vanhat yhdyspolut Raattamasta Harrisaajon kautta Pallakselle ja Pallasjärvelle puiston alueen osalta.

Kansallispuisto rajautuu vajaan 2 km:n matkalta Jerisjokeen, jota paikalliset yrittäjät voivat edelleen ylläpitää melontareittinä. Reittiin mahdollisesti liittyvät palvelurakenteet toteutetaan kansallispuiston ulkopuolella. Enontekiön Ketomellasta pohjoiseen kansallispuisto rajoittuu Ounasjokeen. Jokivarressa on puiston kohdalla, mutta joen toisella rannalla tulipaikka ja autiotupa. Ylläksen seudulle merkitään tarvittavat pyöräily-, lumikenkäily- ja sauvakävelyreitit, jotka sijaitsevat vain osittain kansallispuiston alueella. Viimeksi mainittuja tarvitaan myös Pallaksen matkailualueella.

Ratsastukselle ja koiravaljakoille voidaan osoittaa reitit ja käyttöajat siten, että luonnolle ja poronhoidolle ei aiheudu haittaa. Tällaisiksi reiteiksi sopivat vanhat ajourat ja tienpohjat. Reittien perustamisesta neuvotellaan paliskuntien kanssa. Koiravaljakolla ajaminen ei ole kuitenkaan sallittua saamelaisten kotiseutualueella, Enontekiön kunnan puolella, lukuun ottamatta olemassa olevaa yrittäjäreittiä Kerässiepistä Suasjängälle. Yrittäjällä on reitille sopimus vuoteen 2009 saakka.

Lajiston suojelemiseksi perustetut rajoitusvyöhykkeet, missä liikkuminen on sallittu vain merkityillä reiteillä tai kielletty kokonaan, turvaavat eräitä herkkiä luontotyyppejä kulumiselta ja eliöitä häiriöiltä. Purojen, lähteiden, lampien ja soiden suojelu turvataan ohjaamalla vilkkain virkistyskäyttö muualle ja pitkostamalla kosteiden paikkojen läpi kulkevat reitit. Pallas–Yllästunturin kansallispuistoon on perustamislaissa asetettu turvallisuus-, viihtyisyys- ja suojelusyistä metsästysrauhoitusalue, joka toimii samalla riistaeläinten suojapaikkana ja lisääntymisalueena. Lajiston suojelemiseksi kansallispuistoon voidaan perustaa väliaikaisia rajoitusosia Metsähallituksen päätöksellä.

Retkeilyn palveluvarustus

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa autiotupien määrää ei olennaisesti lisätä, mutta niiden nykytasoa parannetaan. Toimenpidesuunnitelmassa ja peruskorjausten yhteydessä voidaan palveluvarustusta siirtää tarvittaessa suojelun ja huollon kannalta parempaan paikkaan. Nammalakuruun rakennetaan uusi varaustupa. Sioskurun autio/varautupa ja Pallasjärven Punaisen hiekan autiotupa kunnostetaan, ja nuotiopaikka, huoltorakennus ja käymälä siirretään suojelullisesti parempaan paikkaan. Pyhäjärvellä, Hannukurussa, Nammalakurussa ja Sioskurussa opastusta sekä merkittyjä telttailu- ja nuotiopaikkoja tarvitaan lisää. Ketomellan Hietajärvelle rakennetaan tulipaikka ja vastaava poistetaan Pippovuomalta. Nykyisten taukopaikkojen kapasiteettia lisätään tarvittaessa kysyntää vastaavaksi. Puiston alueelle ei rakenneta uusia veneenpitopaikkoja.

Ylläs–Pallas-reitin palveluvarustusta täydennetään Mustakeron Porttaojalle rakennettavalla taukopaikalla sekä peruskorjaamalla museaalisesti Kutujärven niittypirtti ja Ollilan savottakämppä. Lisäksi Lainiojoen varressa oleva vanha niittypirtti kunnostetaan. Kämppien peruskunnostuksella on myös kulttuurihistoriallista merkitystä. Pihapiirien ja historiallisesti arvokkaiden rakennusten tyyli säilytetään.

Virkistysvyökkeellä telttailu on sallittu Hetta–Pallas-reitin autiotupien ja tulipaikkojen välittömässä läheisyydessä sekä Pallas–Ylläs-reitin huolletuilla levähdyspaikoilla. Telttailupaikkoja ovat Pahtavaaran, Pyhäkeron, Sioskurun, Tappurin, Pahakurun, Hannukurun, Suaskurun, Montellin, Nammalakurun, Rihmakurun, Mäntyrovan, Mustavaaran, Keimiöjärven (päivätupa), Mustakeron ja Kotamajan taukopaikkojen sekä Aakenuksen Pyhäjärven pysäköintialueen ja autiotuvan ympäristöt, Pallaskodan (entinen leirintäalue) sekä Ylläksen Porokämpän ja Tammituvan lähiympäristöt. Pallas–Ylläs-reitillä on telttailupaikka myös puiston ulkopuolella Äkäsaivon taukopaikalla. Telttailu- ja tulipaikat merkitään. Pyhäjärven telttailualueella maastoa voidaan tasata tarpeen mukaan, ja palveluvarustus mitoitetaan riittäväksi myös sesonkeja varten. Yöpymis- ja taukopaikkojen läheisyydessä estetään maaston liiallinen kuluminen rakenteilla ja opastuksella.

Nammalakurun laaja merkitsemätön telttailualue on kuluttanut kasvillisuutta kaukana huoltorakennuksista ja merkityistä tulipaikoista. Kuva Pekka Sulkava.

Porvinniemen kalakentän rakennusten ja rakennelmien ylläpito pyritään sopimaan rakennusten omistajien kanssa siten, että kalakenttäperinne säilyy eikä kalakentälle kulkeminen vahingoita maastoa. Kansallispuiston huoltoon tarvittavat tilat ja rakenteet pidetään tarkoitukseen sopivassa kunnossa. Uusi varastorakennus rakennetaan Enontekiölle Sarrinkankaalle puiston ulkopuolelle.

Retkeilykäytön rinnalla mahdollistetaan matkailun yritystoiminnan edellytyksiä tarjoamalla puitteet luontomatkailuyritysten toiminnalle virkistysvyöhykkeellä sekä vähäisessä määrin myös erämaavyöhykkeellä. Alueen latukahviloiden toimintaedellytyksiä ylläpidetään. Ylläksen latukahvilat Kotamaja ja Latvamaja peruskorjataan. Kansallispuistoon ei rakenneta uusia latukahviloita suunnitelmakaudella. Puolitaipaleen metsänvartijan tilan pihapiiri rakennuksineen on arvokas kulttuuriperintökohde. Tilan päärakennus kunnostetaan luontomatkailuyrittäjien käyttöön ja piharakennukset sekä autiotupa kunnostetaan. Nammalakuruun rakennetaan uusi varaustupa. Sioskurun varaus/autiotupa peruskorjataan. Varauskäyttöön tarkoitettuja kotarakennuksia tarvitaan vielä ainakin Ylläksellä Pallaskodan valmistuttua vuonna 2006. Ylläksen ja Totovaaran välisellä

metsä- ja suoalueella on pieniä niittypirttejä ja kämppiä, joista osa kunnostetaan luontomatkailun yritystoimintaa varten. Pallas–Yllästunturin alueella tapahtuvaa matkailun yritystoimintaa ohjataan Metsähallituksen kestävän luontomatkailun periaatteiden mukaisesti. Kansallispuistossa tapahtuva yritystoiminta edellyttää lupaa tai sopimusta Metsähallituksen kanssa. Suunnitelmakauden aikana kaikkien puistoa säännöllisesti hyödyntävien yrittäjien kanssa pyritään laatimaan käyttöoikeus- tai yhteistyösopimukset.

Joukkotapahtumat

Joukkotapahtumia voidaan järjestää kansallispuistossa tarkkaan harkintaan perustuvan lupakäytännön mukaan. Ne eivät saa heikentää kansallispuiston luontoarvoja eivätkä aiheuttaa merkittävää haittaa luontaiselinkeinojen harjoittamiselle tai muulle alueen käytölle.

7.1.4 Seuranta

Asiakaspalautetta sekä reittien ja rakenteiden käyttöä seurataan palautejärjestelmällä ja kävijälaskennalla sekä tupien vieraskirjojen palautetta ja kävijämääriä arvioimalla. Maaston kulumisen ja kävijöiden antaman palautteen perusteella kehitetään tarvittaessa palveluvarustusta. Reittien kulumista ja muita haittoja seurataan mittaamalla pysyviä koealoja sekä muilla kestävän luontomatkailun indikaattoreilla ja mittareilla. Pysyvät kulumisseurannan koealat mitataan viiden vuoden välein. Kävijäseurantaa jatketaan uusimalla kävijä- ja tarkempi käyntikertojen tutkimus 5–10 vuoden välein. Käyntikertoja seurataan jatkuvasti kävijälaskureilla ja reittilaskennoilla. Seurantamenetelmät kuvataan tarkemmin tutkimus- ja seurantasuunnitelmassa.

7.2 Marjastus ja sienestys

Kansallispuistossa marjojen ja ruokasienten poimiminen on sallittu lukuun ottamatta rajoitusosia. Onnasjärven–Onnasjoen, Hannukurun, Suaskurun, Hanhivuoman ja Haltioleton rajoitusvyöhykkeillä on liikkuminen kokonaan kielletty. Varkaankurun ja Pyhäjoen rajoitusvyöhykkeillä liikkuminen on kielletty lumettomana aikana muualla kuin merkityllä polulla. Kasvien, muiden kuin ruokasienten, kääväkkäiden, eläinten ja kivien kerääminen on sallittu luvanvaraisesti tutkimustarkoituksiin.

7.3 Kalastus

7.3.1 Nykytila

Aikoinaan Pallas–Ounastunturin kansallispuiston rajauksessa jätettiin kaikki tärkeät kalavedet sen ulkopuolelle Pallasjärven länsipuoliskoa lukuun ottamatta. Pallasjärvi tuli kokonaan Pallas–Yllästunturin kansallispuistoon, jonka muita merkityksellisiä kalastusvesiä ovat Keimiöjärvi ja Aakenustunturin Pyhäjärvi. Kansallispuiston perustamissäännösten mukaan niissä on sallittu kalaston hoito ja Metsähallituksen luvalla muukin kalastus kuin onkiminen ja pilkkiminen. Kansallispuisto sijaitsee pääosin korkealla vedenjakaja-alueella, jonka vedet ovat pieniä, karuja ja vähätuottoisia. Monilla niistä on kuitenkin huomattava luonnonsuojeluarvo harvinaisen eliölajiston tai omien kalakantojensa vuoksi.

Onkiminen ja pilkkiminen on sallittu kansallispuistossa huomioon ottaen perustamissäännöksissä mainitut tarkennukset. Kalastus ei ole siten sallittu Pallasjärven taimenen kutuvesissä, vesissä, joissa on luontainen purotaimenkanta eikä vesissä, jotka ovat tunturinieriän esiintymisalueita. Kalastukselta kielletyt vedet on lueteltu eduskunnan ympäristövaliokunnan mietinnössä (YmVM 17/2004) ja valtioneuvoston asetuksessa (912/2005). Kalastus on siten **kielletty** seuraavissa vesistöissä mukaan lukien niiden lammet, sivupurot ja latvavedet:

- Onnasjoki mukaan lukien Onnasjärvet
- Siosjoki
- Pippojoki
- Ruotajoki
- Hannujoki mukaan lukien pienet Raasikaltiot
- Pahajoki mukaan lukien Hukkajärvi
- Kuoppajoki pois lukien Kuoppajärvi
- Saariselänoja
- Ylijoki
- Nammalajoki
- kaikki Muonion Vuontisjärveen laskevat purot ja ojat mukaan lukien Riivinjärvet
- Pyhäjoki mukaan lukien Killinpoikanjärvet ja Hanhijärvi
- Ylisenpäänoja mukaan lukien Rautujärvi ja Ylisenpäänjärvi
- Lompolonoja
- Rautujärvi
- Pahtajärvi
- Maanselkäjärvi
- Saarijärvi ja viereinen Hietajärvi
- Palsijärvi
- Suaskurun lammet.

Tärkeimmät vedet, joissa kalastus on **sallittu**, ovat seuraavat:

Enontekiöllä

- Kylmäsenjärvi
- Ahvenjärvi
- Kaivosjärvi
- Pitkäjärvi
- Ketomellan (Ylikyrön) Hietajärvi
- Iso Raasikaltio
- Joukhaisjärvi
- Kuoppajärvi.

muualla

- Sarvijärvi
- Allijärvi
- Pallasjärvi
- Keimiöjärvi
- kaikki kantatie 79:n eteläpuolella sijaitsevat vedet.

Aakenustunturin Pyhäjärveä pyritään hoitamaan tavanomaista tehokkaammin ja siihen haetaan tarvittaessa jatkossakin Lapin työvoima- ja elinkeinokeskukselta yleiskalastuskielto (Kalastuslaki

286/1982). Muonion Keräsjärvessä on onkiminen ja pilkkiminen sallittu. Se on vain osittain kansallispuistossa ja siinä sallitaan muukin kalastus osakaskunnan ohjauksen mukaisesti.

Kansallispuiston perustamissäädösten mukaan ylimuistoiset tai muut erityisperusteiset kalastusoikeudet pysyvät voimassa edelleen. Raattaman osakaskunnalla (yhteensä viisi kantatilaa) on kalastusoikeus Pallasjärven pohjoisosassa siten, kuin se on todettu vuosina 1929–1930 käydyssä vesipiirirajankäynnissä (toimitus no 16313).

Muissa vesissä ovat voimassa vesipiirirajankäynneissä tai muissa maanmittaustoimituksissa vahvistetut erityisperusteiset oikeudet. Oikeudet on merkitty tilojen kiinteistörekisteriin.

Paikallisille luontaiselinkeinonharjoittajille voidaan myöntää verkkolupa ja kalastukseen liittyen moottorikelkalla ajolupa lumiseen aikaan seuraavasti: Ylikyrössä asuville joihinkin kansallispuiston itälaidalla oleviin vesiin, joissa myös onkiminen ja pilkkiminen on sallittu, ja Kerässiepissä asuville Keräsjärveen ja Kuoppajärveen. Raattaman ja Kurkkion kylän asukkaat ovat hyödyntäneet kansallispuiston vesistä Pallasjärveä. Verkkokalastukseen liittyen voidaan myöntää oikeus veneen pitoon kyseisissä järvissä. Raattaman kylän kolmella tilalla ja Raattaman osakaskunnalla on kalamaja, venevalkama ja kalakenttä Pallasjärven pohjoispäässä Porvinniemessä. Kalakenttä rakenteineen kuuluu kansallispuiston kulttuuriperinneympäristöihin.

7.3.2 Tavoitteet

Kansallispuiston kalastuksesta säädetään luonnonsuojelulain ja sen perusteella laaditun kansallispuiston perustamislain ja -asetuksen mukaan. Erityislakeina ne antavat reunaehdot kalastuslain soveltamiseen. Kansallispuiston varsinaisissa kalastusvesissä, joita ovat Pallasjärvi, Keimiöjärvi ja Aakenustunturin Pyhäjärvi, toimitaan perustamislain ja sen nojalla annettujen päätösten nojalla. Koska niissä on sallittu kalaston hoito, toimitaan kalastuslain (286/1982) ja -asetuksen (1116/1982) mukaan muiden säädösten antamissa rajoissa. Siten kalastusoikeuden käyttämistä, kalastuksen harjoittamista ja kalakannan hoitoa koskeva päätösvalta ja vastuu valtion vesillä kuuluvat sille viranomaiselle, jonka hallinnassa vesialue tai kalastus on, eli kansallispuistossa Metsähallitukselle.

Säädösten mukaan kalastusta harjoitettaessa on pyrittävä vesialueiden mahdollisimman suureen pysyvään tuottavuuteen. Erityisesti on pidettävä huolta siitä, että kalakantaa käytetään hyväksi järkiperäisesti ja ottaen huomioon kalataloudelliset näkökohdat, sekä huolehdittava kalakannan hoidosta ja lisäämisestä. Tällöin on vältettävä toimenpiteitä, jotka voivat vaikuttaa vahingollisesti tai haitallisesti luontoon tai sen tasapainoon. Erityistä huomiota kiinnitetään mahdollisesti uhanalaisiin tai vaarantuneisiin kalalajeihin tai kalakantoihin, kuten Pallasjärven luontaiseen järvitaimeneen.

Pallasjärven käytössä pyritään ensisijaisesti turvaamaan paikallisille asukkaille kalastusmahdollisuudet ja elinkeinojen harjoittaminen, mukaan luettuna kalastusmatkailu osana paikallista pienyrittäjyyttä ja ohjelmapalveluiden tarjontaa. Viehelupien myynnillä turvataan muille virkistyskalastusmahdollisuus sen lisäksi, että kaikilla on vapaa onkimis- ja pilkkimisoikeus. Pyhäjärveen myydään vakiintuneen käytännön mukaan pilkkimis- ja viehekalastuslupia, mikä mahdollistaa myös luontomatkailun ohjelmapalvelutoiminnan. Myös Keimiöjärveen voidaan myydä viehekalastuslupia ja pienen kiintiön puitteissa verkkolupia. Luontaiselinkeinonharjoittajille voidaan myöntää vakiintuneen käytännön mukaan verkkolupia myös muihin vesiin, joissa on sallittu onkiminen ja pilkkiminen. Verkkoluvat kiintiöidään kalastusveden pysyvän tuottavuuden ja luontaisen kalakannan säilymisen mukaan.

7.3.3 Toimenpiteet

Kalavesien kestävän käytön ja kalavesien hoidon toteuttamiseksi tehdään erillinen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Pallasjärven, Keimiöjärven ja Pyhäjärven kalaston kestävän käytön toteuttamiseksi tehdään järvikohtainen hoito- ja käyttösuunnitelma. Suunnitelmat tarvitaan ensisijaisesti Pallasjärveen ja Pyhäjärveen, joiden kalastus on laajamittaisinta. Suunnitelmat tehdään kymmenvuotiskaudeksi kerrallaan. Niiden perustana on perusselvitys kalastosta ja tuotannosta, joiden perusteella suunnitellaan hoitotoimenpiteet ja laaditaan kalastussuunnitelma pyyntikiintiöineen. Pallasjärven kalaston hoidossa on tavoitteena erityisesti vaalia omaa järvitaimenkantaa. Pallasjärven, Keimiöjärven ja Pyhäjärven kalaveden hoitoon voidaan käyttää myös muita kuin alkuperäisiä kalalajeja laadittavan kalastonhoitosuunnitelman mukaan. Istutuksilla ei saa kuitenkaan aiheuttaa haittaa alkuperäisille kalalajeille. Kalasto- ja muita eliölajiselvityksiä tehdään muissakin vesissä ekologisen kestävyyden ja suotuisan suojelutason turvaamiseksi. Pallasjärven kalastuksen hoitokunta tekee esityksiä sekä ohjaa kalastuksen järjestämistä ja hoitoa Pallasjärven osalta. Hoitokunnassa on viisi jäsentä: Raattaman osakaskunnasta kaksi jäsentä, Metsähallituksesta kaksi jäsentä ja Kurkkion kylän taloista yksi jäsen.

Kalastukseen liittyvä veneenpito-oikeus on kalastukseen oikeutetuilla Pallasjärven Hirvasrannan ja Pallaslompolon venevalkamissa sekä Porvinniemessä ja muualla Metsähallituksen osoituksen mukaan. Vain Pallasjärvellä sallitaan moottoriveneiden käyttö edellyttäen, että niistä ei aiheudu melu- tai muuta ympäristöhaittaa. Muunlaisten moottoriveneiden ja alusten pito Pallasjärvellä on kielletty. Vuokrattavien veneiden pito Pyhäjärvellä sallitaan edelleen luvanvaraisesti.

7.3.4 Seuranta

Pallasjärven kalakantojen tilaa ja saaliita seurataan yhteistyössä Raattaman osakaskunnan kanssa. Metsähallitus vastaa kalakantojen tutkimuksista. Pallasjärvi kuuluu EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin (VPD) kansallisen seurantaohjelman kohteisiin. Järven ekologista tilaa seurataan veden laadun ja kalaston perusteella. Seurannasta vastaavat Lapin ympäristökeskus sekä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.

Kansallispuiston muiden vesien tilaa seurataan tarvittaessa koekalastuksin ja suorittamalla kalastustiedusteluita.

7.4 Metsästys

7.4.1 Nykytila

Ennen vuotta 1991 metsästys oli kielletty Pallas–Ounastunturin kansallispuistossa. Metsästysasetuksen (583/1991) muutoksella metsästys vapautettiin paikallisille asukkaille koko puiston alueella, mikä oli osaltaan vaikuttamassa alueen IUCN-luokituksen alenemiseen luokasta II luokkaan IV. Vuonna 1997 paikallisten riistanhoitoyhdistysten ja Lapin riistanhoitopiirin kanssa tehtiin suositussopimus, jonka tavoitteena oli rauhoittaa metsästykseltä tunturien paljakka-alueet erityisesti kiirunan suojelua varten, sekä metsästysturvallisuuden edistämiseksi puiston reittien ja palvelurakenteiden lähiympäristöt, kuten myös matkailukeskusten ympäristöt. Sovitulla suojeluvyöhykkeellä on tuntuvaa merkitystä myös riistalajien suojelun kannalta. Lisäksi sovittiin, että metsästyksessä pyritään riistakantojen kestävyyteen. Metsoa ja pyytä ei suositeltu metsästettäviksi

puiston alueella, ja hirvikannan verotuksessa noudatettiin samaa tai alhaisempaa kaatokiintiöintiä kuin ympäröivillä alueilla. Ketun ja minkin metsästystä suositeltiin tehtäväksi.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston perustamislakia valmisteltaessa paikalliset riistanhoitoyhdistykset ja Lapin riistanhoitopiiri esittivät suositussopimuksen soveltamista uudessa kansallispuistossa, mitkä periaatteet tulivatkin hyväksytyiksi lakiin (4 §). Sen liitteenä olevassa kartassa on merkitty alueet, joilla Enontekiön, Kittilän, Muonion ja Kolarin kunnan asukkailla on metsästyslain (615/1993, 8 §) mukainen oikeus luonnonsuojelulain rauhoitussäännösten estämättä metsästää kotikunnassaan kansallispuiston alueella (kuvat 3a ja 3b). Myöhemmin eduskunta vielä tarkensi paikallisten asukkaiden metsästysoikeutta perustamislain 4 §:n muutoksella (431/2006) seuraavasti: ”Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, on Kittilän kunnan Raattaman ja Rauhalan kylissä vakinaisesti asuvilla henkilöillä oikeus 1 momentin mukaisesti metsästää kansallispuiston siinä osassa, joka kuntajaon muuttamisesta Kittilän ja Muonion kuntien välillä annetulla valtioneuvoston päätöksellä (566/2003) on siirretty Kittilän kunnasta Muonion kuntaan.”

Ulkopaikkakuntalaisilla ei ole metsästysoikeutta kansallispuistossa. Hirven metsästykseen liittyen on voitu luvanvaraisesti käyttää maastoajoneuvoa lihojen hakuun. Enontekiöllä riekon ansapyynti on sallittua, ja luontaiselinkeinojen harjoittajat voivat saada sitä varten luvan moottorikelkan käyttöön kansallispuistossa erikseen sovittaville alueille.

7.4.2 Tavoite ja toimenpiteet

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa harjoitetaan metsästystä metsästyslain periaatteiden mukaisesti. Tavoitteena on turvata riistaeläinkantojen säilyminen elinvoimaisina ja mahdollistaa paikkakuntalaisten mahdollisuudet metsästykseen. Kestävyyden periaatteisiin kuuluu myös, ettei luontoa häiritä tai vahingoiteta eikä eläimille tuoteta kärsimystä tarpeettomasti. Metsästys ei saa aiheuttaa vaaraa tai vahinkoa ihmisille tai toisen omaisuudelle. Riistanhoidollisista ja luonnonsuojelullisista syistä ketun, minkin ja supikoiran metsästystä suositaan.

Kansallispuiston metsästysrauhoitusalue käsittää pohjoisosassa 24 900 ha ja eteläosassa 7 429 ha eli yhteensä 32 329 ha (31,6 % puiston pinta-alasta), millä on suuri merkitys myös riistaeläinten suojavyöhykkeenä ja lisääntymisalueena. Kansallispuiston muilla alueilla ohjataan riistan kestävää käyttöä yhdessä riistanhoitoyhdistysten ja -piirin kanssa pitämällä yhteistoimintapalavereita sekä sopimalla noudatettavasta käytännöstä. Hirvenlihojen noutamiseen myönnetään edelleen tarvittaessa maastoliikennelupia. Enontekiöllä puiston lähellä asuvat luontaiselinkeinonharjoittajat voivat saada moottorikelkkaluvan ansapyyntiin.

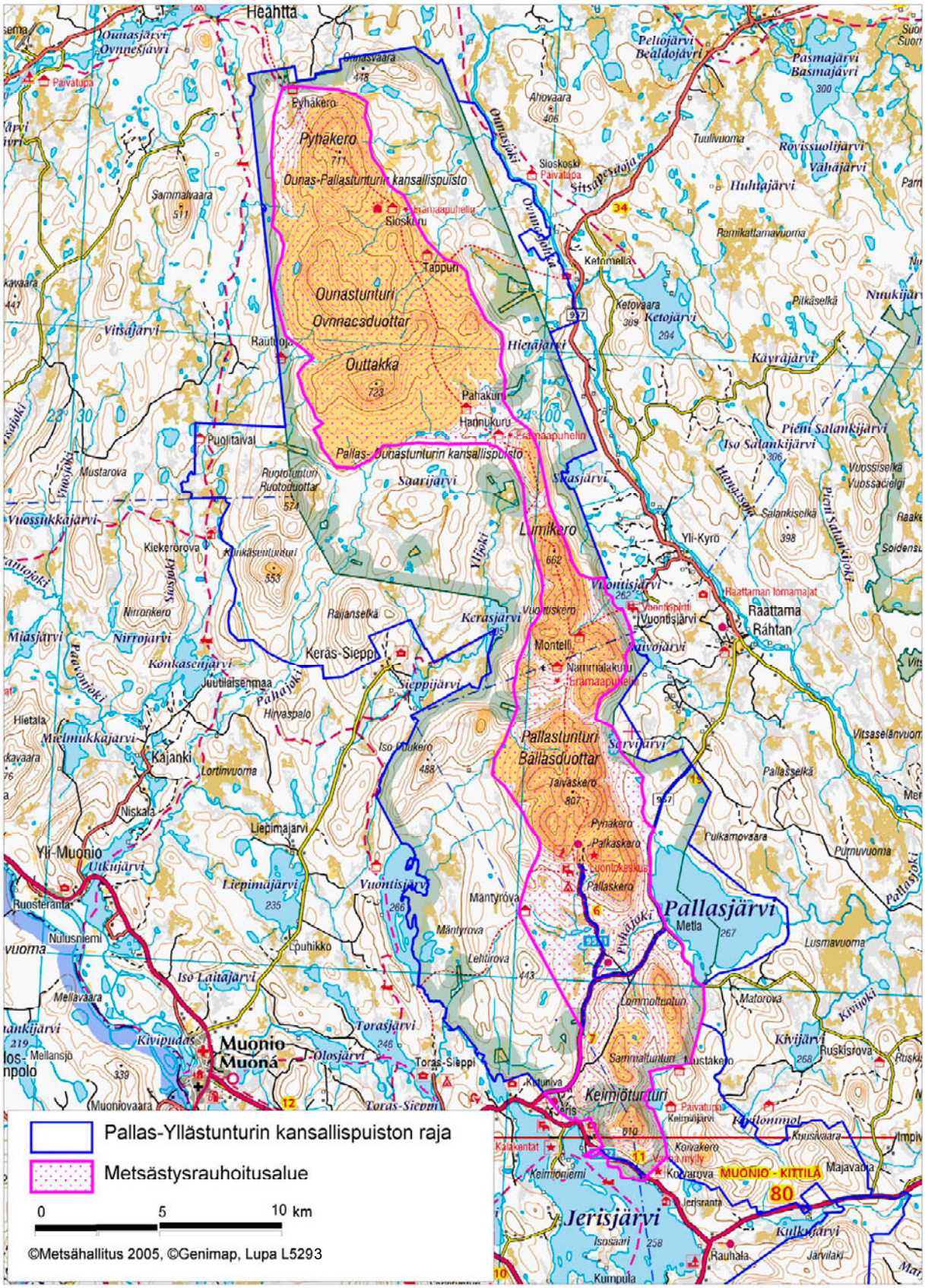

Kuva 3a. Metsästysrauhoitusalue Pallas–Ounastunturin alueella.

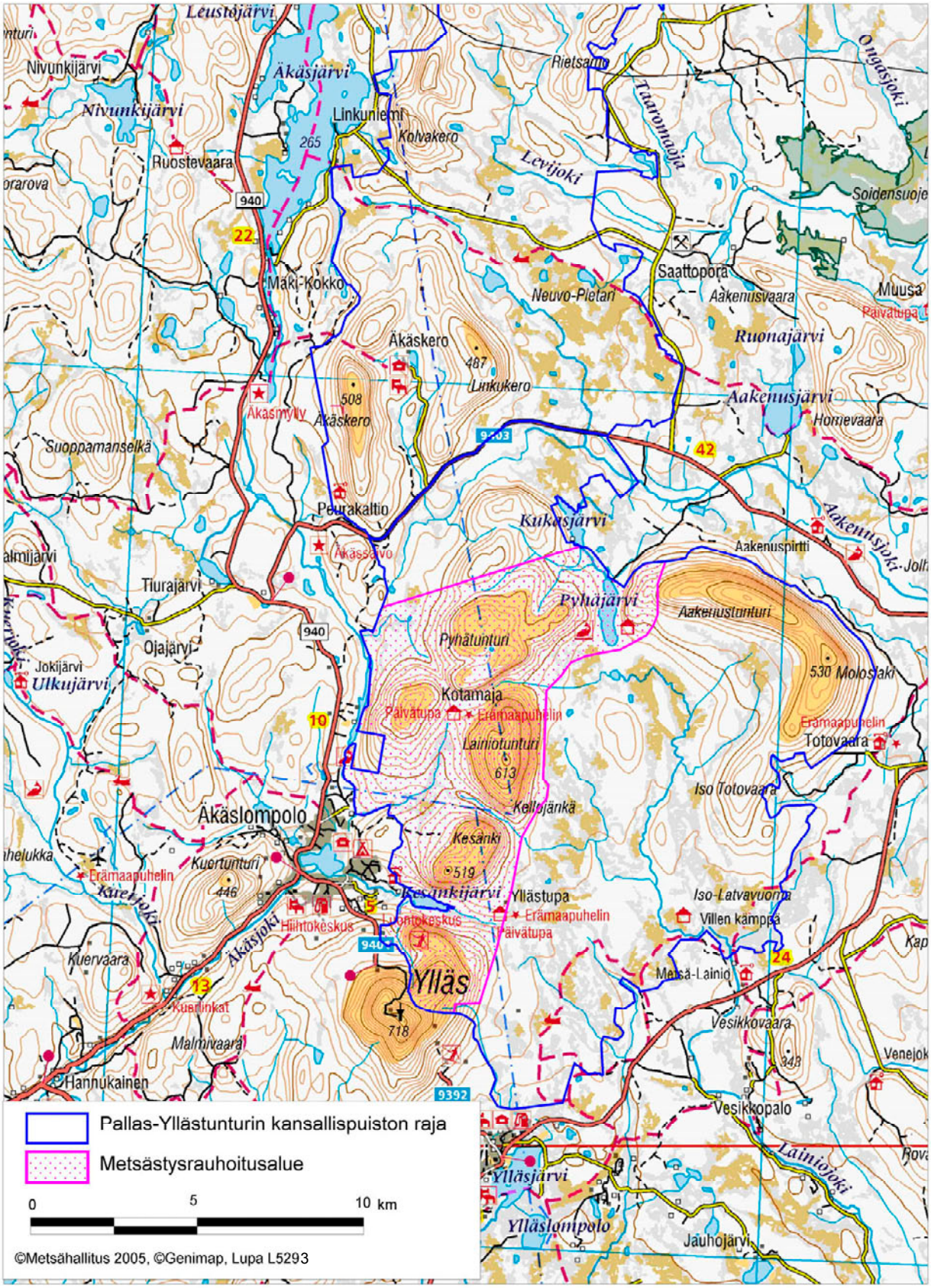

Kuva 3b. Metsästysrauhoitusalue Ylläs–Aakenustunturin alueella.

Riekon ansapyynti on sallittua paikkakuntalaisille Enontekiöllä. Metsästysrauhoitusalueet suojelevat tunturissa elävää kiirunapopulaatiota. Kuva Pekka Sulkava.

7.4.3 Seuranta

Riistaeläinkantojen kehitystä seurataan riistakolmiolaskentojen avulla. Riistakolmioita lasketaan vähintään viisi. Nykyisten lisäksi perustetaan kaksi kolmiota lisää kattavuuden parantamiseksi. Toinen niistä tulee osittain metsästysrauhoitusalueelle. Aikaisemmin käytössä ollut Neuvo-Pietari–Linkukero-kolmio otetaan uudelleen käyttöön. Hirvikantojen kehitystä suhteessa kaatomääriin seurataan yhteistoimin riistanhoitoyhdistysten kanssa.

Metsästyksen välillisiä vaikutuksia seurataan säännöllisesti havainnoinnilla. Suurpetojen jälkiseurantaa jatketaan Metsähallituksen sekä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ohjeistuksen mukaan. Puiston ympärille perustetaan saukon ja minkin kannan arvioimiseksi seurantalenkkejä soveltaen Suomen ympäristökeskuksen vuonna 1995 aloittamaa seurantamenetelmää. Pienriistan pyyntimäärien selvittämiseksi voidaan tehdä haastattelu- ja kyselytutkimuksia.

7.5 Poronhoito

7.5.1 Nykytila

Poronhoito on alkanut Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella 1700–1800-lukujen vaihteessa. Kansallispuistossa porotalouden harjoittaminen on sallittu perustamislain mukaan siten, kuin poronhoitolaissa (848/1990) ja poronhoitoasetuksessa (883/1990) säädetään. Kansallispuiston alue kuuluu Alakylän, Muonion, Kyrön ja Näkkälän paliskuntiin. Puisto on merkittävää porojen laidun- ja vasomisaluetta. Aapasuot ja tunturit ovat laitumena pääasiassa kesällä ja metsät talvella. Muonion paliskunnassa noudatettavan laidunkierron mukaan porot ovat puiston puolella lähinnä kevättalvesta alkusyksyyn.

Kansallispuiston alueelle saadaan rakentaa esteaita maa- ja metsätalousministeriön ja erotusaita Metsähallituksen luvalla. Tilapäisen poroaidan rakentamisesta valtion maalle on ilmoitettava sille viranomaiselle, jonka hallinnassa alue on. Muonion ja Kyrön paliskunnilla on lupa paliskuntien raja-aidan pitämiseen. Kyrön ja Näkkälän paliskunnilla on lupa raja-aidan ja porojen merkitsemisaitausten pitämiseen. Muonion ja Alakylän paliskuntien välillä ei ole aitaa. (kuva 4) Paliskunnan poroisäntä vahvistaa poronhoitotöissä olevien henkilöiden työtehtävät ja määräykset sekä niihin liittyen maastoajoneuvon käyttämisen.

Poronhoitolain mukaan poronhoitotyössä on oikeus käyttää maastoajoneuvoa ja porokoiraa. Lumettomana aikana maastoliikenteeseen tarvitaan poroisännän tai varaisännän kirjallinen lupa välttämättömiin poronhoitotöihin. Poronhoitajilla on oikeus laavu- ja kotapuiden ottoon sekä risujen ja vähäarvoisen maapuun käyttöön tulentekoon maastossa. Pororehun kokoaminen luonnonniityiltä on myös sallittu. Polttopuiden hakkaaminen porokämpille ja aidanrakennuspuiden ottaminen on kielletty puistossa, koska kansallispuisto ei ole poronhoitolain tarkoittamaa valtionmetsää (YmVM).

Poronhoitotyötä varten kansallispuiston eri osissa olevilla poronhoidon erityisalueilla on erotettu maanmittaustoimituksella paimentopaikkoja (4 kpl) Kyrön ja Näkkälän paliskuntien hallintaan. Poronhoitoon erotettujen alueiden yhteispinta-ala on 2,2 ha. Yksityisille poronomistajille Muonion paliskunnassa erotettuja paimentopaikkoja on kaksi, pinta-alaltaan yhteensä 1,6 ha. Puiston sisällä käytössä olevat erotus- ja/tai vasanmerkityspaikat sijaitsevat Enontekiön Marastossa ja Pitkäjärvellä, Pallaksella sekä Kittilän Latvavuomalla.

Porotalous nykyisessä muodossaan vaikuttaa haitallisesti puiston luonnontilaan pintakasvillisuuden kulumisena, koivuntaimien ja vesojen syömisenä ja ajourien syntymisenä. Se ilmenee selvimmin kuivilla ja karuilla tunturikankailla ja -koivikoissa jäkälän ja muiden herkkien kasvien vähenemisenä sekä koivun luontaisen uudistumisen estymisenä. Alueen porolaitumet ovat melko kuluneet muuallakin, paitsi tuoreilla kankailla ja soilla. Porolaidunnus on aiheuttanut suojelullisia ongelmia muun muassa Varkaankurussa. Toisaalta matkailukäyttö ja retkeily häiritsevät osaltaan porojen laidunnusta, kuljetusta tai vasomista.

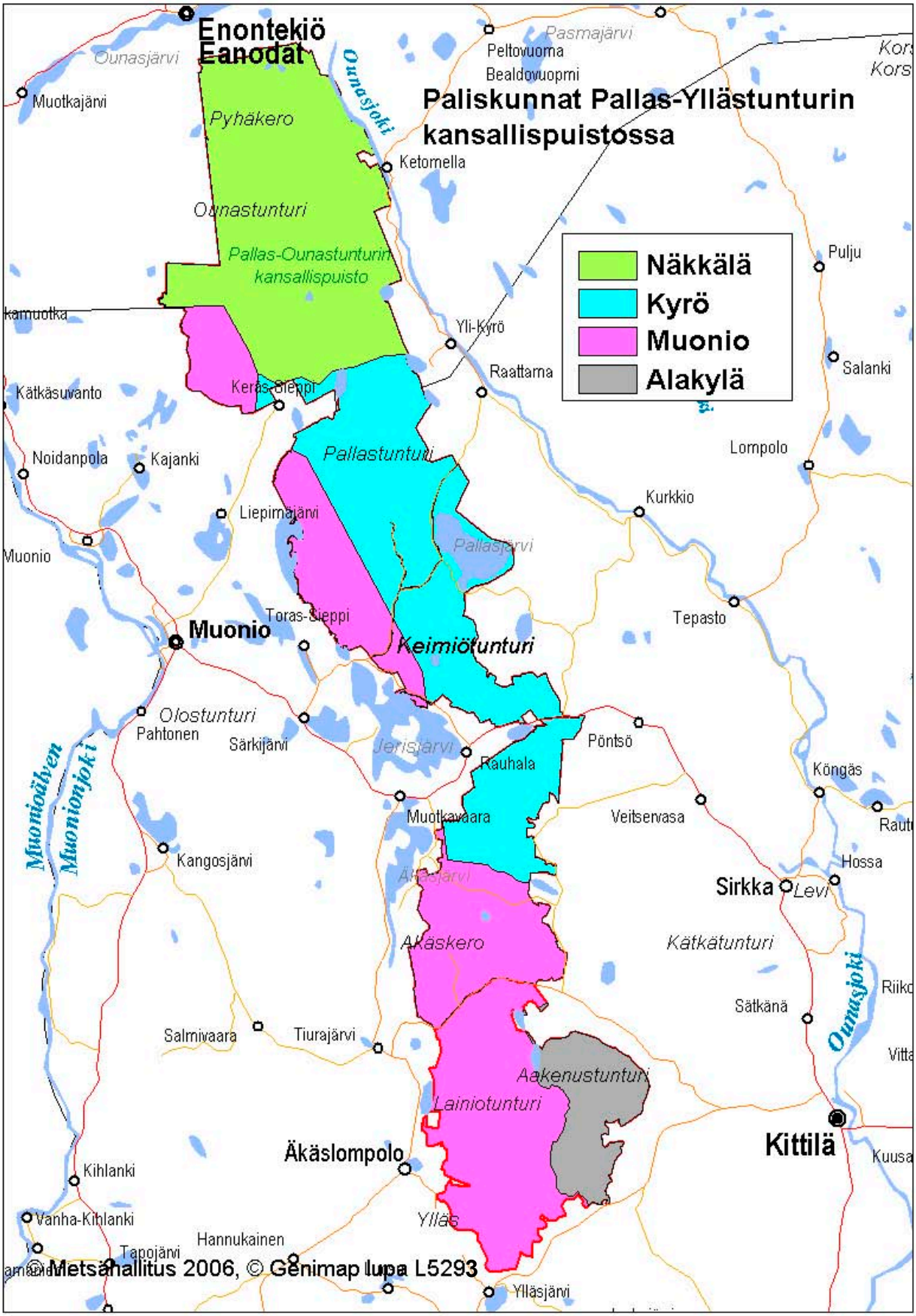

Kuva 4. Pallas–Yllästunturin alueen paliskunnat.

7.5.2 Tavoite

Poronhoidon edellytykset alueella säilytetään myös tulevaisuudessa. Kansallispuiston tavoitteena on toimia paliskuntien kanssa vuorovaikutteisesti neuvotellen siten, että poronhoito on kestävän käytön mukaista ja maankäyttömuodot sovitettu yhteen mahdollisimman hyvin.

Paliskuntien kanssa tehdään yhteistyötä alueen luonnonsuojelutavoitteiden saavuttamiseksi. Poroja on laidunnettava metsälain (1093/1996) 12 §:ssä tarkoitetulla suojametsäalueella erityistä varovaisuutta noudattaen ja siten, ettei laiduntaminen aiheuta metsänrajan alenemista. Tätä edellyttää myös poronhoitolaki. Maa- ja metsätalousministeriö voi antaa metsänrajan alenemisen estämiseksi välttämättömiä rajoittavia säännöksiä porojen laiduntamisesta suojametsäalueella, kuten laissa poronhoitolain muuttamisesta (1353/1996, 3a §) säädetään. Pallas–Yllästunturin kansallispuisto kuuluu valtaosiltaan suojametsäalueeseen. Porojen maastoruokinnasta ei ole säännöksiä poronhoitolaissa, joten sen suhteen toimitaan luonnonsuojelulain, jätelain (1072/1993) roskaamiskiellon ja Natura-säännösten mukaan. Siten vieraslajeja ei saa päästää rehun mukana maastoon, eikä maastoa tai vesistöjä saa roskata tai rehevöittää tähteeksi jäävällä rehulla ja ruokintapaikoille kertyvillä ulosteilla.

7.5.3 Toimenpiteet

Kansallispuiston luonnon kantokykyä vastaava porojen määrä pyritään saavuttamaan vuorovaikutteisesti paliskuntien kanssa. Poronhoidon kannalta tärkeät alueet määritetään, jotta retkeily- ja matkailukäyttöä voidaan ohjata siten, että porojen rauha turvataan erityisesti vasoma-aikana.

Yhdessä paliskuntien kanssa etsitään keinoja mönkijän käytön vähentämiseksi ja sen käytöstä aiheutuvien kulumishaittojen torjumiseksi. Poronhoidossa tarvittavien kämppien, aitojen ja muiden rakenteiden paikat, leiriytyminen sekä kesäaikaiset maastoajoneuvoreitit sovitaan yhdessä paliskuntien kanssa siten, että arvokkaat luontokohteet eivät vahingoitu eikä retkeilyreittien käyttö häiriinny. Aitoja rakennettaessa perinne- ja maisemanäkökohdat otetaan huomioon. Tarvepuut hankitaan kansallispuiston ulkopuolelta. Jos ruokinta jostain syystä katsotaan välttämättömäksi, sen järjestämisestä on sovittava Metsähallituksen kanssa haittojen välttämiseksi. Marastossa tehdään tarpeelliset tarkistukset paimentopaikkojen rajaukseen yhdessä Näkkälän paliskunnan kanssa.

7.5.4 Seuranta

Poroerotus- ja paimentopaikkoja koskevat vuokrasopimukset tallennetaan tietojärjestelmään. Samoin toimitaan kaikkien poronhoitoon liittyvien sopimusten kohdalla. Porolaidunten kuntoarviointien yhteydessä saatavia laiduntietoja käytetään hyväksi poronhoidon luonnonsuojelullisia vaikutuksia arvioitaessa ja seurattaessa. Mönkijäurien kulumista seurataan reittien kulumistutkimuksissa.

7.6 Malminetsintä ja kaivostoiminta

7.6.1 Nykytila

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on tällä hetkellä yksi voimassa oleva kaivospiiri, Pahtavuoma (kaivospiiritunnus 2240) (kuva 5), jonka haltija on Outokumpu Mining Oy. Kaivospiirivaraus (100 ha) on alkanut vuonna 1977, ja siellä on tehty kuparin koelouhintaa vuonna 1993. Ylläksen Lauttaselkä-niminen valtaus (101 ha) on tehty vuonna 2002, ja se on voimassa 31.10.2007 saakka kaivoskivennäisenä kulta. Valtauksen päähaltija on Tertiary Gold Limited. Aakenustunturin itäpuolella ovat Koski 5 - (82 ha) ja Koski 6 (100 ha) -nimiset valtaukset vuodelta 2005, ja ne ovat voimassa 20.10.2010 saakka kaivoskivennäisinä nikkeli ja kupari. Valtauksen päähaltija on Anglo American Exploration B.V. Jerisjärven–Rauhalan seudulla on 5.1.2007 raukeava varaus, haltijana Belvedere Resources Finland Oy. Äkäslompolon pohjoispuolella on 25.1.2007 raukeava varaus (582 ha), haltijana Namura Finland Oy. Puolitaipaleen seudulla Geologian tutkimuslaitos on uusinut varauksen pienelle alueelle. Kesänkitunturin 5 ha:n kaivospiiri on rauennut vuonna 1998. Lisäksi Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella on useita rauenneita valtauksia ja varauksia.

Kansallispuistossa malminetsintä on sallittua Metsähallituksen luvalla. Lupia myönnetään, mikäli ne eivät vaaranna kansallispuiston suojelutavoitteita. Varsinainen kaivostoiminta on kielletty luonnonsuojelulain perusteella. Siksi kaivoksen avaaminen edellyttää muutosta kansallispuiston perustamislakiin, Natura-säädösten mukaista Natura-vaikutusten ja ympäristövaikutusten arviointia sekä valtioneuvoston päätöstä.

7.6.2 Tavoite ja toimenpiteet

Kaivosten avaaminen aiheuttaisi merkittävää haittaa alueen muille käyttömuodoille ja vaarantaisi Natura-alueen suojelun toteutumisen. Luonnonsuojelulain perusteella malminetsintä kansallispuistossa on luvanvaraista. Kansallispuistossa ei edistetä malminetsintää eikä kaivostoiminnan valmistelua. Pahtavuoman louhoksen maisemoinnista vastaa kaivosyhtiö. Kaivostoiminnan valmisteluissa saamelaisalueella on lisäksi otettava huomioon KHO:n päätös (692/31.3.1999), jonka mukaan kaivoksen perustaminen vaarantaa saamelaiskulttuuria.

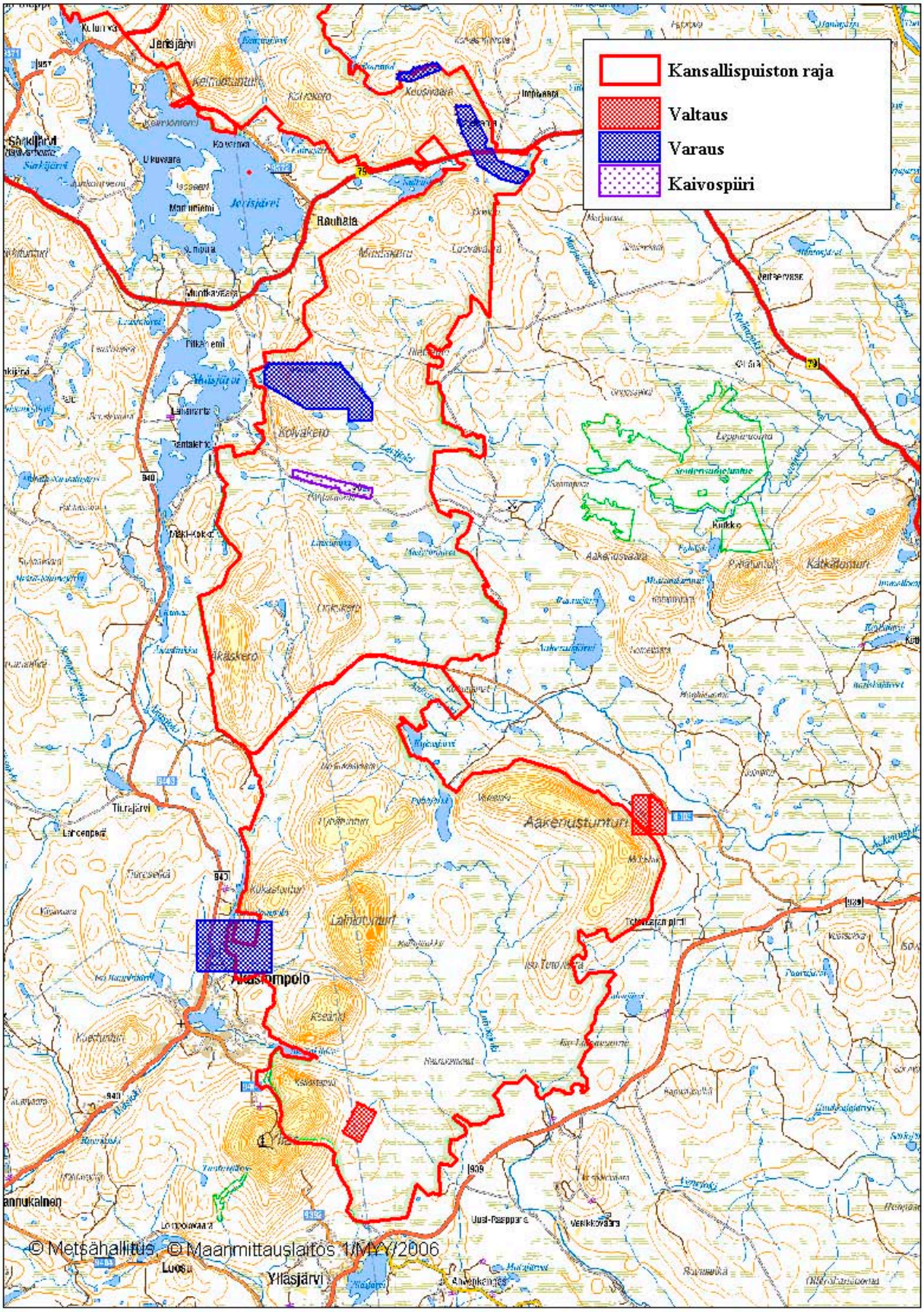

Kuva 5. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston kaivospiirit, varaukset ja valtaukset 14.11.2006.

7.7 Maa-ainesten otto

7.7.1 Nykytila

Raattaman kylässä asuvilla paikallisilla asukkailla on Järvipalon sorakuoppaan luvanvarainen rakennussoran ostomahdollisuus kotitarvekäyttöön (YM:n kirje 27.11.1990, Dno 5041/431/90). Paikallisten asukkaiden kotitarvekäyttö on mitoitettu enintään tasolle 200 m^3/v. Vähäinen kotitarvekäyttö voidaan toteuttaa laajentamatta sorakuopan ottoaluetta. Ylisenpään harju, jossa Järvipalon sorakuoppa sijaitsee, on erikoinen, ympäröivästä maastosta jopa 50 m jyrkästi kohoava soraharjumuodostuma Pallastunturien itäpuolella Pallasjärven pohjoispäässä. Tiehallinto on ottanut Järvipalosta soraa teiden rakentamiseen. Ympäristöministeriön päätöksen (YM 8/5749/2002) mukaan soranotto oli sallittu maisemointivelvoitteen loppuun saattamiseksi siinä yhteydessä, kun Pallasjärven–Raattaman välistä tietä peruskorjataan. Peruskorjaus saatiin valmiiksi vuonna 2006. Kansallispuistossa on useita soranottopaikkoja, joita ei ole maisemoitu.

7.7.2 Tavoite ja toimenpiteet

Maa-ainesten ottoa ei pääsääntöisesti sallita kansallispuistossa. Pienimuotoinen, paikallinen luvanvarainen soranotto on edelleen mahdollista tapauskohtaisen harkinnan mukaan suuntaa-antavan kiintiön puitteissa. Kansallispuiston hoitoon voidaan ottaa harkinnan mukaan soraa olemassa olevilta maa-ainesten ottopaikoilta. Soranotto Järvipalosta on sallittu vain paikalliseen ja kansallispuiston käyttöön. Aakenuksen tien varressa Linkujoen kohdalla oleva soranottopaikka maisemoidaan siten, että sitä voidaan edelleen käyttää kalastajien ja melojien autojen paikoitukseen. Myös muita soranottopaikkoja maisemoidaan mahdollisuuksien mukaan.

7.8 Puuston käyttö

Kansallispuiston palvelurakenteissa käytettävä rakennuspuu sekä polttopuu tuodaan kansallispuiston ulkopuolelta. Maahan pudonneita oksia ja risuja voidaan syrjävyöhykkeellä käyttää tulentekoon. Tulenteko on sallittua virkistyskäyttövyöhykkeellä vain merkityillä tulentekopaikoilla niille varatuista polttopuista.

Kansallispuiston rajojen läheisyydessä on tehty aiemmin voimakkaita uudistushakkuita. Natura-säännökset edellyttävät, että suojelualueen läheisyydessä ei tehdä toimenpiteitä, jotka haittaavat suojelutavoitteiden saavuttamista ja heikentävät alueen suojeluarvoja. Siten puiston rajalle pyritään saamaan varovasti käsitelty tai käsittelemättä jäävä suojavyöhyke. Erityisen tarpeellinen suojavyöhyke on puiston keskiosassa sijaitsevan kuusen pohjoisen metsänrajan turvaamiseksi ja korkealla sijaitsevilla alueilla, missä metsänraja on lähellä puiston rajaa. Monet luontomatkailun reitit sijaitsevat kansallispuiston rajan läheisyydessä. Siten niiden luonnontilaisuus tai luonnonmukainen käsittely tukevat myös luontomatkailun yritystoimintaa.

7.9 Matkailun yritystoiminta

7.9.1 Nykytila

Levin, Ylläksen, Oloksen, Pallaksen ja Hetan matkailukeskusten kasvu aiheuttaa lisääntyvää käyttöä myös Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella. Kansallispuisto on tärkeä kohde ja vetovoimatekijä Kolarin, Kittilän, Enontekiön ja Muonion kuntien alueilla toimiville luontomatkailuyrittäjille. Etenkin Ylläksen voimakas kasvu houkuttelee alueelle uusia toiminnassaan luontoon tukeutuvia yrityksiä. Myös Levin alue jatkaa kasvuaan, ja sieltä hakeutuu matkailijoita enenevissä määrin kansallispuistoon. Kansallispuiston arvo matkailun markkinoinnissa on ymmärretty ja sitä osataan käyttää hyväksi.

Ohjelmapalveluyritykset toimivat puistossa pääosin ilman kiinteää toimipaikkaa hyödyntäen rakennettuja reittejä, tupia ja muita palveluita. Ohjelmapalveluiden asiakkaat muodostavat merkittävän osan etenkin puiston sesonkiaikojen kävijöistä. Tehtyjen yritysselvitysten mukaan (Ylläs–Aakenustunturi vuonna 2001 ja Pallas–Ounastunturi 2004) Pallas–Yllästunturin kansallispuistoa hyödyntää luontomatkailukohteena nykyisin noin sata yritystä. Matkailuyrittäjät järjestävät kansallispuistoon mm. hiihto-, patikointi-, lumikenkä-, kalastus-, melonta-, pororeki- ja koiravaljakkoretkiä.

Pallaksella kansallispuiston alueella on vuokratontilla matkailuhotelli. Hotelliin liittyy 12 ha:n kokoinen matkailupalvelualue sekä 112 ha:n laskettelurinnealue, johon sisältyy kaksi hissiä huoltorakennuksineen. Hiihtosesonkina Vatikurun huoltorakennuksessa on kahvilapalvelua. Pallaksen matkailualueen jätevesi käsitellään vuonna 1997 valmistuneessa puhdistamossa, jonka velvoitetarkkailua valvoo Lapin ympäristökeskus. Pallaksen matkailualueen kehittämistä varten perustettiin vuonna 2004 hanke Muonion kunnan johdolla. Tavoitteena on laatia suunnitelma Pallaksen kehittymiseksi kansallispuistoon sopivaksi ja luontomatkailuun tukeutuvaksi monipuoliseksi matkailukeskukseksi.

Kansallispuiston eteläosassa Äkäskeron lähellä on pieni hotelli, jonka asiakkaat ovat pääosin keskieurooppalaisia. Hotelli järjestää muun muassa koiravaljakkosafareita ja lumikenkäretkiä. Toimintaa varten on tehty sopimus käytettävistä reiteistä. Myös muualla puiston läheisyydessä luontomatkailutoiminta kehittyy, ja on tärkeää sovittaa yhteen erilaiset käyttömuodot. Hevos-, koira- ja porosafariyrittäjät toimivat nykyisin pääosin kansallispuiston ulkopuolella.

Kansallispuistossa toimivat latukahvilat ovat Metsähallituksen omistuksessa. Latukahvilayrittäjillä on vuokrasopimukset, joissa he sitoutuvat noudattamaan Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmää. Kansallispuiston sisällä olevilla yksityismailla on myös muutama majoitustupa. Näille kuljetaan (moottorikäyttöinen maastoliikenne ja koiravaljakkoliikenne) kansallispuiston alueiden kautta. Kaikkien osalta ei ole voitu tehdä sopimusta, jossa määriteltäisiin käytettävät reitit ja muu ohjeistus.

7.9.2 Tavoitteet

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston lähiympäristössä matkailun yritystoiminta laajenee siten, että alueelle syntyy uusia yrityksiä ja ohjelmapalvelutuotteita ja matkailuyritysten asiakasmäärä kasvaa. Kansallispuiston alueella harjoitettavan matkailutoiminnan tulee perustua paitsi luonnonsuojelusäännöksiin, myös mahdollisimman pitkälle paikalliseen perinteeseen ja kulttuuriin. Luontomatkailua kehitetään yhteistyössä alueen yritysten kanssa ja sen edellytyksenä on Metsähallituksen kestävän luontomatkailun periaatteiden noudattaminen. Luontomatkailun kehittämisestä laaditaan erillinen kestävän luontomatkailun suunnitelma, jossa tarkennetaan tavoitteita sekä määritellään toimenpiteet ja seuranta.

7.9.3 Toimenpiteet

Yrityskäytössä kansallispuiston palvelurakenteita voidaan hyödyntää ohjeiden ja sopimusten mukaisesti. Kun kansallispuistossa tapahtuva yritystoiminta ylittää palveluiden ja rakenteiden ns. tavanomaisen käytön (= jokamieskäyttö), edellytetään yrittäjältä lupaa tai sopimusta Metsähallituksen kanssa. Suunnitelmakauden aikana kaikkien puistoa säännöllisesti hyödyntävien yrittäjien kanssa pyritään laatimaan käyttöoikeus- tai yhteistyösopimukset. Metsähallitus lisää yhteistyötä yrittäjien kanssa tarjoamalla koulutusta ja materiaalia. Pallas–Yllästunturin alueelle laaditaan kestävän luontomatkailun suunnitelma ohjaamaan ja tukemaan yritystoimintaa. Kansallispuiston latukahviloita vuokrataan yksityisille yrittäjille kahvila- ja opastustoimintaa varten sopimusten mukaan.

Eri käyttäjäryhmien välisiä ristiriitoja pyritään minimoimaan esimerkiksi reittien eriyttämisellä ja ohjaamalla yritysasiakkaat autiotuvilta vuokrattaville taukopaikoille tai vuokratuville. Ratsastaminen sekä poro- ja koiravaljakolla ajamisen yritystoiminta kansallispuiston alueella on luvanvaraista. Lupahakemuksia käsiteltäessä otetaan huomioon käytön mahdollisesti aiheuttama haitta luonnonsuojelulle sekä häiriö muille käyttäjille ja poronhoidolle. Luvan myöntämisessä otetaan huomioon porotalouden näkemys erityisesti pitkäaikaisissa ja merkittävissä luvissa; erityisellä poronhoitoalueella painotetaan porotalouden näkemystä.

Pallaksen matkailualueen kehittämisessä tavoitteena on, että määrällinen ja laadullinen palvelutaso vastaavat kysyntää kansallispuiston suojelutavoitteiden ja kestävän matkailukäytön periaatteiden määrittämissä puitteissa. Rakennustoiminta suunnitellaan käynnissä olevassa kehittämishankkeessa. Siinä otetaan huomioon myös luontokeskuksen kehittäminen, jotta sen mitoitus ja palvelut vastaisivat nykyistä tarvetta sekä tukisivat toisiaan esimerkiksi kahvila-, ohjelmapalvelu- ja opastustoiminnan tilojen osalta.

7.9.4 Seuranta

Alueen sopimukset tallennetaan tietojärjestelmiin. Voimassaolevien sopimusten avulla voidaan seurata alueen käytössä tapahtuvia muutoksia. Matkailuyrittäjiltä ja asiakkailta saatua palautetta hyödynnetään alueen toiminnan suunnittelussa. Yritysselvitykset uusitaan 5–10 vuoden välein.

7.10 Liikenne ja liikkuminen

7.10.1 Tiet

Nykytila

Tieverkoston puolesta Pallas–Yllästunturin kansallispuisto on hyvin kävijöiden saavutettavissa. Enontekiön Hetasta ei ole yleistä tietä puiston lähietäisyydelle. Kansallispuiston läpi kulkevista teistä vilkkain on Muonion ja Kittilän välinen kantatie 79, josta lähes 2 km on puiston sisällä. Muita aluetta halkovia teitä ovat Särkijärvi–Raattama-tie (no 957, 18,4 km puiston sisällä), Äkäslompolon ja Kittilän välinen tie (Aakenuksentie, 9403, 8,8 km puiston sisällä), Rauhala–Kutuniva-tie (9572, 2,5 km), sekä Pallaksen hotellille johtava tie (9571, 5,6 km). Pienempiä puiston läpi kulkevia teitä ovat Saattoporan–Äkäsjärven ja Majavaojan–Pallasjärven metsäautotiet, Pahtavuoman yksikaistainen, 3–4 m leveä metsäautotie (7,8 km), sekä Äkäskeron yksikaistainen, 3–4 m leveä yksityistie, joka haarautuu Äkäslompolo–Kittilä-tieltä (9403) ja päättyy Äkäskeron hotellille (4,8 km). (Liitteet 10A ja 10B) Maantie välillä Pallasjärvi–Raattama peruskorjattiin vuosina 2005–2006.

Kansallispuiston sisällä olevat yleisten teiden pysäköintialueet (10 kpl) palvelevat matkailijoita. Nykyiset pysäköintialueet sijoittuvat tarkoituksenmukaisiin kohtiin, mutta niitä tarvitaan muutama lisää. Pysäköintialueiden rakentaminen on Tiehallinnon tehtävä. Aakenustunturin Pyhäjärven rantaan päättyvän metsäautotien päässä oleva pysäköintipaikka sijaitsee myös kansallispuiston sisällä. Pysäköintipaikkojen pinta-ala on noin 2,3 ha.

Tavoite

Kansallispuistoon ei rakenneta uusia teitä. Puiston ympäristöön pyritään vaikuttamaan siten, että uusien teiden tai muiden liikenneyhteyksien suunnittelussa ja rakentamisessa otetaan huomioon puiston suojeluarvojen ja erämaisuuden säilyttäminen. Uusia pysäköintipaikkoja voidaan rakentaa ja muita liikennejärjestelyitä toteuttaa puiston läheisyydessä matkailun kehittämiseksi, palvelemaan retkeilijöiden tarpeita ja parantamaan liikenneturvallisuutta. Edellytyksenä on, että maisema- ja suojeluarvot eivät vaarannu.

Toimenpiteet

Puiston valvonnan ja huollon sekä alueen matkailun kehittämisen kannalta on tarpeen, että puiston pohjoispäähän johtava Mustavaaran yksityistie perustetaan yleiseksi tieksi, ja tarvittavat kaksi pysäköintipaikkaa (Hirvasranta ja Mustavaara) rakennetaan tehtyjen suunnitelmien mukaan. Muita pysäköintipaikkoja voidaan sijoittaa tarpeen mukaan, kuten Enontekiön Ketomellaan Hietajärvelle lähtevän polun alkuun. Teiden peruskorjaukseen tarvittava sora ja muu maa-aines otetaan kansallispuiston ulkopuolelta. Kansallispuiston sisällä olevien teiden hoidossa ei tule käyttää ympäristölle ja vesistöille haitallisia aineita.

7.10.2 Tiehallinnon polut

Ketomellasta Marastoon johtaa Tiehallinnon hallitsema, suo-osuuksiltaan pitkostettu noin 8 km pitkä polku (no 52017, otettu tierekisteriin vuonna 1983). Tiehallinto kunnostaa polun retkeilykäyttöön, ja mönkijäreitti Ketomellasta Maraston paimentopaikalle pysytetään nykyisellä paikallaan. Kunnostuksen jälkeen Tiehallinto luovuttaa polun Metsähallitukselle.

Valtioneuvoston päätöksellä 1941 perustettu Tiehallinnon hallitsema noin 15 km:n pituinen polku (no 52008) Ylikyrö–Kerässieppi on tarkoitettu paikallisten asukkaiden jalan, hiihtäen ja porolla kulkua varten (Liite 10A). Polku ei tieverkoston rakentamisen jälkeen enää palvele yleisiä paikallisia liikennetarpeita. Kunnostuksen jälkeen Tiehallinto luovuttaa polun Metsähallitukselle retkeilykäyttöön kansallispuiston alueella olevalta osalta. Maisemavaurioiden ehkäisemiseksi Vuontispirtin ja Montellin välinen osuus kunnostetaan mönkijällä ajettavaan kuntoon poronhoitotöitä ja kansallispuiston huoltoa varten. Reitti on keskeinen myös retkeilykäyttöä varten.

7.10.3 Maastoliikenne

Nykytila

Kittilän, Kolarin ja Muonion kuntien alueen moottorikelkkailu on keskitetty virallisille kelkkailureiteille. Enontekiön kunnan alueella paikkakuntalaisilla on oikeus kelkkailuun valtion maalla lukuun ottamatta kansallis- ja luonnonpuistoja. Muissa kunnissa asuvien moottorikelkkailu on Enontekiöllä ohjattu kelkkailu-urille. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston läheisyydessä sijaitsee useita moottorikelkkailureittejä. Kansallispuiston läpi kulkee yksi kelkkailureitti Levikairan tieltä Äkäsjärvelle sekä lyhyet urien osuudet lähellä puiston rajaa Enontekiöllä Puolitaipaleen kautta ja Ounasjoen rannalla puiston koilliskulmalla. Hetasta kulkee moottorikelkkaura noin 2 km puiston alueella Pyhäkeron autiotuvan läheisyyteen.

Moottorikelkkaa ja mönkijää voidaan käyttää poronhoitotyössä, palo- ja pelastuspalvelussa sekä alueen valvontaan ja huoltoon. Poromiesten kesäaikainen välttämätön maastoliikenne poronhoitotöissä edellyttää paliskunnan poroisännän tai varaisännän myöntämää kirjallista lupaa, joka pidetään ajettaessa mukana (Maastoliikenneasetus 10/1996, 13 §). Alueellinen ympäristökeskus voi hakemuksesta myöntää maastoliikenneluvan henkilölle, jonka liikuntakyky on iän, vamman tai sairauden vuoksi rajoittunut (Maastoliikennelaki 1710/1995, 28 §). Maastoliikennelain 4 §:n perusteella vaikeasti liikuntavammainen henkilö ja hänen saattajansa voivat liikkua maastossa moottorikäyttöisellä ajoneuvolla niillä alueilla, joissa liikkuminen jalkaisin on sallittu (oikeus ei koske kansallispuiston rajoitusosia). Kansallispuistossa on puiston huoltoa, tutkimustoimintaa, valvontaa ja porotaloutta palvelevia vakiintuneita kesäaikaisia huoltoreittejä yhteensä noin 36 km. Osa huoltoreiteistä yhtyy retkeilyreitteihin ja osa sijoittuu puiston ulkopuolisille alueille.

Kansallispuistossa oleville yksityistiloille kuljetaan rasitteena määriteltyjä tai kansallispuiston kanssa sovittuja uria pitkin. Yksityistilan haltijalla ei ole maastoliikenneoikeutta niiden ulkopuolella kansallispuiston alueella.

Autoilla ajettuja ajouria, joita ei luokitella teiksi, on ollut Nilivaarassa, Mustakeron länsirinteellä, Äkäskeron etelä- ja itärinteillä, Outakeron länsirinteellä, Linkujoen tuntumassa, Kolvakeron kaakkois- ja luoteisrinteillä, Levikairan metsäautotieltä Mustakeroon, Muonio–Sirkka-kantatieltä ja Ruskisrovan metsäautotieltä lähtien sekä Enontekiön Ketomellassa Pippokankaalla. Sammaltunturin entistä maantietä käytetään ilmastoaseman huoltoreittinä. Näiden urien käyttö edellyttää Metsähallituksen maastoliikennelupaa.

Tavoite

Moottoriliikenteen aiheuttamia haittoja ja häiriöitä pyritään vähentämään. Autolla ajo maastossa ohjataan yksinomaan olemassa oleville teille. Poronhoidossa käytettävistä autoilu-urista sovitaan paliskuntien kanssa.

Toimenpiteet

Kansallispuistoon ei perusteta uusia kelkkailureittejä tai -uria. Vuorovaikutteista yhteistoimintaa edistetään paliskuntien ja pelastuspalveluorganisaatioiden kanssa. Metsähallituksen huoltoajoa vähennetään mm. omatoimiseen jätehuoltoon siirtymisellä.

Latuja voidaan pitää kunnossa konevoimin. Moottorikelkkailuun voidaan myöntää alueellisia tai urakohtaisia lupia paikallisille kalastusoikeuden haltijoille ja luontaiselinkeinojen harjoittajille, matkailuyritysten huoltokuljetuksille sekä tieteellisen tai taiteellisen aineiston keruuseen tarvittavaan kulkemiseen. Virkistyskäyttöön liittyviin henkilökuljetuksiin ei myönnetä maastoliikennelupia puiston alueella.

Kesäaikainen maastoliikenne minimoidaan ja ohjataan sovituille reiteille yhteistyössä paliskuntien kanssa. Yhteistyökokouksissa ohjataan poronhoitotyötä tekeviä varovaiseen maastonkäyttöön. Autoliikenteessä käytetyille ajourille ei pääsääntöisesti myönnetä maastoliikennelupia. Uria pyritään ennallistamaan.

Metsähallituksen kesäaikainen huoltoajo minimoidaan tekemällä huoltotyöt mahdollisimman paljon lumipeitteen aikana. Puiston vakiintuneet huoltoreitit pidetään nykyisen kulkutavan mukaista kulutusta kestävässä kunnossa. Huoltoreittien linjauksia voidaan tarkistaa. Ne pyritään erottamaan vilkkaista hiihto- ja retkeilyreiteistä. Hannukurulle kulkevaan huoltoreittiin tehdään tarpeelliset linjausmuutokset ja kunnostustyöt reitin sivutessa kulumisherkkiä luontotyyppejä. Kesähuoltoreittien kunnossapidossa käytetään puistoon sopivia pinnoitteita, kuten pitkoksia ja tummaa soraa.

Ilma-aluksella ei ole oikeutta laskeutua kansallispuiston alueelle muussa kuin pelastus- ja valvontatarkoituksessa tai luvanvaraisesti. Ylläksen ja Ylikyrön Vuontisjärven alueella on harrastettu pienlentokonetoimintaa ja purjelentoa. Moottorilento aiheuttaa melua, joka häiritsee kansallispuiston eläimiä ja retkeilijöiden luontoelämyksiä. Melutasoa lisäävä tai ympäristöriskien lisääntymistä aiheuttava lentotoiminta pyritään vuorovaikutteisesti ohjaamaan pois puiston lähialueelta.

Seuranta

Metsähallituksen huoltotehtävissä ajokilometrien ja polttoainekulutuksen seurantaa toteutetaan ympäristö- ja laatujärjestelmän mukaisesti. Huoltoreittien kulumista ja kesäaikaisen liikenteen aiheuttamia maastovaurioita seurataan kulumismittauksilla ja puustovauriotutkimuksilla sekä tarvittaessa ryhdytään toimiin kulumisen estämiseksi.

8 Luonto-opastus

8.1 Nykytila

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston luonto-opastus pohjautuu Metsähallituksen luonto-opastuksen periaatteisiin, asiakaspalvelupisteiden laatu- ja palvelutason luokitukseen sekä Metsähallituksen ohjeisiin luonnonsuojelualueiden hoidosta ja käytöstä. Luonto-opastuksen tärkeimmät kohderyhmät Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa ovat alueen ja luontokeskusten kävijät, paikalliset asukkaat ja alueella toimivat matkailuyrittäjät. Luonto-opastuksen keskeistä sisältöä ovat luonnon monimuotoisuus ja sen säilyttäminen, elinympäristöjen suojelu ja kestävä käyttö sekä ympäristöä säästävä retkeily. Luonto-opastuksen avulla ohjataan alueen kävijöitä ja tarjotaan heille luontotietoa. Asiakaspalveluketjun toimintaan kuuluu myös Metsähallituksen toiminnasta kertominen.

8.1.1 Luontokeskukset

Luonto-opastuksen keskuspaikkoja ovat Luontokeskus Kellokas, Pallastunturin luontokeskus ja Tunturi-Lapin luontokeskus (Liitteet 10A ja 10B). Kaikki kolme luontokeskusta kuuluvat Metsähallituksen luontokeskuksista ja -taloista sekä palvelupisteistä muodostuvaan asiakaspalveluketjuun, jossa annetaan kävijöille retkeilyneuvontaa ja tietoa Metsähallituksen toiminnasta. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston luontokeskuksiin tehtiin vuonna 2004 yhteensä noin 130 000 käyntiä, mikä on noin viidesosa kaikkien Suomen luontokeskusten käynneistä.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston luontokeskusten palvelut (taulukko 4) ovat pääosin maksuttomia, mutta luontokeskuksista on saatavilla myös syvällisempää luonto-opastusta maksullisena. Luontokeskusten asiakaspalvelu on sesonkiaikoina riippuvainen työvoimahallinnon myöntämästä työllistämistuesta.

Taulukko 4. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston luontokeskusten palvelut.

Tarjonta	Luontokeskus Kellokas	Pallastunturin luontokeskus	Tunturi-Lapin luontokeskus
Pysyvä näyttely	x	x	x
Vaihtuva näyttely	x	x	x
Kahvio	x	-	x
Luontopuoti	x	x	x
Lukunurkkaus ja kirjasto	x	x	x
Auditorio	x	x	x
Asiakaspääte	x	x	x
AV-esityksiä (diat, multivisiot)	x	x	x
Esitteitä	x	x	x
Luontokansio opetusryhmille	x	-	-
Tapahtumia	x	x	x
Maksullisia opastuksia	x	-	x
Lupamyynti	x	x	x

Luontokeskus Kellokas

Luontokeskus Kellokas sijaitsee kansallispuiston eteläpäässä Kolarin Äkäslompolossa. Luontokeskus on rakennettu vuonna 1995, ja siellä esitellään Peräpohjolan luontoa ja kulttuurihistoriaa. Pysyvä näyttely ”Taigametsän tarinoita” kertoo Ylläs–Aakenustunturin alueesta, sen tuntureista, soista ja vanhoista metsistä. Luontokeskuksen pihasta on helppo lähteä retkelle Ylläksen laduille ja luontopoluille, joista suosituin on Varkaankurun Velhopolku. Kellokkaan pihassa on kota ja opastuskatos, ja ulkona voi tutustua myös pihapiirin savottamuseoon. Luontokeskus Kellokkaan yhteydessä on toimisto, jossa on tilat seitsemälle työntekijälle. Kellokkaan käyntikertojen määrä on kaksinkertaistunut vuoden 1996 noin 30 000 käynnistä vuoden 2005 noin 64 000 käyntiin.

Pallastunturin luontokeskus

Pallastunturin luontokeskus sijaitsee kansallispuiston keskiosassa Muonion kunnassa Pallastuntureilla. Vuonna 1977 rakennettu luontokeskus on Pohjoismaiden vanhin. Samassa pihapiirissä sijaitsee Lapland Hotels Pallas. Luontokeskuksen pysyvä näyttely on uusittu vuonna 1991. Se esittelee metsänrajan ja tunturipaljakan luontoa sekä alueen tutkimustoimintaa. Oleellinen osa näyttelyä on alueen luonnosta kertova multivisioesitys. Pallastunturin luontokeskus on ollut avoinna ympärivuotisesti vuodesta 1985 alkaen. Tällöin käyntikertojen määrä on ollut noin 9 000 vuonna 1985, 25 500 vuonna 2001 ja 45 000 vuonna 2005. Käyntien määrä on viisinkertaistunut 20 vuodessa.

Pallastunturin luontokeskus sijaitsee Hetta–Pallas-retkeilyreitin eteläpäässä, ja siitä voi jatkaa retkeilyä kohti Yllästä. Luontokeskuksen lähistöllä sijaitsevat Vatikurun luontopolku, Pallaksen talvinen luontolatu sekä suositut Taivaskeron ja Palkaskeron rengasreitit.

Tunturi-Lapin luontokeskus

Tunturi-Lapin luontokeskus sijaitsee Enontekiön kirkonkylässä Hetassa. Kansallispuiston, Tunturi-Lapin luonto- ja kulttuurikohteiden sekä Enontekiön erämaa-alueiden lisäksi tietoa on saatavilla myös Norjan ja Ruotsin tunturialueilta, Jäämeren rannikon kohteista sekä kolmen valtakunnan rajat ylittävästä Kalottireitistä. Luontokeskuksen palveluihin kuuluvat kattava retkeilyneuvonta, luvanmyynti ja erämaa-alueiden varaustupien varausten hoito sekä sopimuspalveluna Enontekiön kunnan matkailuneuvonta.

Tunturi-Lapin luontokeskus on valmistunut vuonna 1994, ja sen näyttelytarjonta koostuu retkeilynäyttelystä, luontonäyttelystä, vaihtuvista näyttelyistä, Yrjö Kokko -kirjastosta ja henkilögalleriasta. Luontokeskuksen pihasta pääsee kahdelle luontopolulle, Peuran polulle ja Juhannuspolulle. Luontokeskuksessa on kolme vakinaista työntekijää ja kolme kausityöntekijää. Luontokeskuksessa on lisäksi toimistotilat kuudelle työntekijälle. Tunturi-Lapin luontokeskuksen käyntikertojen määrä on ollut hienoisessa nousussa vuosi vuodelta. Tällä hetkellä se on 25 000 käyntikertaa vuodessa. Tunturi-Lapin luontokeskuksen toimisto- ja näyttelytilaa laajennettiin vuonna 2006, jolloin näyttelytiloihin tuli uusi luontonäyttely sekä Johtti Sápmelaččat ry:n ja Saamelaismuseo Siidan tuottama ja ylläpitämä paimentolaissaamelaisnäyttely.

8.1.2 Opasteet ja luontopolut

Opasteiden avulla ohjataan kansallispuistossa liikkujia ja kerrotaan alueesta. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston opasteita ovat lähtöopasteet, maasto-opasteet, kohdeopasteet, opasteviitat, opastekartat, reittimerkinnät ja rajaopasteet. Lähtö- ja maasto-opasteissa (noin 70 kpl) kerrotaan mm. alueen luonnosta ja reiteistä. Kohdeopasteista suurin osa on luontopolkuopasteita (noin 150 kpl), mutta niihin kuuluvat myös jätehuolto- ja varoitusopasteet. Opasviittoja on lähtöpaikoilla ja reittien risteyskohdissa kertomassa, mihin reitit johtavat ja paljonko kohteisiin on matkaa. Lisäksi reittejä on merkitty maalilla ja tolpilla. Kansallispuistoon tulevilla reiteillä on rajaopasteet sekä kaksi lähtöporttia Pyhäjärvellä ja Totovaarassa.

Opastetilanne on suhteellisen hyvä kansallispuiston Ylläs–Aakenustunturin alueella, mutta uuden kansallispuiston myötä opasteisiin pitää tehdä muutoksia. Pallas–Ounastunturin alueella opasteiden kunto on vaihteleva ja vaatii uusimista sekä sisällöllisesti että kuntonsa puolesta. Hiihto- ja retkeilyreittien varsille sijoitetaan näkyvät, kansallispuiston rajan osoittavat opasteet tai merkit.

Luontopolut ovat tärkeä osa luonto-opastusta, ja ne tarjoavat puitteita myös luonto-opetukselle. Luontopolut rakentuvat yleensä tietyn teeman ympärille. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella on yhteensä 16 luontopolkua, joista yksi sijaitsee Ounastunturin alueella, viisi Pallastunturin ja 10 polkua Ylläs–Aakenustunturin alueella (Liitteet 10A ja 10B).

8.1.3 Opastus ja opetus

Luontokeskuksissa annetaan opastusta ryhmille näyttelyistä ja eri teemoista. Maastoon järjestetään opastettuja luontoretkiä. Ryhmäopastukset ovat pääsääntöisesti maksullisia. Luontokeskus Kellokkaassa järjestettäviä maasto-opastuksia ovat Taigametsän talviretki (lumikenkäretki) ja retki Varkaankurun luontopolulle. Myös Pallastunturin luontokeskuksessa järjestetään jonkin verran maasto-opastusta yhteistyössä paikallisten luontopalveluyrittäjien kanssa. Tunturi-Lapin luontokeskuksessa ei järjestetä tällä hetkellä maasto-opastusta.

Opetuksella tarkoitetaan tässä koululaisille tai opiskelijoille suunnattua syvällistä luontoopastusta. Metsähallitus ei tarjoa varsinaista opetusta, vaan opettajat vastaavat koululaisten ja opiskelijoiden opetustapahtumista. Metsähallitus tarjoaa opetukseen puitteita sekä niiden käyttöön perehdyttämisen, suunnitteluapua ja mahdollisuuksien mukaan asiantuntijapalveluita. Opetuksen työvälineitä ovat opastusaineistot (esitteet, verkkosivut, maasto-opasteet, av-aineistot jne.), rakenteet (reitit, maasto-opasteet ja luontokeskuksen tilat) ja tapahtumat (esimerkiksi luontoillat). Koululaisia ja opiskelijoita ajatellen luontokeskuksiin on tehty opetusta tukevaa materiaalia, kuten Kellokkaan luontokansio.

Pallas–Yllästunturin kansallispuisto ja luontokeskukset tarjoavat koululaisille ja opiskelijoille hyvän oppimisympäristön. Alueen opetuskäytön laajuutta ei tunneta tarkasti, koska monet oppilaitokset ovat omatoimisia ja liikkuvat ryhmiensä kanssa itsenäisesti. Kävijätutkimuksiin vastanneista koulu- tai opiskelijaryhmiä on ollut Ylläs–Aakenustunturin alueella 3 % ja Pallas–Ounaksen alueella 2 %. Luontokeskus Kellokkaan käyntikerroista 4 % eli noin 2 000 käyntikertaa oli koululaisryhmiä; vastaavasti Pallastunturilla 5,6 % eli 64 ryhmää, joissa yhteensä 1 886 henkilöä ja Tunturi-Lapin luontokeskuksessa 1 % eli 250 käyntikertaa. Luontokeskuksissa on myös järjestetty koululaisille suunnattuja tapahtumia.

8.1.4 Esitteet, julkaisut ja verkkopalvelu

Metsähallitus on viime vuosina kehittänyt voimakkaasti verkkopalvelua ja vähentänyt esitteiden määrää. Pallas–Yllästunturin kansallispuistosta sekä luontokeskuksista ja niiden tapahtumista löytyy kattavaa tietoa Metsähallituksen www.luontoon.fi-verkkopalvelusta, johon pääsee myös luontokeskusten asiakaspäätteiltä. Pallas–Yllästunturin kansallispuistosta on tehty alue-esite suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, saksaksi ja ranskaksi. Ylläs–Aakenustunturin alueen luontopoluista on saatavilla useita esitteitä. Luonto-opastusta ja opetusta palvelemaan on tehty Kellokkaan luontokansio ja yrittäjille suunnattu retkeilykansio. Metsähallitus on ollut mukana alueen karttojen tekemisessä. Esite- ja tiedotusmateriaalia on nähtävillä myös alueen tupiin tehdyissä kämppäkansioissa.

8.2 Tavoitteet

Luonto-opastuksen avulla toteutetaan Metsähallitukselle osoitettua ympäristökasvatuksen tehtävää. Luonto-opastuksen tärkeimpinä tavoitteina on edistää luonnonsuojelua ja luonnon kestävää käyttöä. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston luontokeskusten tavoitteena on ekologisesti, kulttuurisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävän luontomatkailun edistäminen alueella. Matkailijoiden, retkeilijöiden ja luontomatkailuyrittäjien luontoystävällinen asenne ja käyttäytyminen ovat tae siitä, että toiminta on sopusoinnussa luontaiselinkeinojen, paikallisten ihmisten ja herkän pohjoisen luonnon kanssa. Kansallispuiston luonto-opastuksella pyritään kertomaan alueen luonnosta ja kulttuurihistoriasta sekä tarjoamaan tietoa alueen retkeilymahdollisuuksista ja reiteistä. Luontokeskuksen näyttelyillä ja asiakaspalvelussa tapahtuvalla neuvonnalla pyritään vaikuttamaan kävijöiden asenteisiin siten, että he ottaisivat alueella kulkiessaan huomioon pohjoisen luonnon herkän monimuotoisuuden. Tavoitteena on myös laajentaa kävijöiden tietämystä alueen kulttuurin erityispiirteistä.

Tavoite on, että luontokeskukset toimivat tulevaisuudessakin keskeisessä roolissa luontoopastuksen antajina. Luontokeskusten tarjoamaa opastusta kehitetään ja maksullisten opastusten määrää pyritään lisäämään yhteistyössä luontopalveluyritysten kanssa. Tavoitteena on, että Pallas–Yllästunturin kansallispuisto tarjoaa myös opetukseen soveltuvan monipuolisen oppimisympäristön tulevaisuudessakin. Maasto-opastus on ollut toistaiseksi melko pienimuotoista, ja tavoitteena on lisätä ohjattujen maastoretkien määrää. Myös maasto-opastuksen osalta pyritään toimivaan yhteistyöhön paikallisten ohjelmapalveluyrittäjien kanssa.

Kansallispuiston opastuksen kehittämisen tavoitteena on kävijöiden tiedon ja kokemusten laadun parantaminen. Kansallispuiston luontopolkujen tavoitteena on syventää asiakkaiden luonnon- ja kulttuurintuntemusta ja luontosuhdetta, antaa virkistymiselämyksiä sekä motivoida ihmiset tutustumaan luonto- ja kulttuurikohteisiin niitä kunnioittaen.

8.3 Toimenpiteet

8.3.1 Luontokeskukset

Luontokeskuksissa tarjotaan laadukasta asiakaspalvelua sekä monipuolista ja elämyksellistä tietoa kansallispuiston alueesta. Luontokeskus Kellokkaan, Pallastunturin luontokeskuksen ja Tunturi-Lapin luontokeskuksen luonto-opastusta kehitetään osana Metsähallituksen valtakunnallista asiakaspalveluketjua. Luontokeskuksia kehitetään myös asiakkaiden tarpeiden ja asiakasmäärien lisääntymisen perusteella.

Luontokeskus Kellokas

Nykyinen luontokeskus on liian pieni asiakasmäärään nähden. Kellokkaan luontokeskuksen palvelujen ylläpito ja kehittäminen vaativat nykyisen rakennuksen laajentamista ja uudistamista. Luontotiedon lisäksi jatkossa tuodaan esille myös kulttuurihistoriaa. Kellokasta lähdetään kehittämään luonto- ja kulttuurikeskukseksi, joka tukee kyläyhteisön ympärivuotista palvelutarjontaa ja luontomatkailua alueella. Keskeisimpiä luontokeskuksen uudistamiskohteita ovat auditorio, luontonäyttely, vaihtuvien näyttelyiden tila ja kahvio. Luontokeskukseen tarvitaan myös soluasunto ja mahdollisesti kunnan kanssa yhteistyössä toteutettava kirjasto. Suunnitelmat luontokeskuksen laajentamisesta tehtiin vuonna 2006.

Vuonna 2007 aloitetaan luontokeskus Kellokkaan laajennushanke, johon käytetään myös alueelle kohdennettua Vilmat-rahaa. Samassa yhteydessä uusitaan perusnäyttely ja lisätään luontokeskuksen palvelutarjontaa. Perusnäyttelyssä käsitellään ihmisen ja luonnon välistä suhdetta sekä vuorovaikutusta Väylänvarressa Suomen ja Ruotsin puolella ja kansallispuistossa Ylläs–Aakenustunturin alueella.

Pallastunturin luontokeskus

Enintään 30 000 käyntikerran tarpeita vastaamaan rakennettu Pallastunturin luontokeskus on nykyisiin asiakasmääriin nähden pieni. Luontokeskuksen saaminen kysyntää ja tarpeita vastaavaksi edellyttää toimenpiteitä, jotka suunnitellaan tarkemmin Pallaksen matkailualueen kehittämishankkeen tulosten pohjalta.

Pallaksen luontokeskuksen kehittämisessä tavoitteena on panostaa keskuksen sijainnin, ympäristön ja kysynnän tukemaan toiminnallisuuteen. Mahdollisuuksia on erityisesti luontoliikuntaan ja luonnon tuntemukseen perustuvissa palveluissa. Luontokeskuksen tarjoama tieto ja palvelut tukevat em. toiminnallisuuksia ja tuovat esiin kansallispuiston suojeluarvoja. Luontokeskuksen mitoituksessa ja toimintakonseptissa haetaan synergiaetuja Pallastunturin muiden toimijoiden (tutkimus- ja yritystoiminta) kanssa.

Pallaksen kehittämishankkeen pohjalta ratkaistaan luontokeskuksen auditorio- ja näyttelytilojen mitoitus sekä päiväkävijöiden ja vaeltajien palvelujen järjestäminen luonto-opastus mukaan lukien. Pyritään yhteiskäyttöisiin ratkaisuihin. Pallastunturin luontokeskuksen palvelutoiminnan profiloitumisessa yksi mahdollinen linjaus kytkeytyy alueen pitkäaikaiseen luonnontutkimukseen sekä maailmanlaajuiseen ilmaston muutoksen ja ympäristön tilan seurantaan.

Pallastunturin luontokeskus on pohjoismaiden vanhin luontokeskus; käyntikertojen lisääntyminen moninkertaiseksi edellyttää keskuksen laajennusta ja uudistamista. Kuva Pekka Sulkava.

Tunturi-Lapin luontokeskus

Tunturi-Lapin luontokeskuksen laajennus valmistui vuonna 2006. Laajennus koski sekä näyttely- että työtiloja. Luontokeskuksen perusnäyttely käsittelee paimentolaissaamelaisuutta. Näyttely on tehty yhteistyössä Metsähallituksen luontopalvelujen ja Saamelaismuseo Siidan tukemana Johtti Sápmelaččat ry:n kanssa. Luontokeskuksessa on lisäksi retkeily- ja lastennäyttely. Tunturi-Lapin luontokeskuksen kävijämäärät ovat olleet tähän asti keskimäärin vähän alle 25 000 asiakasta vuodessa. Uusien näyttelyiden ja palveluiden myötä kävijämäärien odotetaan nousevan, ja palveluissa varaudutaan 50 000 käyntikertaan vuodessa.

8.3.2 Opasteet ja luontopolut

Pallas–Yllästunturin kansallispuistolle laaditaan luonto-opastuksen erillissuunnitelma. Kansallispuiston opastusmateriaali tuotetaan laadukkaasti, ja opasteet pidetään ajan tasalla ja hyvässä kunnossa. Kansallispuiston opasteiden tyyliä yhtenäistetään opasteita uusittaessa. Opasteita uusittaessa noudatetaan Metsähallituksen luontopalveluiden luontorakentamisen periaatteita, luontorakenteiden piirustuskokoelmaa sekä rakentamisen ja rakennuttamisen periaatteita. Vilkkaan retkeilykäytön kohteille tehdään yksityiskohtainen toimenpidesuunnitelma ottaen huomioon erityisesti ulkomaalaisten ja kokemattomien retkeilijöiden opastus.

Luontopolkujen opasteissa noudatetaan opastusviestinnän periaatteita, eli kerrotaan asioista ja ilmiöistä yleistajuisella kielellä. Ounastunturien läheisyyteen rakennetaan luontopolku kansallispuiston pohjoisosan saavutettavuuden parannuttua. Pallastunturin alueella osalle luontopoluista on suunnitteilla reittimuutoksia, ja myös luontopolkutaulujen sisältöä tarkistetaan. Kansallispuiston eteläosassa on jo kattava luontopolkuverkosto, ja tulevaisuudessa huolehditaan luontopolkujen ylläpidosta.

Tärkeimmille lähtöpaikoille rakennetaan kansallispuiston lähtöopasteet, ja kansallispuiston rajat merkitään maastoon. Alueen läpi kulkeville maanteille rakennetaan kansallispuiston rajoille rajaopasteet. Enontekiön ja Kittilän lentokentille, Kolarin rautatieasemalle ja puiston päälähestymisteille sijoitetaan lähestymisopasteet.

8.3.3 Opastus ja opetus

Luontokeskusten rooli on jatkossakin keskeinen, ja niistä on saatavilla materiaalia ja neuvoja opetuksen toteuttamiseen. Oppilasryhmille tarjotaan maksullisena mahdollisuuksien mukaan syventäviä opastuspaketteja teemoittain ja maasto-opastusta. Maastossa luontopolut ovat opetuksen kannalta tärkeitä. Opetusohjelmia kehitetään yhdessä koulujen ja kouluviranomaisten kanssa, jotta niiden sisältö palvelisi parhaimmalla mahdollisella tavalla opetusta. Pallastunturin ja Tunturi-Lapin luontokeskuksiin kootaan luontokansiot, jotka ovat opetuksen lisäksi apuna myös muussa opastuksessa. Verkkopalvelun (www.luontoon.fi) opettajansivuilla tarjotaan tietoa kansallispuiston tarjonnasta koululaisryhmille.

Suunnitelmakaudella koulutetaan yrittäjiä sekä tuotetaan sopivia opetus- ja opastusmateriaaleja heidän käyttöönsä, jolloin päästään parhaaseen ja kaikkia hyödyttävään lopputulokseen maasto-opastuksissa. Myös puiston latukahviloiden mahdollinen rooli luonto-opastuksessa luontotiedon jakajana otetaan huomioon.

8.3.4 Esitteet, julkaisut ja verkkopalvelu

Metsähallituksen verkkopalvelua (www.luontoon.fi) ylläpidetään suunnitelmakaudella keskittymällä sivujen päivittämiseen ja ajantasaisuuteen. Esitteiden sisältötuotantoa kehitetään ja tarpeellisia kieliversioita laaditaan. Ylläs–Aakenustunturin useista luontopolkuesitteistä uusitaan ”Ylläksen luontopolut” -esite. Julkaisuja tehdään tarpeiden mukaan. Pallastunturin ja Tunturi-Lapin luontokeskuksiin tehdään luontokansiot ja Kellokkaan luontokansio päivitetään. Lisääntyvää yrittäjäyhteistyötä varten laaditaan tarpeen mukaista materiaalia. Tupien kämppäkansiot uudistetaan.

8.4 Seuranta

Luontokeskuksissa ja kansallispuistossa vierailevien kävijöiden määrää seurataan laskureilla, vieraskirjoilla ja muilla tarkentavilla seurantamenetelmillä vuosittain. Luontokeskuksissa uusitaan asiakastutkimus ja kansallispuistossa kävijätutkimus 5–10 vuoden välein. Metsähallituksen saamaa asiakaspalautetta seurataan, ja ilmenneisiin ongelmiin reagoidaan vaikutusten arvioinnin periaatteiden mukaisesti.

9 Tutkimus

9.1 Nykytila

Tutkimuskäytön merkitys Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa on olennaisesti lisääntynyt viimeisten 20 vuoden aikana. Kansallispuistoverkostossa Pallas–Yllästunturilla on erityinen merkitys globaalin ja subarktisen luonnon ympäristönmuutosten seuranta-alueena. Kansallispuiston tutkimuskäyttöä ovat palvelleet Metsäntutkimuslaitoksen Pallasjärven ja Hetan toimipaikat, joiden yhteydessä on tutkijoiden käytettävissä majoitustiloja, mikrotietokoneita, sähköiset tietoliikenneyhteydet sekä huolto- ja varastotiloja. Pallas–Ounastunturin kansallispuiston hallinnan siirryttyä Metsähallitukselle toimipaikat rakennuksineen ja henkilökunta kahta lukuun ottamatta siirtyivät Metsähallituksen palvelukseen. Tutkimusta avustavat henkilöt ovat jatkaneet Metlan seurantatutkimuksia kansallispuistossa ja Pallasjärven tutkimusalueella. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston perustamisen yhteydessä myös osa tutkimusmetsistä siirtyi kansallispuistoon.

Kansallispuistossa on ilmanlaadun seuranta-asemia, jotka kuuluvat maailmanlaajuisiin tutkimushankkeisiin. Niiden hoitaminen on Ilmatieteen laitoksen vastuulla. Ilman laadun ja ilmaston muutoksen tutkimusta palvelevat erityisesti Sammaltunturin mittausasema sekä Laukukeron mittauspisteet. Erityisvyöhykkeellä on lisäksi tutkimusta palvelevia rakenteita, kuten aitauksia, näytteiden keruurakenteita, tiedonkeräimiä ja niiden tarvitsemia huoltoreittejä, koealoja sekä sähkö- ja puhelinjohtoja.

Kansallispuistossa on toteutettu useita kymmeniä luonnonvaraisen alueen tutkimukseen liittyviä havaintojen ja näytteiden keruita. Luonnonvaraista ympäristöä hyödyntävistä perustutkimuksista laaja-alaisimpia ovat Metsähallituksen ja Metsäntutkimuslaitoksen yhdessä muiden tutkimuslaitosten kanssa toteuttamat pikkunisäkäs- ja hyönteistutkimukset sekä metsänrajan ja luonnonmetsien seurantatutkimukset. Monet kansallispuiston alueella käynnissä olevat seurantatutkimukset kohdistuvat globaaliin ympäristön muutokseen kansainvälisissä tutkimusverkostoissa. Hyvin pitkäaikaisia seurantatutkimuksia Pallas–Ounastunturin alueella ovat myös fenologisten ilmiöiden, riistakantojen, marjasadon, metsäpuiden kukinnan, siitepölylaskeuman, metsikön ravinnekierron ja karikkeiden ominaisuuksien seurannat sekä meteorologinen seuranta.

Pallas–Ounastunturin kansallispuisto oli Metsäntutkimuslaitoksen tutkimus- ja suojelualueiden verkostossa laajin yksittäinen alue ja erittäin tärkeä pohjoisen luonnon tutkimuksessa. Kansallispuisto on ollut yhteensä usean sadan eri tutkimuksen kohdealueena. Vuosittain käynnissä on kymmeniä tutkimuksia. Alueen tutkimuskäyttö on jatkunut myös hallinnansiirron jälkeen Metsähallituksen, Metsäntutkimuslaitoksen, Ilmatieteen laitoksen ja muiden tutkimusorganisaatioiden yhteistyösopimusten periaatteiden mukaisesti. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston ammattitaitoinen henkilöstö on ottanut huomioon tutkimuksen tarpeet ja varmistanut pitkäkestoisten kenttäkokeiden jatkuvuuden laadukkaana.

Kansallispuiston hoitomenetelmien kehittäminen edellyttää tutkimukseen perustuvaa tietoa. Muissa kansallispuistoissa tehtyjä tutkimuksia voidaan vain rajallisesti soveltaa tunturioloihin. Puiston hoitoon soveltuvaa tutkimusta on tehty viime vuosina kestävän luontomatkailun kehittämiseen liittyvässä hankkeessa. Puiston alueella on tehty polkujen kulumisselvityksiä samanaikaisesti kävijälaskentojen ja -tutkimusten sekä kasvillisuuskartoituksen kanssa. Jätteiden määrää ja laatua on selvitetty joillakin käytön keskittymillä. Maaston kulumisen torjunnan keinojen tutkimus on käynnistetty. Puiston käytön ympäristövaikutusten tutkimusta on tarkoitus laajentaa edelleen, mihin tarvitaan myös lisää poronlaidunnukselta suojattuja aitauksia. Pallas–Yllästunturin kansallis-

puiston sijainti ja sen luonto-olot luovat erinomaiset edellytykset käyttää aluetta mahdollisimman puhtaana tausta- ja luonnontilaisena vertailualueena monenlaiselle tutkimukselle.

Pallas–Yllästunturin kansallispuisto on yksi suojelualueiden tutkimuksellisista painopistealueista. Luontotyyppien kirjo on poikkeuksellisen laaja ja myös luonnon käyttö monipuolista. Kansallispuistolla on pitkät perinteet tutkimustoiminnassa. Metsäntutkimuslaitos on Rovaniemen ja Kolarin tutkimusasemien kautta laajentanut tutkimusaiheitaan perinteisestä metsäntutkimuksesta matkailu- ja luonnonsuojelututkimuksiin lisäten koko alueen tutkimuksellista merkitystä.

9.2 Tavoitteet

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa kehitetään tutkimusorganisaatioiden ja Metsähallituksen yhteistoimintaa verkostoperiaatteen mukaisesti. Kansallispuiston tutkimustoiminta kohdentuu perustutkimukseen ja soveltavaan tutkimukseen, joka palvelee paitsi yleisesti luonnon- ja ympäristönsuojelun kehittämistä myös puiston hoitoa, käyttöä ja opetusta. Tutkimustoimintaa edistetään ja tuetaan Metsähallituksen tutkimusstrategian mukaisesti. Käyttökelpoista tutkimustietoa tuotetaan monipuolisesti, unohtamatta paikallisia ohjelmapalveluyrittäjiä ja paikallisväestön tarpeita. Kansallispuistossa toteutetaan omia kehittämis- ja seurantaluonteisia hankkeita.

Metsähallitus varautuu pitkäaikaisten, ammattitaitoa ja näytteiden keruuta edellyttävien tutkimushankkeiden toteuttamiseen yhteistyössä eri tutkimusorganisaatioiden kanssa. Tutkimustoiminta sovitetaan suojeluarvot huomioivalla suunnittelulla sekä sopimus- ja lupamenettelyllä puiston suojelutavoitteisiin.

9.3 Toimenpiteet

Tutkimuskäyttö suunnataan ensisijaisesti puiston erityisvyöhykkeelle. Näytteiden otto tutkimustarkoituksiin on mahdollista luvanvaraisesti, kun se tehdään luonnontilaa mahdollisimman vähän häiriten tai muuttaen. Myös koealojen perustaminen kansallispuistossa on luvanvaraista. Kansallispuisto voi osoittaa resursseja tutkimuksen tukitehtäviin, ja sitä varten henkilökunnan tietotaitoa on tarpeen kehittää. Kansallispuistossa tehdään tutkimusta ja seurantaa sitä varten rakennetuilla mittaus- ja havaintoasemilla, kokeilla ja koealoilla. Puiston tutkimuspalvelujen kehittämissuunnitelma sisällytetään puiston tutkimustoiminnan suunnitelmaan.

Metsähallitus tekee ja teettää selvityksiä ja seurantoja sekä osallistuu sellaisiin tutkimuksiin, jotka edistävät luonnonsuojelun tavoitteiden toteutumista tai hyödyttävät alueen hoitoa. Metsähallituksella on oma pitkän aikavälin tutkimusstrategiansa. Tieteellinen perustutkimus on varsinaisten tutkimuslaitosten ja yliopistojen vastuulla. Aktiivista yhteistyötä tutkimusorganisaatioiden kanssa kehitetään. Metsähallitus voi myös osallistua tutkimuksiin esimerkiksi osarahoittajana. Lisäksi tutkimustoimintaa voidaan tukea tarjoamalla sopimuksen mukaan tutkijoiden käyttöön avustavaa henkilökuntaa sekä majoitus- ja toimistotiloja. Alueella tehtävät seurannat pyritään suunnittelemaan siten, että tuotettua tietoa voidaan soveltaa tutkimuksessa. Metsähallituksen luontopalveluiden henkilökunta osallistuu selvityksiin ja seurantoihin tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan.

Pallas–Yllästunturin hoidon kehittämisen kannalta ajankohtaisia tutkimusaiheita ovat kestävän käytön ja luontomatkailun ongelmakysymykset, porojen, erilaisten kulkuvälineiden ja matkailijoiden vaikutukset kasvillisuuteen ja maaston kulumiseen sekä jätehuollon menetelmien ja ympäristövaikutusten tutkimus. Myös kysymykset alueen luonnon käytön perinteestä sekä kävijöiden odotuksista ja eri käyttäjäryhmien välisistä ristiriidoista kaipaavat tutkimustietoa, kuten myös kansallispuiston aluetaloudellinen merkitys sekä vaikutukset työllisyyden ja väestön sosiaalisen rakenteen muuttumisen kannalta.

Kansallispuiston hoidon työvälineiden ja -menetelmien tehokkuuden ja vaikuttavuuden tutkimus olisi tarpeellista. Muita mielenkiintoisia tutkimusaiheita ovat eri maankäyttömuotojen taloudellinen merkitys, kansallispuiston perustamisen ja laajentamisen vaikutukset aluetalouteen, luonnontilaisten vanhojen metsien dynamiikka ja ennallistaminen, metsänrajadynamiikka, kansallispuiston melutason tutkimus sekä virkistyskäytön merkitys ja vaikutus luonnontilaan.

Alueella tehdyt julkaisut kootaan Metsähallituksen viitetietokantaan. Julkaisut ja raportit tallennetaan myös Metsähallituksen luontopalveluiden arkistoon. Tutkimuksen edellyttämiä rakennuksia ja rakennelmia ylläpidetään. Uusia voidaan sijoittaa ensisijaisesti erityisvyöhykkeelle. Kansallispuistossa tuetaan tutkimuksia osoittamalla mahdollisuuksien mukaan avustavaa työvoimaa ja asiantuntemusta, selvittämällä sopivia koealapaikkoja, osallistumalla kokeiden perustamiseen ja valmistamalla tarpeellisia rakenteita. Kansallispuisto tarjoaa tutkijoiden käyttöön myös majoitus- ja kuljetuspalveluja. Pallasjärvellä varaudutaan suunnitelmakauden aikana parantamaan tutkijoiden työskentely- ja majoitustiloja, mikä voi edellyttää lisärakentamista. Luontokeskus Kellokkaan laajentamishankkeessa otetaan huomioon myös tutkimustoiminnan kehittämisen tarpeet.

9.4 Seuranta

Kansallispuistossa seurataan vuosittain muun muassa riista-, nisäkäs- ja kalalajien esiintymistä ja runsautta. Kävijöiden määrää ja tyytyväisyyttä vierailuihinsa sekä kulumisvaikutuksia tietyillä polkuosuuksilla seurataan. Kansallispuiston matkailukäyttöä sekä siihen liittyvän toiminnan kapasiteettia ja vaikuttavuutta tarkkaillaan kävijäseurannalla ja asiakastyytyväisyyden seurannalla. Kansallispuiston tilaa seurataan valmisteilla olevan ohjeistuksen mukaan. Seurantamenetelmien kehittämisessä kansallispuisto on yhteistyössä yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa.

Tutkimustoimintaa puistossa seurataan tutkimuslupien määrällä ja tehdyillä yhteistyösopimuksilla sekä puiston alueelta julkaistujen raporttien ja julkaisujen määrällä. Luvat ja sopimukset tallennetaan Metsähallituksen tietojärjestelmään ja julkaisuviitteet viitetietokantaan.

10 Toimenpidesuunnitelmat

Hoito- ja käyttösuunnitelmaa täydentävät toimenpidesuunnitelmat. Toimenpidesuunnitelmat laaditaan yhteistyössä asianosaisten sidosryhmien ja asiantuntijoiden kanssa. Toimenpidesuunnitelmat vahvistaa aluejohtaja. Suunnitelmakaudella laadittavista toimenpidesuunnitelmista ovat toteuttamisaikataulussa kiireellisimpinä Pallasjärven kalastonhoitosuunnitelma, kestävän luontomatkailun suunnitelma sekä jätehuoltosuunnitelman tarkistaminen. (taulukko 5)

Taulukko 5. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston toimenpidesuunnitelmat. Resurssoinnissa on erotettu vakinaisen henkilökunnan (Vakinaiset) ja projektityöntekijöiden (Projekti) työn osuus. Htkk = henkilötyökuukausi.

Suunnitelma	Toteutus-vuosi	Resurssointi htkk Vakinaiset	Projekti
Ennallistamis- ja luonnonhoitosuunnitelma	2008	2	
Kestävän luontomatkailun suunnitelma	2008	4	10
Jätehuoltosuunnitelma	2008	2	2
Pallasjärven hoito- ja käyttösuunnitelma	2008	2	4
Yhteensä		10	16
Luonto-opastus- ja opetussuunnitelma	2009	4	6
Reitistö-, huolto- ja rakennesuunnitelma	2009	4	6
Suojelu-, seuranta-, tutkimus- ja perinnebiotooppien hoitosuunnitelma	2009	10	12
Luonnonkäytön historian selvitys sekä kulttuurikohteiden inventointi- ja hoitosuunnitelmat	2009	4	12
Yhteensä		22	36
Kalavesien hoito- ja käyttösuunnitelma koko puiston alueelle	2010	4	6
Yhteensä		4	6

HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET

11 Alueen hallinta ja hoito

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston hoidosta vastaa Metsähallituksen luontopalvelut. Kansallispuiston hyväksi tehty työmäärä vastasi vuosina 2003–2004 keskimäärin noin 25 henkilötyövuotta vakinaisen henkilöstön osalta. Puiston henkilöstörakenne on painottunut lähiseudulla asuvaan opastus- ja huoltohenkilöstöön. Jatkuvan suunnittelutarpeen ja tutkimushankkeiden, kuten perusselvitysten, täydentämiseen sekä puiston hoitoa palvelevaan tutkimustoimintaan tarvitaan suunnittelu- ja tutkimustyövoimaa. Tutkimushankkeiden tukemiseen tarvitaan kielitaitoista teknistä henkilöstöä.

Kansallispuiston hoitoon käytettyä työpanosta on vuositasolla kohdistunut Ylläs–Aakenustunturin alueelle noin 8, Pallakselle 10 ja Enontekiölle 3 henkilötyövuotta. Luontopalveluiden työpanoksesta Ivalossa ja Rovaniemellä esimerkiksi henkilöstöhallinnasta ja kirjanpidosta sekä luontopalveluiden luonnonsuojelu-, alueiden hallinta - ja erätalousprosessien suunnittelijoiden tehtävistä kohdentuu Pallas–Yllästunturin kansallispuistoon lisäksi noin 2 henkilötyövuoden työpanos. Sen lisäksi lyhytaikaisissa työsuhteissa on tehty vuosittain 15–20 henkilötyövuotta asiakaspalvelu-, huolto- ja perusselvitystehtävissä.

Kansallispuiston kävijämäärän kasvaessa on tärkeää varmistaa jatkossakin riittävät resurssit kansallispuiston hoitoon ja hallintoon. Puiston perustoimintojen kehittämisessä varmistetaan ammattitaitoinen henkilöstö. Työntekijöiden osaamista parannetaan ja erikoistumista tuetaan. Kansallispuisto kehittää työntekijöiden kielitaitoa.

Kansallispuiston henkilöstöresurssit vuonna 2006

Äkäslompolossa ja Kittilässä työskentelevät:

- puistoalueen/kansallispuiston johtaja
- luontokeskuksen hoitaja (luontokeskus Kellokas)
- kaksi asiakasneuvojaa (luontokeskus Kellokas)
- suunnittelija (osa-aikainen keväästä 2007 alkaen)
- viisi Metsähallituksen vakinaista luontovalvojaa (Ylläksen tiimi)
- työministeriön rahoittamat työntekijät

Pallaksen alueella työskentelevät:

- luontokeskuksen hoitaja (Pallastunturin luontokeskus)
- erikoissuunnittelija (luonto-opastustiimi)
- virkistyskäyttöprosessin Pallas–Ylläksen tiimin puistomestari
- kolme Metsähallituksen vakinaista tutkimusmestaria ja luontovalvojaa (Pallaksen tiimi)
- työministeriön rahoittamat työntekijät
- yksi projektisuunnittelija (vuosina 2003–2006)

Enontekiöllä työskentelevät:

- luontokeskuksen hoitaja (Tunturi-Lapin luontokeskus)
- kaksi asiakasneuvojaa (Tunturi-Lapin luontokeskus)
- virkistyskäyttöprosessin Enontekiön tiimin puistomestari
- kaksi Metsähallituksen vakinaista luontovalvojaa (Enontekiön tiimi)
- työministeriön rahoittamat työntekijät
- tutkimusavustustehtävissä olleet määräaikaiset työntekijät

Kansallispuiston henkilöstörakennetta kehitetään Lapin luontopalvelujen henkilöstösuunnitelman mukaisesti.

11.1 Vuokra- ja käyttöoikeussopimukset

Vuokra- ja käyttöoikeussopimuksia voidaan tehdä paliskuntien, luontomatkailuyritysten, valtion laitosten ja kuntien sekä yksityisten kanssa säädösten sallimia tarpeita varten. Alueella on useita vuokra- tai käyttöoikeussopimuksia. Tiedot säilytetään Vuokra-järjestelmässä.

Pallaksen matkailualueen matkailuyrittäjä on vuokrannut kansallispuistosta tontti- ja toiminta-alueen. Hotellitontin vuokrasopimus päättyy 31.12.2022, hiihtohissirinteen 31.12.2022 ja työntekijöiden asuntorakennuksen tontin 31.12.2033. Vuokrasopimuksia jatketaan Pallaksen kehittämishankkeen linjausten mukaan. Vuokra-alueita ei laajenneta, jotta puiston suojelu- ja kestävän luontomatkailun tavoitteet toteutuvat.

Pallasjärven rannalla, maantien ja järven rannan välisellä maakaistalla Inganniemessä ja Pallaslompolon rannalla kapealla harjulla ovat ulkopuolisille yhteisöille vuokratut vapaa-ajan tontit rakennuksineen. Inganniemessä sijaitsee kivikautinen asuinkenttä liedenpohjineen. Pallaslompolon rantaharjanteen maasto ja kasvillisuus ovat erittäin herkkiä kulumiselle. Rakennukset sopeutuvat tyyliltään ja materiaaliltaan kansallispuistoon. Inganniemen vuokrasopimus päättyy 31.12.2018 ja Pallaslompolon 31.12.2009. Käyttö on viime vuosina ollut vähäistä. Vuokrakausien lopussa tehdään ympäristövaikutusten arviointi ja neuvotellaan vuokrasopimusten jatkamisen tarpeesta.

Näkkälän paliskunnalle on Marastossa vuokrattu kaksi paimentopaikkaa ja erotusaita, joiden vuokrasopimus päättyy 31.12.2006. Paimentopaikkojen sijaintia on tarpeen tarkistaa vastaamaan tukikohtarakenteiden sijaintia ja mahdollista lisärakentamista.

Puistossa ei rakenneta eikä ylläpidetä muita kuin kansallispuiston omia rakennuksia, lukuun ottamatta Pallaksen matkailualuetta ja porotalouden paimentopaikkoja. Puiston alueelle luvatta pystytetyt rakennukset ja rakennelmat puretaan.

11.2 Rasitteet

Puiston rajojen sisällä on ollut useita kymmeniä yksityisten maanomistajien omistamia tiloja, palstoja tai vesialueita (Liite 2). Palstoja on alkuaan käytetty luonnonniittyinä. Tiloilla on ollut useita kulttuuriarvoiltaan merkittäviä niittylatoja, joista osa on lahonnut paikalleen tai omistajat ovat purkaneet ne polttopuuksi; osan kansallispuisto on entistänyt. Niittyjen alkuperäinen käyttö päättyi 1960-luvulla. Muutama yksityispalsta on vielä hankkimatta valtiolle kansallispuistoon liitettäväksi.

Yksityismaille on rakennettu 1990-luvulla rakennuksia vapaa-ajan käyttöön (3 kpl) tai retkeilyn tukikohdiksi (3 kpl). Kunnat ovat myöntäneet rakentamiseen tarvittavat luvat vastoin Metsäntutkimuslaitoksen ja ympäristöhallinnon lausunnoissa ilmaistua kantaa tai näitä kuulematta. Yksityispalstoille on jakolain mukainen kulkuoikeus rasitteena kansallispuiston maiden läpi. Rakentaminen palstoille ja liikennöinti maastoajoneuvoilla aiheuttavat haittaa kansallispuiston perustamistavoitteiden kannalta. Valtioneuvoston päätöksen mukaisesti puistoon kuuluviksi tarkoitetut yksityiset maat hankitaan valtiolle ensisijaisesti tilusvaihdoin tai vapaaehtoisin kaupoin vuoden 2007 loppuun mennessä.

Kansallispuiston läpi johtaa valtakunnan verkkoon kuuluva 110 kV:n korkeajännitelinja ja 30 km:n pituinen 20 kV:n korkeajännitelinjasto sähkönjakelua varten. Se kulkee kansallispuiston läpi Kutunivasta Raattamaan. Tästä runkolinjasta on korkeajännitehaaraumat Pallastunturin matkailualueelle sekä Pallasjärven ja Sammaltunturin tutkimuskäytön keskittymiin. Puhelinlinjat sijaitsevat pääosin kaapeloituna maassa maantien reunassa. Sähkölinjoja kulkee lisäksi Muonio–Sirkka-kantatien tuntumassa ja Äkäsjärveltä hotelli Äkäskerolle sekä Yllästunturin ympäristössä Kesänkijärveltä rajaa pitkin Äkäslompoloon ja Äkäsjoen kaakkoispuolella Kaulavaarassa. Matkapuhelinverkon kuuluvuus kattaa kansallispuiston melko hyvin, joitakin kurujen ja laaksojen katvealueita lukuun ottamatta.

11.3 Järjestyssääntö

Pallas–Yllästunturin kansallispuistolle annetaan järjestyssääntö, joka on alueen käyttäjille ja kävijöille tarkoitettu ohjeisto. Järjestyssäännössä annetaan alueen käyttäjiä koskevia määräyksiä, jotka perustuvat luonnonsuojelulakiin, kansallispuiston perustamislakiin ja -asetukseen sekä muihin säädöksiin tai Metsähallituksen päätöksiin alueen haltijana. Järjestyssääntö annetaan hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistamisen yhteydessä. Järjestyssäännön vahvistaa Metsähallitus.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston järjestyssäännöllä ohjataan liikkumista, tulentekoa ja leiriytymistä eri käyttövyöhykkeillä sekä tarpeen mukaan perustettavilla rajoitusosilla.

12 Turvallisuus ja pelastustoiminta

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa virkistyskäyttäjien turvallisuutta on lisätty parantamalla palvelurakenteita sekä reittien sijaintia ja leveyttä, ja tilanteen mukaan muuttamalla latureittien linjausta lumivyöryvaaran vuoksi. Suunnitelmassa on perustettu Suaskuruun ja Pahakuruun rajoitusvyöhykkeet eläimistön ja kasviston suojelemiseksi, mikä parantaa myös kävijöiden turvallisuutta ohjatessaan liikkumisen pois vaikeakulkuisista rotkolaaksoista.

Suunnitelmakaudella virkistyskäytön palvelurakenteiden turvallisuutta parannetaan uusimalla huonokuntoisia pitkoksia sekä päivittämällä kartat, viitat, opasteet ja reittimerkinnät. Maastoopasteissa ja luontokeskuksissa annettava opastus ohjaa käyttäjiä myös turvalliseen kulkemiseen alueella, esimerkiksi antamalla tietoja keliolosuhteista, reiteistä ja palveluvarustuksesta vaelluksen suunnittelijoille.

Kansallispuiston henkilökunnan työskentelyturvallisuutta on varmistettu tekemällä riskienhallintasuunnitelma ja lakisääteinen pelastussuunnitelma. Ensin mainitussa on kiinnitetty huomiota esimerkiksi asianmukaisten työ- ja turvallisuusvälineiden käyttöön sekä yhteydenpitoon.

Kansallispuistoon tehdään kestävän luontomatkailun suunnitelma, johon sisältyy pelastustointa ja öljyntorjuntaa käsittelevät osiot sekä ennallistamis- ja luonnonhoitosuunnitelma, johon sisältyy kulonhallintasuunnitelma. Kansallispuiston pelastusvalmiutta kehitetään yhdessä Lapin pelastuslaitoksen kanssa linjaamalla parhaat kulkureitit ja pelastushelikopterin laskeutumispaikat sekä edistämällä pelastushenkilöstön maastontuntemusta.

13 Palvelurakenteiden huolto

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston palvelurakenteiden huolto perustuu Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmän sekä rakentamisen ja rakennuttamisen periaatteisiin. Huollon tärkeimpänä tavoitteena on toteuttaa kansallispuiston hoito niin, että luonnonsuojelulliset tavoitteet toteutuvat. Toisena tärkeänä tavoitteena on alueen retkeilyn edellytysten ylläpito sekä siihen liittyvän palveluvarustuksen huolto, kunnostus ja rakentaminen. Kaikki huoltotoimet tehdään kestävän käytön periaatteiden mukaisesti.

Kansallispuiston huollosta vastaavat puistomestarit oman tiiminsä alueilla. Työtiimeissä on Ylläksellä viisi, Pallaksella kolme ja Enontekiöllä kaksi vakinaista luontovalvojaa. Tämän lisäksi alueelle on kohdistunut merkittävä työpanos työministeriön rahoittamien tukityöllistettyjen kautta. Huollon vaatima työpanos alueella on ollut vakinaiselta henkilöstöltä yhteensä 10 henkilötyövuotta ja tilapäisen työvoiman osalta 10 henkilötyövuotta. Alueen palvelurakenteiden huoltoa varten on erillinen toimenpidesuunnitelma Ylläs–Aakenustunturin alueelle, ja sellainen laaditaan Pallas–Ounastunturin alueelle.

Huoltotoimet pyritään toteuttamaan niin, että toimenpiteistä aiheutuva haitta tai häiriö luonnolle ja alueen kävijöille on mahdollisimman vähäinen. Huoltoliikenne alueella keskittyy talveen, jolloin liikkumiseen voidaan käyttää moottorikelkkaa. Kesäaikana maastoajoneuvoja käytetään niin vähän kuin mahdollista.

13.1 Jätehuolto

13.1.1 Nykytila

Metsähallituksen jätehuollon periaatteiden mukaisesti Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa noudatetaan jätehuoltoa koskevia säädöksiä ja kunnallisia määräyksiä. Maaliskuussa 2002 Ylläs–Aakenustunturin alueen sekajäteastiat poistettiin ja alueella siirryttiin omatoimiseen jätehuoltoon. Alueen jätehuoltosuunnitelma noudattaa Metsähallituksen luontopalveluiden ympäristöpäämääriä ja -tavoitteita. Jätehuollon kokonaistyöpanos vuonna 2004 oli noin yksi henkilötyövuosi. Sekajätettä kansallispuiston alueelta kertyi 57 m^3 vuonna 2004, josta 17 m^3 Ylläs–Aakenustunturin ja 40 m^3 Pallas–Ounastunturin alueelta sekä kompostijätettä Ylläs–Aakenustunturin alueelta 6 m^3 ja Pallas–Ounastunturin alueelta 10 m^3.

Matkailuhotellin vanha kaatopaikka suljettiin vuonna 1994. Kaatopaikka on peitetty maakerroksella ja kuoppien reunat on tasoitettu. Kaatopaikalta maakerrosten läpi suotaantuvan pohjaveden laatua seurataan 20 vuotta paikan alapuolisesta lammesta ja kahdesta lähteestä otettavilla vesinäytteillä. Pallaksen matkailupalvelualueen jätevedenpuhdistamo käsittelee matkailuhotellin ja Pallastunturin luontokeskuksen jätevedet. Puhdistamo on uusittu 1997–98. Uusi laitos on mitoitettu asukasvasteluvun 500 mukaiseksi ja puhdistusmenetelmä on biologis-kemiallinen. Jäteliete kuljetetaan Muonion jätevedenpuhdistamolle. Puhdistamon toimintaa seurataan jatkuvasti käyttöluvassa hyväksytyn suunnitelman mukaan. Toimintaa valvoo Lapin ympäristökeskus. Jätevedenpuhdistamo siirtyi helmikuussa 2005 Pallaksen hotelliyhtiön omistukseen.

13.1.2 Tavoite

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa jätehuollon vaatimaa kokonaistyöpanosta ja huollosta aiheutuvia päästöjä vähennetään. Puistossa pyritään siihen, että jätettä – erityisesti kaatopaikkajätettä – syntyy mahdollisimman vähän, ja kävijät tuovat itse kierrätys- ja kaatopaikkajätteensä pois maastosta. Omatoimisen jätehuollon ja roskattoman retkeilyn tavoitteena on myös opastaa kävijöitä vastuulliseen luonnonkäyttöön ja ympäristönsuojeluun. Myös biojätteen käsittelyä tehostetaan uusien teknisten menetelmien mahdollistamana.

13.1.3 Toimenpiteet

Koko Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa siirrytään pääosin omatoimiseen jätehuoltoon vuonna 2007, kun puiston lähtöopasteet uudistetaan. Puistossa jatketaan ja valistuksen avulla tehostetaan retkeilijöiden omatoimista jätehuoltoa yhteistyössä alueen kuntien ja muiden toimijoiden kanssa. Reittien lähtöpisteiden jätehuollosta huolehditaan ympäristö- ja laatujärjestelmän mukaisesti. Pallastunturi sekä Aakenustunturin Pyhäjärvi ja Totovaara ovat keskeisiä lähtöpaikkoja, jotka sijaitsevat kaukana taajamista. Tämän vuoksi näillä lähtöpaikoilla säilytetään jätepisteet lajitteluineen ja jäte toimitetaan järjestettyyn jätehuoltoon. Sekajätteen keräysastioita voidaan puistossa ylläpitää myös latukahviloiden ja varaustupien yhteydessä vaellusretkeilyn vilkkaimmilla alueilla, kuten Pallas–Hetta-vaellusreitin solmukohdissa Nammalakurussa, Hannukurussa ja Sioskurussa. Omatoimisen jätehuollon periaatteiden mukaisesti retkeilijöitä ohjataan polttamaan palava jäte merkityillä tulipaikoilla, kompostoimaan biojäte kompostikäymälöihin ja kuljettamaan sekajätteet kunnallisen jätehuollon piirissä oleville lajittelupaikoille. Vuonna 2007 aloitetaan osana Vilmat-hanketta keskeisimmillä levähdys- ja taukopaikoilla olevien käymälärakennusten korjaus ja uusiminen sekä varustaminen kompostoivalla järjestelmällä. Koko kansallispuistolle laaditaan yhtenevä jätehuoltosuunnitelma.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston suuri kävijämäärä korostaa opastuksen ja tiedottamisen merkitystä. Roskattoman retkeilyn periaatteen toteutuminen retkeilijöiden omatoimisen jätehuollon kautta vaatii aktiivista tiedotus- ja valistustoimintaa. Asiakkaille ja sopimusyrittäjille annetaan tarvittaessa lisäkoulutusta ja pyritään varmistamaan, että he toimivat näiden periaatteiden mukaisesti. Tiedottamisessa käytetään alue- ja paikallislehtiä, majoittajien huonekansioita, ilmoitustauluja ja hotellien infojärjestelmiä, yrittäjille jaettavaa retkeilykansiota sekä jätevalistusopasteita taukopaikoilla.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston jätteet toimitetaan jätelain mukaan toimiville vastaanottajille. Ongelmajätteet varastoidaan ja käsitellään säädösten edellyttämällä tavalla, ja niiden syntyä pyritään välttämään.

13.1.4 Seuranta

Ongelmajätteistä pidetään kirjaa ympäristö- ja laatujärjestelmän mukaisesti. Huollon kuljetuksista ja matkustamisesta aiheutuvia hiilidioksidipäästöjä sekä jätehuollon kokonaisuutta seurataan ja tilastoidaan vuosittain.

13.2 Polttopuuhuolto

13.2.1 Nykytila

Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa tarvittava polttopuu hankitaan suojelualueen ulkopuolelta. Taukopaikoille polttopuut toimitetaan halkoina. Ylläs–Aakenustunturin alueen tuvilla ja tulipaikoilla kuluu vuosittain yhteensä 250 pinokuutiometriä ja Pallas–Ounastunturin alueella noin 350 pino-m^3 polttopuuta (vuonna 2004). Polttopuuhuoltoa hoidetaan 51:llä retkeilykäytössä olevalla kohteella. Pallas–Ounastunturin alueella polttopuuhuollon työpanos on noin 2,5 henkilötyövuotta (htv) ja Ylläs–Aakenustunturin 2,5 htv. Polttopuille on seitsemän välivarastointipaikkaa: Äkäslompolon Helukan, Totovaaran, Pallasjärven ja Hetan huoltotukikohdat sekä Enontekiöllä lisäksi Sarrinkankaan, Vuontisjärven ja Ketomellan alueet.

13.2.2 Tavoite, toimenpiteet ja seuranta

Polttopuuhuollon tavoite on säilyttää tauko- ja tulipaikkojen lähiympäristö mahdollisimman luonnontilaisena. Säilyttämällä nykyinen polttopuuhuollon taso varmistetaan, että polttopuuksi ei käytetä luonnonpuuta, mikä heikentäisi suojeluarvoja. Polttopuuhuollon järjestelyitä pohditaan kriittisesti, ja tarvittaessa tehdään muutoksia huoltokäytäntöihin. Rakennetaan Enontekiön Sarrinkankaalle asianmukainen varastotila. Kansallispuistossa seurataan polttopuuhuoltoa Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmän mukaisesti keräämällä tiedot puun kuljetuksesta ja tarvittavasta huoltoajosta.

13.3 Muu palvelurakennehuolto

Muita palvelurakennehuollon tehtäviä ovat taukopaikkoina toimivien päivätupien, laavujen ja kotien huoltaminen, rakentaminen ja kunnostaminen. Pitkosten, siltojen ja porrastusten rakentaminen, maisemointityöt sekä latupohjien jäädytys sillattomissa joenylityspaikoissa ovat osa muuta rakennehuoltoa. Pallas–Yllästunturin kansallispuiston alueella rakenteiden tekeminen, huolto ja ylläpito vaativat yhteensä noin 9 henkilötyövuoden työpanoksen. Ylläpitokorjauksiin on käytetty tilapäistyövoimaa vuosittain 3–5 htv:ta vastaava työpanos. Tarkat suunnitelmat esitellään Ylläs–Aakenuksen alueen huolto- ja rakennesuunnitelmassa sekä Pallas–Ounastunturin palvelurakenteiden kehittämissuunnitelmassa. Suunnitelmat päivitetään vuonna 2008.

Kansallispuiston toimitilat sijaitsevat Pallasjärven toimipaikassa, Pallasjärven, Hetan, Helukan ja Totovaaran huoltotukikohdissa sekä Pallastunturin, Tunturi-Lapin ja Kellokkaan luontokeskuksissa. Pallasjärvellä ja Hetassa on kaluston huoltotilojen ja puutyöverstaan lisäksi henkilökunnan asuntoja sekä majoitus- ja sosiaalitiloja. Puistossa on neljä valvontatupaa: Siosjoki, Pahtajärvi, Pikku-Uuttu ja Hukankuoppa, joista kaksi ensin mainittua sopivat tarkoitukseensa. Pienet ja vanhat Pikku-Uuttu ja Hukankuoppa soveltuvat vain tilapäiseen majoittumiseen. Hannukurun vanha sauna siirretään parempaan paikkaan huoltomiesten taukotuvaksi. Puiston huolto-, hallinto- ja valvontarakennukset ylläpidetään tarkoitukseen sopivassa kunnossa. Mahdolliset täydennysrakentamiset toteutetaan olemassa olevilla rakennuspaikoilla.

14 Valvonta

Viranomaisena ja alueiden haltijana Metsähallitus valvoo luonnonsuojelualueiden käyttöä yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Metsähallituksen henkilökunnan tehtävä on valvoa laillisuutta ja luvallisuutta alueella. Valvonta on pääasiassa ennaltaehkäisevää neuvontaa ja asiakaspalvelua. Sen tavoitteena on, että alueella kävijät tuntevat hyvät retkeilytavat ja kansallispuiston järjestyssäännöt sekä noudattavat niitä.

Kansallispuistossa on puistomestarin virka, jonka pääasialliset tehtävät ovat valvonta ja opastus. Kansallispuiston suojelun ja retkeilijöiden ohjauksen edellyttämään valvontaan osallistuu koko henkilökunta oman työnsä ohessa alueella liikkuessaan. Lisäksi valvontaa suorittavat Metsähallituksen erätarkastajat. Maastoajoneuvoliikennettä valvotaan, ja kansallispuiston maastoliikennekäytäntö tehdään tunnetuksi paikalliselle väestölle, matkailuyrityksille ja matkailijoille.

Valvontatapahtumista raportoidaan erätarkastajalle ja kertyvä aineisto kootaan tietojärjestelmään. Erityiset valvontatoimet suunnitellaan vuosittain yhdessä poliisin ja rajavartiolaitoksen kanssa. Valvontaan yhdistetään valmiuksien luominen pelastuspalvelua varten.

15 Yhteistyö

Kansallispuistolla on runsaasti sidosryhmäyhteyksiä. Yhteyksiä pidetään yllä esimerkiksi järjestämällä sidosryhmäneuvotteluja, kehittämisseminaareja, talkootapahtumia, lehdistötilaisuuksia ja yhteisiä toimintaprojekteja. Kansallispuiston käyttöä ja hoitoa koskevissa kysymyksissä pyritään yhteistyöhön ympäristökuntien, paikallisten kyläkuntien ja järjestöjen, paliskuntien, työvoima- ja työsuojeluviranomaisten, poliisi- ja rajavartiolaitoksen, paikallisten matkailuyrittäjien sekä muiden kansallispuistosta kiinnostuneiden tahojen kanssa. Kansallispuisto pitää säännöllistä yhteyttä lähikuntiin, paliskuntiin, ympäristökeskukseen sekä muihin toiminnan kannalta tärkeisiin viranomaisiin ja järjestöihin.

16 Resurssit ja aikataulu

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden toteuttamisen aikataulu noudattaa Metsähallituksen luontopalveluiden vuotuista toiminta- ja taloussuunnitelmaa. Pallas–Ylläs-tunturin kansallispuiston kustannuksia kasvattavat lähitulevaisuudessa suunnittelutarpeiden lisääntyminen, kiinteistönmuodostus ja rajojen merkitseminen maastoon, maisemanhoito- ja ennallistamistoimet, opasteiden uusiminen, Ylläs–Pallas-kesäreitin varteen tarvittavat retkeilyn palvelurakenteet, Ruoppakönkään palvelurakenteiden sekä Nammala- ja Sioskurun varaustupien rakentaminen, Lainionjoen Niittypirtin entisöinti ja muiden taukopaikkojen rakennusten kunnostukset. Kansallispuiston alueelta on erikseen investointisuunnitelma, joka on osin toteutettu vuosina 2006 ja 2007 Vilmat-toimintasuunnitelman rahoituksella. Kustannussäästöä on lähivuosina saatavissa mm. omatoimiseen jätehuoltoon siirtymisen seurauksena. Myös Metsähallituksen luontopalveluiden osuutta Aakenustunturin latuverkoston latuhuoltokustannuksissa on tarkoitus pienentää ja hankkia kumppaneita latuverkoston huollon kustannuksiin.

Luontokeskus Kellokkaan välittömät kiinteistökulut (lämmitys-, sähkö- ja jätehuoltomaksut) ovat noin 35 000 €, Helukan huoltotukikohdan 10 000 € ja huoltotuvan 1 000 €. Pallasjärven toimipaikan ja huoltotukikohdan kiinteistökulut ovat 15 000 €, Pallastunturin luontokeskuksen 10 000 € ja Tunturi-Lapin luontokeskuksen 40 000 €. Valvontatupien kiinteistökustannukset ovat yhteensä 2 000 €.

17 Suunnitelman vaikutusten arviointi

17.1 Uhka-analyysi

17.1.1 Paineet ja uhat

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston luonnonsuojelutavoitteiden suurimpia paineita ja uhkia on suuren matkailijamäärän aiheuttama häiriö luontotyypeille ja lajistolle. Pallas–Yllästunturi on Suomen kansallispuistoista vilkkain, ja nykyinen käyntikertojen määrä tulee kasvamaan merkittävästi Lapin matkailun vilkastumisen ja lähistön matkailukeskusten kasvamisen myötä sekä uuden puiston tunnettuuden vuoksi. Kansallispuisto tulee myös toimimaan lisääntyvässä määrin suurten matkailukeskusten vastapainona rauhallisena alueena, kun matkailijat hakevat hiljaisempia luonnonympäristöjä vierailukohteikseen.

Koska kansallispuisto sijaitsee herkässä ja hitaasti palautuvassa luonnonympäristössä, kävijämäärien ohjaaminen ja käytön hallinta ovat Metsähallitukselle suuri haaste. Vilkkaimmille taukopaikoille kulkee kansallispuistossa yli 50 000 kävijää vuosittain. Reittilinjausten, jätehuoltoratkaisujen, huolto- ja rakennesuunnittelun sekä ohjauksen ja valvonnan epäonnistuminen johtaa ongelmiin ja vaurioihin. Pallas–Yllästunturin kansallispuistossa joudutaan monissa hoidon ja käytön ratkaisuissa toimimaan ilman ennakkotapauksia, uusia ratkaisumalleja kehittäen. Puiston luonto, käyttö ja suunnitelman toteutuminen asettavat seurannalle korkeat vaatimukset. Sitä varten on varattava riittävät resurssit.

Kansallispuistolla on huomattava rooli myös matkailun yritystoiminnassa ja luontaiselinkeinojen harjoittamisessa, erityisesti poronhoidossa. Epäonnistuminen erilaisten toimintamuotojen yhteensovittamisessa heikentää yleistä hyväksyntää ja sitoutumista suunnitelman toteuttamiseen. Poronhoidon aiheuttama maaston ja kasvillisuuden kuluminen yhdessä virkistyskäytön kanssa saattaa aiheuttaa vakavia ongelmia luonnonsuojelun kannalta, jos niitä ei saada sovitetuiksi ekologisesti kestäviksi. Poron laiduntaminen estää melko tehokkaasti koivun uudistumista puistossa, mikä pitkällä aikavälillä muuttaa puustorakennetta ja vaikuttaa jopa metsänrajan säilymiseen nykyisellä korkeudella. Myös kenttä- ja pohjakerroksen kasvillisuus on monin paikoin kärsinyt ja vaurioitunut. Maastoliikenne on jo aiheuttanut kulumisvaurioita, ja maastoliikenteen lisääntyminen uhkaa luontotyyppien suojelun toteutumista.

Välttämättömiä ja kiireellisiä maaston kulumisen ennallistamis- ja ennaltaehkäisemistoimia pystytään toteuttamaan vuosina 2006–2007. Samoin palvelurakenteiden peruskorjausta ja uudistamista toteutetaan Vilmat-hankkeessa, jotta käytön ohjauksessa pystyttäisiin saavuttamaan ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Kulumis-, häiriö- ja jopa vedenlaatuongelmia ilmenee joillakin taukopaikoilla ja reiteillä.

Pallaksen ja Äkäskeron matkailuhotellien toiminnan sopeuttaminen kansallispuiston suojelutavoitteiden mukaiseksi on vaativa haaste. Kulumisvaurioita, häiriöitä ja muita ympäristövaikutuksia aiheutuu erityisesti hotellien jätehuolto-, liikenne-, paikoitus- ja ohjelmapalveluista, kuten laskettelusta ja vilkkaasta koiravaljakkoliikenteestä. Kansallispuistojen yleisesti hyväksyttyyn toimintaan kuulumattomat käyttömuodot aiheuttavat ongelmia esimerkiksi vesistöjen ja maaperän saastumisen kannalta.

Sosiaalisia ongelmia tulee, mikäli matkailukeskittymät laajenevat ja ruuhkaantuvat pirstoen alueen rauhallista luonnetta ja kauniit maisemat, joihin alueen virkistyskäyttöarvo valtaosaltaan perustuu. Matkailualueiden rakennusten lämmitys ja huolto sekä matkailijoiden vilkas autoliikenne aiheuttavat myös ympäristönsuojelullisen uhan esimerkiksi öljyvuotojen muodossa. Mikäli kansallispuistoon tulee sinne soveltumatonta matkailurakentamista, virkistyskäyttö uhkaa myös luontaiselinkeinojen harjoittamista ja tutkimusta. Niiden merkitys puiston käyttömuodoissa ja -tavoitteissa on kuitenkin merkittävä.

Kaivospiirit ovat merkittävä uhka kansallispuiston perustamistavoitteille, jos niillä alkaisi kaivostoiminta. Ilmastonmuutos, UV-säteilyn voimistuminen ja muut maailmanlaajuiset ympäristöongelmat uhkaavat myös osaltaan puiston luonnontilaa. Ympäristöolojen muutos voi aiheuttaa lajistolle ongelmia, koska alkuperäiset eliöyhteisöt eivät välttämättä kykene sopeutumaan tilanteeseen. Uusia lajeja tulee alueelle, jolloin erityisesti pitkälle erikoistuneet pohjoiset lajit tulevat uhatuiksi eivätkä menesty tulokkaiden vallatessa elintilaa.

17.1.2 Tavoitteet

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston perustamistavoitteiden mukaisten suojelu- ja maisemaarvojen turvaaminen on ensisijainen tavoite. Lisäksi alueen vetovoimaisuuden säilyttämiseksi ja luontaiselinkeinojen harjoittamisen mahdollistamiseksi suojelutavoitteiden vastaiset toimet pitää minimoida kansallispuiston sisällä.

17.1.3 Toimenpiteet

Toimenpidesuunnitelmat valmistetaan suunnitelmakauden alkuvuosina aikataulun mukaisesti. Metsähallituksen luontopalvelut varaa riittävät vakinaisen henkilökunnan resurssit puiston hallintaan, suunnitteluun, huoltoon ja opastukseen, jotta sidosryhmäyhteistyö, toimenpidesuunnittelu ja niiden toteuttaminen sekä seuranta ja valvonta vastaavat puiston käyttöpaineita.

Poronhoidon ekologisen kestävyyden saavuttamiseksi alueen paliskuntia autetaan poronhoitosuunnitelmien laadinnassa, jotta toiminnassa voidaan ottaa huomioon alueen suojeluarvot esimerkiksi kesäaikaisessa maastoliikenteessä ja laidunkiertojärjestelyissä.

Käyttöveden laadun varmistamiseen ja seurantaan kiinnitetään erityistä huomiota reitti-, rakenne-, jätehuolto- ja seurantasuunnitelmissa. Tavoitteiden vastaiset matkailuelinkeinojen toiminnot pyritään ohjaamaan alueen ulkopuolelle tai sovittamaan rakenteiltaan ja laajuudeltaan suojelutavoitteisiin. Matkailualueiden toiminta kansallispuistossa pyritään sopeuttamaan kansallispuiston tavoitteisiin ja toimintaperiaatteisiin.

Matkailuhotellit ja muut öljyä tai kemikaaleja käsittelevät tahot pyritään osallistamaan jätehuoltosuunnitelman tekoon. Julkinen liikenne puiston teillä aiheuttaa onnettomuustilanteissa uhkia esimerkiksi vesistöille, mutta niihin on vaikea varautua etukäteen. Virkistyskäytön tarvitsemat pysäköintipaikat sijoitetaan ekologisesti parhaisiin mahdollisiin paikkoihin ja mitoitetaan vastaamaan käyttöä. Käyttäjiä opastetaan lähtöpaikoilla.

17.1.4 Seuranta

Käytön vaikutusten seurantaa jatketaan niin ekologisten, ekonomisten kuin sosiaalisten indikaattorien mittareilla. Niihin liittyvää tutkimusta kehitetään edelleen yhteistyössä tutkimusorganisaatioiden kanssa.

17.2 Ekologiset vaikutukset

Hoito- ja käyttösuunnitelman toteutuminen vaikuttaa alueen ekologisiin arvoihin ja suojelutavoitteiden saavuttamiseen myönteisesti turvaamalla alueen mahdollisimman luonnontilaisen kehittymisen. Kallioperä ja muut geologiset muodostumat säilyvät koskemattomina ja rakentamattomina kaivosalueita lukuun ottamatta. Suunnitelman avulla alueen uhanalaisen ja alkuperäisen eliöstön suotuisan suojelun taso sekä mahdollisimman luonnonmukaiset olosuhteet maa- ja vesiekosysteemeissä pyritään turvaamaan ja niiden luonnollinen kehittyminen mahdollistetaan. Tärkeimpänä vaikutuksena on vanhojen metsien, soiden ja tuntureiden ekosysteemien säilyminen elinvoimaisina, mitä tuetaan ja varmistetaan alueelle myöhemmin laadittavalla luonnonhoitosuunnitelmalla.

Suunnitelma lisää toteutuessaan uhanalaisten lajien ja direktiivilajien populaatioiden seurantaa ja niistä saatavaa tietoa. Alueella tehtävillä luonnonhoitosuunnitelman mukaisilla kulotuksilla pyritään jäljittelemään luontaista metsäpalodynamiikkaa ja näin tuottamaan alueelle tuhkaa ja hiiltynyttä puuta. Ennallistamistöillä voidaan myös vaikuttaa myönteisesti alueen luonnontilaan ennallistamalla joitakin alueen sorakuoppia.

Pallas–Yllästunturin kansallispuiston vilkkaimmin käytetyillä reiteillä ja niiden ympäristössä käyttöpaine on kasvanut ja kulumisvaurioita on havaittavissa. Reittien harkitulla pitkostamisella ja maisemointitöillä pyritään estämään uusien vaurioiden syntyminen. Kansallispuiston laajentaminen Ylläkselle tulee todennäköisesti kasvattamaan käyttöpainetta entisestään. Ongelmien syntyä ennakoidaan ja ehkäistään riittävällä seurannalla, suunnittelulla ja korjaavilla toimenpiteillä.

Palvelurakenteiden ylläpito retkeilyreiteillä sekä kävijöiden ohjaus ja opastus ovat keinoja, joiden avulla suunnataan alueen käyttöä luonnon kannalta kestävästi kansallispuiston perustamistavoitteiden mukaisesti. Natura 2000 -alueen luonnonarvoja ei heikennetä suunnitelmassa esitetyillä toimenpiteillä, vaan niillä pyritään turvaamaan alueen lajien ja luontotyyppien säilyminen myös tulevaisuudessa.

17.3 Taloudelliset vaikutukset

Kansallispuiston hoito ja hallinto työllistävät vakinaisia työntekijöitä yhteensä noin 25 henkilötyövuotta vastaavan määrän ja tilapäisiä 12–17 htv:ta vastaavan määrän. Tämä kertyy hallinnosta, suunnittelusta, asiakaspalvelusta, valvonnasta, palvelurakenteiden ylläpidosta ja huollosta sekä alueen hoitoon liittyvästä tiedonkeruusta, seurannasta, tutkimusavustustehtävistä ja tietojen ylläpidosta vastaavista henkilöistä. Kansallispuiston palvelurakenteiden tuottamisella ja ylläpidolla on paitsi Metsähallitusta, myös paikallisia työllistävä vaikutus. Työvoimahallinnon työllistämistukina puistoon ohjaama vaikutus on vuosittain noin 10–15 htv. Pallas–Yllästunturin alueella on huomattavaa taloudellista merkitystä poronhoidolle myös siksi, että se tarjoaa mahdollisuuksia porotuotteiden markkinointiin ja poroon tukeutuvien ohjelmapalveluiden järjestämiseen.

Pallas–Yllästunturin alueen säilyminen luonnontilaisena tukee seudun matkailun yritystoimintaa ja siten välillisesti paikallisten ihmisten työllistymistä. Luonto on merkittävin matkailun vetovoimatekijä puiston lähialueen kunnille. Kansallispuistoa joko rakenteita suoraan käyttämällä tai imagon luojana hyödyntävien matkailu- ja ohjelmapalveluyritysten (noin 100 kpl) työpanos alueella oli noin 500 htv vuonna 2005. Kansallispuiston kävijät käyttävät seudulla matkoihinsa yhteensä yli 50 milj. €. Esimerkiksi Kolarin ja Kittilän kuntien työvoimatoimistojen teettämän selvityksen mukaan kevätsesonkina vuonna 2002 Kolarissa työllistyi suoraan matkailusta lähes 800 henkilöä ja Kittilässä hieman yli 1 000 henkilöä. Molemmissa kunnissa paikkakuntalaisten osuus työllistyneistä oli reilusti yli puolet.

Luonnon säilyminen on matkailuelinkeinon menestymisen elinehto. Alueen kunnat pyrkivät markkinoimaan Tunturi-Lapin matkailualuetta hyvinvointipalveluiden imagolla, jossa Pallas–Yllästunturin kansallispuistolla on merkittävä rooli.

17.4 Sosiaaliset vaikutukset

Kansallispuistolla on välillisesti työllistymisen kautta erittäin suuri merkitys paikallisten ihmisten hyvinvointiin. Ylläsjärven ja Äkäslompolon kylien elinvoimaisuus perustuu nykyään lähinnä matkailuelinkeinoon ja sen vaatimiin palveluihin. Ylläksen alueen matkailulla on suuri merkitys myös koko Kolarin kunnalle. Kittilässä, Enontekiöllä ja Muoniossa matkailu on myös merkittävin tulevaisuuden elinkeino. Kansallispuisto yhdistää osaltaan Tunturi-Lapin seutukuntaa luomalla sen kyliin työpaikkoja ja elinvoimaisuutta.

Osa paikallisista asukkaista saa elantonsa poronhoidosta. Poronhoitoa ohjataan yleisesti poronhoitolailla. Poronhoitoon hoito- ja käyttösuunnitelmalla on vain vähäistä vaikutusta, ja elinkeinon harjoittaminen kansallispuistossa jatkuu. Huolimatta alueen todennäköisesti lisääntyvästä virkistyskäytöstä se ei kohdennu nykyistä laajemmille alueille, ja siten rauhalliset erämaiset alueet säilyvät poronhoidon keskeisinä laidunalueina.

Tunturi-Lapin alueella on voitu toteuttaa tärkeitä tienparannushankkeita erityisesti matkailun edistämiseksi. Esimerkiksi Yllästunturin eteläpuolelle valmistui vuonna 2006 maisematie, joka yhdistää Äkäslompolon ja Ylläsjärven kylät. Pallasjärven ja Raattaman välinen tie peruskorjattiin vuosina 2005–2006. Mainitut tietyöt ovat mahdollistuneet vain niiden suuren matkailullisen merkityksen vuoksi, vaikka ne vaikuttavat ratkaisevasti infrastruktuurin kehittymiseen myös paikallisen väestön jokapäiväisen toiminnan hyväksi. Hetan Mustavaaran tien perustaminen yleiseksi tieksi mahdollistaisi myös laajemmin puiston matkailumahdollisuuksien hyödyntämisen.

Osa Ylläksen matkailuyrityksistä on hankkimassa toiminnalleen sertifikaattia, jossa keskeisellä sijalla ovat ympäristöasiat. Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmä on hoito- ja käyttösuunnitelman pohjana, ja yhdistämällä Metsähallituksen ja matkailuyritysten osaamista voidaan saavuttaa merkittävää synergiaa matkailuympäristön laadun kehittämisessä. Pallas–Ounastunturin kansallispuiston ja Ylläs–Aakenustunturin suojelualueen yhdistäminen yhdeksi suureksi kansallispuistoksi vahvistaa koko Länsi-Lapin matkailuelinkeinon mahdollisuuksia. Kansallispuiston rajalla olevassa Rauhalan kylässä odotetaan retkeilijöiden määrän kasvavan mm. hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti avatun uuden Ylläs–Rauhala–Pallas-vaellusreitin myötä. Tulevan kansallispuiston vetovoimalla on laajakantoista ja elvyttävää vaikutusta myös Ylläksen eteläpuolisissa kylissä Kurtakossa, Sieppijärvellä, Teurajärvellä ja Venejärvellä. Tästä hyvänä esimerkkinä on kylien yhteinen telatiehanke Teuravuoman soidensuojelualueella, jonka ympärille kehitettävät luontomatkailutuotteet ovat tuoneet työtä kyläläisille.

Kansallispuisto tarjoaa hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan paikallisille ihmisille jatkossakin sellaisia harrastusmahdollisuuksia kuin retkeily, kalastus, metsästys, marjastus ja sienestys. Hyvin hoidetuilla talvi- ja kesäretkeilyreiteillä on myös terveydellisiä vaikutuksia paikalliseen väestöön. Luontokeskukset järjestävät vuosittain useita luontoaiheisia tapahtumia, esimerkiksi luontoiltoja, joissa matkailijat ja paikalliset voivat kartuttaa luontotietoa. Luontokeskukset ja lukuisat luontopolut tarjoavat lähikoulujen luonto-opetukselle oivat mahdollisuudet. Luontokeskuksilla on myös kulttuuria ja elinkeinoelämää tukeva rooli: Luontokeskus osallistuu kulttuuritapahtumiin sekä tarjoaa tietoa paikallisista yrittäjistä ja palveluista. Tunturi-Lapin luontokeskuksessa toimii myös Enontekiön kunnan matkailuinfo ja Saamelaiskäräjien Enontekiön toimisto.

Saamelaiskäräjien, ympäristöministeriön ja Metsähallituksen välillä käydyissä keskusteluissa ja neuvotteluissa on päädytty siihen, että Saamelaiskäräjät on oikea taho laatimaan suojelualueiden sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten vaikutusten arvioinnin siltä osin, kuin tarkastellaan suunnitelman vaikutuksia saamelaisiin. Saamelaiskäräjien arviointiosuus on suunnitelman liitteenä (Liite 14).

17.5 Vaikutukset Natura 2000 -alueen suojelun toteutumiseen

17.5.1 Toteutuminen

Perustettu kansallispuisto toteuttaa suojeluohjelma-alueisiin kuuluvien alueiden lakisääteisen suojelun. Kansallispuiston perustaminen turvaa Natura 2000 -luontotyyppien säilymisen alueella. Puiston perustamista varten tehdyt lajistoselvitykset parantavat uhanalaisten ja direktiivilajien huomioimista alueella, koska selvitysten perusteella seurataan populaatioiden kehittymistä ja voidaan ohjata puiston käyttöä.

17.5.2 Uhat

Mahdollisia Natura 2000 -alueen suojelun toteutumisen uhkia on mm. kaivospiirien kaivostoiminta. Pahtavuoman kaivostoiminnan jatkaminen aiheuttaisi ympäröivälle alueelle merkittävää melu- ja pölyhaittaa vaarantaen perustamistavoitteita, esimerkiksi uhanalaisten ja erityisesti suojeltavien lajien pesimisrauhan ja kasvuympäristön. Mahdollisten kaivosten avaaminen edellyttää Natura-vaikutusten ja ympäristövaikutusten arviointia.

Mikäli luontomatkailu kasvaisi hallitsemattomasti, se saattaisi haitata tai uhata joidenkin lajien populaatioita sekä kuluttaa ja vähentää Natura-luontotyyppien pinta-alaa. Pallas–Yllästunturin alueelle ollaan lähitulevaisuudessa laatimassa hoito- ja käyttösuunnitelmaa täydentävät kestävän luontomatkailun suunnitelma ja lajiston suojelusuunnitelma, joissa otetaan huomioon suotuisan suojelun tason säilyttäminen ja parantaminen.

Hoito- ja käyttösuunnitelma sekä sen mukaiset toimenpidesuunnitelmat eivät sisällä sellaisia hankkeita, joista olisi laadittava YVA-lain (Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä, 200/2005) mukainen ympäristövaikutusten arviointi tai luonnonsuojelulain mukainen ns. Natura-arviointi.

Kirjallisuutta

Aalto, P. 2001: Kesäretkeilyä Ylläksen maisemissa. – Tringa 28: 100–111.

— 2003: Linnut. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 118–143.

— 2005: Pallas–Ounastunturin kansallispuiston linnusto. – Käsikirjoitus. Metsähallitus, Ylä-Lapin luonnonhoitoalue.

Aapala, K. (toim.) 2001: Soidensuojelualueverkon arviointi. – Suomen ympäristö 490. Suomen ympäristökeskus. 285 s.

Aartolahti, T. 1974: Ring ridge hummocky moraines in northern Finland. – Fennia 134.

Ahvenainen, J. 1985: Pohjois-Suomi 1809–1939. – Teoksessa K. Julku (toim.): Faravidin maa. Pohjois-Suomen historiaa. Pohjoinen, Oulu. s. 282–311.

Airaksinen, O. & Karttunen, K. 2001: Natura 2000 -luontotyyppiopas. – Suomen ympäristökeskus. Ympäristöopas 46. 193 s.

Asetus eräistä valtion omistamille alueille perustetuista kansallispuistoista ja luonnonpuistoista 932/1981.

Autto, J. 1999: Luonnonsuojelualueen paikallinen merkitys, esimerkkinä Pallas–Ounastunturin kansallispuisto. – Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta / sosiologia.

Below, A. 1994: Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tutkimus. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 19: 1–56.

— (toim.) 2000: Suojelualueverkoston merkitys eräille nisäkäs- ja lintulajeille. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 121. 109 s.

Borg, P., Havas, P., Pitkälä, M. & Ratilainen, T. 1979: Pallas–Ounastunturin kansallispuisto ja sen suunniteltu laajennus. Luonto, käyttö ja kehittäminen. – Tilanne 1975–76. 127 s.

Cope, D.H. 1972: Pallas–Ounastunturi National Park: The national perspective in planning for use. – Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto, kansantaloudellisen metsäekonomian laitos. 61 s.

Degerstedt, K. 1989: Pallas–Ounastunturin kansallispuiston linnustoselvitys 1987–88. Loppuraportti. – Moniste. Lintutieteellisten Yhdistysten Liitto ry. 12 s.

Eeronheimo, H. 1986: Varkaankurun ja sitä ympäröivän alueen eläimistöstä ja kasvistosta kesällä 1986. – Moniste 20.9.1986. Metsähallitus, Pello. 17 s.

—, Virtanen, R., Sippola, A.-L., Sepponen, P., Salmela, S., & Pikkupeura R. 1992: Pallas–Ounastunturin kansallispuiston kasvillisuus. Ounastunturin Pyhäkeron alue. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 427. Metla, Rovaniemen tutkimusasema. 119 s.

Eriksson, J. & Strid, Å. 1969: Studies in the *Aphyllophorales (Bacidomycetes)* of Northern Finland. – Reports from the Subarctic Research Station 4: 112–158.

Erkkonen, J. 1999: Pallas–Ounastunturin kansallispuiston kävijätutkimus. – Helsingin yliopisto, metsäekonomian laitos.

— & Sievänen, T. 2001: Kävijätutkimusopas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 62. 73 s.

Euroopan unionin direktiivi 2000/60/EY: Yhteisön vesipolitiikan puitteista. – Annettu 23.10.2000.

Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi 79/409/ETY: Luonnonvaraisten lintujen suojelusta. – Lintudirektiivi.

Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi 92/43/ETY: Luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta. – Luontodirektiivi. Annettu 21.5.1992.

Fyhr, P. 1997: Retkeilyreittien kuluminen Pallas–Ounastunturin kansallispuistossa. – Tutkielma. Rovaniemen metsäoppilaitos.

Geologian tutkimuskeskus 1998: Pallas–Ounastunturi. Maaperägeologinen kartta. – 1:50 000.

Gilligan, B., Dudley, N., Fernandes de Teja, A. & Toivonen, H. 2004: Management Effectiveness Evaluation of Finland's Protected Areas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 147. 175 s.

Haapasaari, M. 1966: Sammaltietoja Keski-Kittilästä (Lk). – Memor. Soc. F. Fl. Fenn. 42: 27–41.

Halonen, P., Tuukki, E., Puolasmaa, A. & Kaipiainen, H. 1997: Suomen uhanalaisia lajeja. Pohjanhyytelöjäkälä *(Collema curtisporum)*, lännenhyytelöjäkälä *(Collema nigrescens)* ja risahyytelöjäkälä *(Collema multipartitum)*. – Suomen ympäristö 73: 1–38.

— & Jääskeläinen, K. 2003: Jäkälät. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 108–117.

Heikkinen, R.K., Virkkala, R. & Toivonen, H. 1999: Luonnonsuojelualueverkon edustavuus. Ekologiset perusteet ja arviointimenetelmät. – Luonnon Tutkija 103 (4): 120–134.

Heikkinen, R., Punttila, P., Virkkala, R. & Rajasärkkä, A. 2000: Suojelualueverkon merkitys metsälajistolle. Lehtojen putkilokasvit, metsien lahopuukovakuoriaiset, havu- ja sekametsien linnut. – Suomen ympäristö 440. Suomen ympäristökeskus. 132 s.

Helenius, M. 1998: Porolaidunnuksen vaikutus pintakasvillisuuteen Pallastunturin alueella. – Teoksessa Poron vaikutus metsä- ja tunturiluontoon. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 678. s. 84–91.

Henttonen, H. 1989: Myyrien kannanvaihtelut. Pallaksen myyrätutkimus. – Folia Forestalia 736: 53–58.

— & Hansson, L. 1983: Interspecific relations between small rodents in European boreal and subarctic environments. – Acta Zool. Fennica (Proc. ITC III).

—, Oksanen, T., Jortikka, A. & Haukisalmi, V. 1987: How much do weasels shape microtine cycles in the northern Fennoscandian taiga? – Oikos 50: 353–365.

—, Rauhala, E. & Loven, L. 1994: Pallasjärven kalakannan seuranta. Kalalajit ja niiden saaliit. – Moniste, tietokanta. Luontaiselinkeinonharjoittajien saalistilasto kansallispuiston Enontekiön puoleisista kalastusvesistä. Pallas–Ounastunturin kansallispuisto.

Hjelt, H. & Hult, R. 1885: Vegetationen och floran i en del af Kemi Lappmark och Norra Österbotten. – Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica 12: 1–159.

Horne, P., Sievänen, T., Alenius, V., Iisalo, H. & Friman, T. 1998: Kävijälaskentaopas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 45. 68 s.

Huhtala, M. 2006: Pallas–Ounastunturin kansallispuiston kävijöiden rahankäyttö ja sen paikallistaloudelliset vaikutukset. – Metlan työraportteja 35. 75 s.

Hult, R. 1886: Mossfloran i trakterna mellan Aavasaksa och Pallastunturit. En studie över mossornas vandringssätt och dess inflytande på frågan om reliktfloror. – Acta Societatis pro Fauna et Flora Fennica, T. III, N. 1. 110 s.

— 1914: Bidrag till mossfloran på Pallastunturi. – Medd. Soc. Fauna et Flora Fenn. 40: 153–155.

Hustich, I. 1938: Pallas–Ounastunturin kansallispuisto. – Metsätieteen tutkimuslaitoksen luonnonsuojelualuekuvauksia l. Helsinki. 60 s.

Huurre, M. 1983: Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia I. – Keuruu.

Huusko, K. & J. 1988: Ylläksen alueen kulttuuriympäristö. – Moniste. Arkkitehtitoimisto Huusko Katri ja Jorma.

Hyvärinen, V., Solantie, R., Aitamurto, S. & Drebs, A. 1995: Suomen vesitase 1961–1990 valuma-alueittain. – Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja. Sarja A 220: 1–68.

Ilmonen, J., Ryttäri, T. & Alanen, A. (toim.) 2001: Luontodirektiivin kasvit ja selkärangattomat. Suomen Natura 2000 -ehdotuksen luonnontieteellinen arviointi. – Suomen ympäristö 510. Suomen ympäristökeskus. 177 s.

Ilola, H. & Järviluoma, J. 1998: Levin ja Pallaksen matkailijat kevättalvella, kesällä ja ruska-aikaan 1997. – Lapin yliopiston matkailun osaamiskeskuksen tiedotteita 3/98.

Itkonen, T.I. 1948: Suomen lappalaiset II. – Porvoo–Helsinki–Juva.

Johansson, P. 2003: Kallio ja maaperä. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 19–21.

Järjestyslaki 612/2003.

Jätelaki 1072/1993.

Kaasinen, M. 1951: Pallastunturin kerot ja kurut. – Terra 63 (4): 113–121.

Kalastuslaki 286/1982.

Kallio, M. 2001: Luonnonsuojelualueiden ja niiden ulkopuolisten maa-alueiden vertailu maankäyttö- ja puustotulkinnan perusteella. – Suomen ympäristö 494. Suomen ympäristökeskus. 50 s.

Kalpio, S. & Bergman, T. 1999: Lapin perinnemaisemat. – Alueelliset ympäristöjulkaisut 116. Lapin ympäristökeskus & Metsähallitus, Rovaniemi. 236 s.

Kemiläinen, H. & Kukko-oja, K. 1988: Pallas–Ounastunturin kansallispuiston Taivaskeron hissihanke. – Kulutuskestävyysselvitys, moniste. Iin Ympäristöinstituutti & Oulun yliopisto. 22 s.

Koivunen, V., Eeronheimo, H., Kovanen, T. & Närhi, E. 1999: Varkaankurun ja Mustavuoman lehtojensuojelualueiden kasvillisuus Yllästunturin alueella. – Käsikirjoitus. Metsähallitus, Perä-Pohjolan luontopalvelut. 28 s.

Korteniemi, I. 1990: Aakenuksen mailta. – Metsähallitus. 40 s.

— 1991: Ylläksen kairoilta. – Metsähallitus. 41 s.

Kotivuori, H. & Torvinen, M. 1993: Tunturi-Lapin kiinteät muinaisjäännökset. – Lapin seutukaavaliitto. Julkaisu n:o 130/A.

Kreuger, R. 1930: Ornitologiska iakttagelser omkring Pallasjärvi och Pallastunturi inom Kittilä Lappmark sommaren 1918. – Ornis Fenn. 7: 1–12.

Kuusinen, H. 1995: Kulumisen torjunta Pallas–Ounastunturin kansallispuistossa. – Kurssityö, moniste. Kurun normaalimetsäoppilaitos. 39 s.

Kuusisto, A. (toim.) 2003: Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. Metsähallitus, Vantaa. 213 s.

Laki Metsähallituksesta 1378/2004.

Laki Pallas–Ounastunturin kansallispuiston perustamisesta 83/1937.

Laki Pallas–Yllästunturin kansallispuiston perustamisesta 1430/2004.

Laki Pallas–Yllästunturin kansallispuistosta annetun lain muuttamisesta 431/2006.

Laki saamelaiskäräjistä 974/1995.

Laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvoinnista 200/2005. – YVA-laki.

Lapin vesipiirin vesitoimisto 1982: Tainis-, Ala- ja Ylä-Kerpua, Lainio-, Vene-, Pahta-, Ala- ja Ylä-Kuusanjoen vesistöjen haittaa ja vaaraa aiheuttavien uittorakenteiden poistaminen ja muuttaminen. Rovaniemen maalaiskunta, Kittilä ja Kolarin kunta. – TN:o 195 Lav 1:1.

— 1983: Aakenus-, Levi-, Tepasto- ja Pallasjoen vesistöjen haittaa ja vaaraa aiheuttavien uittorakenteiden poistaminen ja muuttaminen. Kittilä. – TN:o 194 Lav 1:1.

Lapin ympäristökeskus 2004: Suomen Natura 2000 -kohteet. Ylläs–Aakenus & Pallas–Ounastunturin kansallispuisto. – Moniste.

Lehtinen, K., Tanninen, P. & Taskinen, K. 2003: Johdanto. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 11–18.

Lingonblad, B. 1936: Iakttagelser över finska *Lepidoptera* II. Kilpisjärvi. Hetta (Le), Muonio (Lk). – Nat. Ent. 16: 3–12.

— 1944: Iakttagelser över finska *Lepidoptera* III. Muonio, Enontekiö (Lkem, Le). – Nat. Ent. 24: 44–71.

Lingonblad, B. 1947: Förteckning över Muonio och Enontekiö socknars storfjärilfauna. – Mem. Soc. Fauna et Flora Fennica 23.

Linkola, K. 1932: Alueellista lajitilastoa vesiemme putkilokasveista. – Luonnon Ystävä 36: 86–101.

Lovén, L. 1997: Pallaksen luonnonniityt ja niittyladot. Perinnekartoitus. – Metsäntutkimuslaitoksen raportti 4. 43 s.

— 1998: Asiakaspalaute kansallispuiston sosiaalisen kestävyyden hallinnassa. Pallaksen telemark-hiihtäjien tavoitekartoitus. – Teoksessa Saarinen, J. & Järviluoma, J. (toim.): Kestävyys luonnon virkistys- ja matkailukäytössä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 671. s. 99–108.

—, Arnold, K. & Delame, C. 1995: Pallaksen eroosioprojekti -tutkimus kasvillisuuden palauttamisesta. – Pallaksen tiedonantoja 2. Metsäntutkimuslaitos.

— & Salmela, S. (edit.) 1996: Pallas-symposium 1996. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 623. 105 s.

— & Kleinhenz, B. 1997: National park as research area for monitoring environmental change. – Teoksessa Lovén, L. & Salmela, S. (toim.): Pallas-symposium 1996. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 623. s. 7–12.

Luonnonsuojelulaki 1096/1996.

Maailman Luonnon Säätiö 1994: Kotilo- ja raakkukartoitus.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999.

Maastoliikennelaki 1710/1995.

Manner, R. & Tervo, T. 1988: Lapin geologiaa. – Lapin Maakuntaliitto ry & Lapin lääninhallitus, Rovaniemi.

Maristo, L. 1941: Die Seetypen Finnlands. Auf Floristischer und Vegetationsphysiognomischer Grundlage. – Annales Botanici Societatis Zoologicae-Botanicae Fennicae Vanamo 15: 1–314.

Martola, T. 1995: Hetan Luontokeskuksen asiakastyytyväisyys keväällä 1995. – Moniste. Arktisen keskuksen raportteja. 45 s.

Metsähallitus 1993a: Ylläs–Pallas luonnonhoitometsä. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1993–2010. – Luonnos. 79 s. + liitekartta.

— 1993b: Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 2. Metsähallitus, luonnonsuojelu, Vantaa. 46 s.

— 1996: Natura 2000 -tietolomakkeet. Ylläs–Aakenus. – Moniste. 15 s.

— 2000: Metsähallituksen luonnonsuojelun luonto-opastuksen periaatteet. – Muistio. 8 s.

— 2002a: Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 63. 47 s.

— 2002b: Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 64. 40 s.

Metsähallitus 2003a: Ylläs–Aakenustunturin Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma.

— 2003b: Ylläs–Aakenustunturin alueen muinaisjäännösten ja kulttuurikohteiden inventointi. – Käsikirjoitus. Äkäslompolo.

— 2005a: Hoito- ja käyttösuunnittelun ohje. – Versio 1.0. Metsähallitus, luontopalvelut. 34 s.

— 2005b: Uhanalaisten putkilokasvien, sammalten ja sienten esiintymistietoja. – Metsähallituksen luontopalveluiden rekisterit.

Metsälaki 1093/1996.

Metsästyslaki 615/1993.

Metsäntutkimuslaitos 1987: Pallas–Ounastunturin kansallispuiston runkosuunnitelmaluonnos. – Moniste. Tutkimusaluetoimisto. 70 s.

— 1996: Natura 2000 -tietolomakkeet. Pallas–Ounastunturin kansallispuisto. – Moniste. 17 s.

— (Penttilä, T., Piri, E. & Vuopio, M.) 1998: Pallas–Ounastunturin kansallispuisto. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1998–2017. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 716. 108 s.

Mikkola, E. 1936: Suomen geologinen yleiskartta, Kivilajikartta. Muonio, lehti B7. – Geologinen Tutkimuskeskus.

Montell, J. 1909: Den tilltänkta nationalparken kring Pallastunturi och dess fågelfauna i Muonio socken och angränsande delar av Enontekiö och Kittilä socknar.

— 1910: Några anmärkningsvärda kärlväxter från Muonio och Enontekis. – Medd. Soc. Fauna et Flora Fenn. 36: 152–157.

— 1914: Salix-hybrider från Muonio och Enontekis. – Medd. Soc. Fauna et Flora Fenn. 40: 97–200.

— 1917: Fågelfauna i Muonio socken och angränsande delar af Enontekis och Kittilä socknar. – Acta Soc. Fauna et Flora Fenn. 44: 1–260.

— 1962: Vegetationen och floran i Muonio socken. – Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica 37: 70–130.

Mäkinen, M. 1998: Kerässiepin kylän Pallas–Ounastunturin kansallispuistoon liittyvät kehitysnäkymät ja tulevaisuuden mahdollisuudet. – Tutkielma. Rovaniemen metsäoppilaitos.

Niemelä, O. 2004: Maasto ja Kartta. – Maanmittauslaitos, Genimap Oy & Suomen Kartografinen Seura. 176 s.

Niemelä, T. 2004: Pallas–Ounastunturin kansallispuisto. Käyntikohteet vuonna 2004. – Liite raporttiin 1137/42/2004.

— & Dai, Y.C. 2000: Ylläksen–Aakenuksen suojelualueen kääpäinventointi 1999. – Metsähallitus, Perä-Pohjolan luontopalvelut. 44 s.

—, Kinnunen, J. & Turunen, O. 2000: Ylläksen–Aakenuksen suojelualueen kääpäinventointi 2000. – Metsähallitus, Perä-Pohjolan luontopalvelut. 63 s.

Niemelä, T. & Kinnunen, J. 2002: Ylläksen–Aakenuksen suojelualueen kääpäinventointi 2001. – Metsähallitus, Perä-Pohjolan luontopalvelut. 30 s.

—, Kinnunen, J. & Dai, Y.C. 2003: Käävät. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 81–107.

—, Dai Y.C., Kinnunen, J. & Schigel Dmitry, S. 2004: New and in North Europe rare polypore species *(Basidiomycota)* with annual, monomitic basidiocarps. – Karstenia 44: 67–77.

Norokorpi, Y. 1998: Pallas–Ounastunturi National Park. An area to join several international environmental projects together. – Teoksessa Turunen, M., Hukkinen, J., Heal, O.W., Saelthun, N.R. & Holten, J. (toim.): A terrestrial transect for Scandinavia / Northern Europe. Proceedings of the international Scantran conference, 19 to 23 March 1998, Rovaniemi, Finland. Ecosystems Research Report 31. s. 195–196.

— & Tapaninen, S. (toim.) 2000: Pallas-symposium 1999. Lapin tutkimusalueesta monitieteiseen verkostoitumiseen. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 789. 92 s.

Numminen, E. & Saarenmaa, H. (toim.) 1983: Pallas–Ounas-työryhmän mietintö. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 125. Maailman Luonnon Säätiön Suomen rahasto, Helsinki.

Ovaskainen, A. 1994: Haastattelututkimus Pallaksella ja eräillä autiotuvilla kävijöiden mielipiteistä koskien puiston palveluvarustusta ja niiden käyttöä. – Seminaarityö. Sodankylän kauppaopisto. 24 s.

Pallas–Ounastunturin kansallispuiston säähavainnot Pallasjärvellä vv. 1936–1963.

Paulaharju, S. 1922: Lapin muisteluksia. – Porvoo.

— 1923: Vanhaa Lappia ja Peräpohjaa.

— 1932: Seitoja ja seidan palvontaa. – Vähäisiä kirjelmiä LXXXIV. Eripainos.

Pelastuslaki 468/2003.

Penttilä, T., Piri, E. & Vuopio, M. 1998: Pallas–Ounastunturin kansallispuisto. Hoito- ja käyttösuunnitelma 1998–2017. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 716. 108 s.

Pihajoki, O. 2000: Selvitys Ylläsjärvi–Äkäslompolo-maisematien vaikutusalueen linnustosta ja muusta eläimistöstä kesällä 2000. – Moniste. Metsähallitus, Perä-Pohjolan luontopalvelut. 8 s.

Polojärvi, K., Luoto, M. & Heikkinen, R. 2000: Karttapohjainen tarkastelu geomorfologisten muodostumien suojelutilanteen arvioinnissa. – Suomen ympäristö 384. Suomen ympäristökeskus. 48 s.

Poronhoitolaki 848/1990.

Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki 45/2000.

Puro-Tahvanainen, A. & Kuoppala, M. 2003: Vesistöt. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 22–43.

Pöyhtäri, P. 2000: Ylläksen ja Aakenuksen alueen putkilokasviston jatkoselvitys. – Metsähallitus, Perä-Pohjolan luontopalvelut, Rovaniemi. 7 s.

Raatikainen, H. 1995: Luonnonsuojelullisesti ja kalataloudellisesti arvokkaiden pienvesien inventointi Lapissa. – Vesi- ja ympäristöhallituksen monistesarja Nro 638. Vesi- ja ympäristöhallituksen monistamo, Helsinki.

Rassi, P. (toim.) 1993: Suomen kovakuoriaisten *(Coleoptera)* frekvenssipisteet 1.1.1960–1.1.1990. – Maailman Luonnon Säätiön (WWF) Suomen Rahaston Raportteja Nro 6.

—, Alanen, A., Kemppainen, E., Vickholm, M. & Väisänen, R. (toim.) 1985: Uhanalaisten eläinten ja kasvien suojelutoimikunnan mietintö. I Yleinen osa. – Ympäristöministeriö, Helsinki.

—, Kaipiainen, H., Mannerkoski, I. & Ståhls, G. (toim.) 1991: Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan mietintö. – Ympäristöministeriö, Helsinki.

—, Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Uhanalaisten lajien II seurantatyöryhmä. – Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.

Rauhala, E. 1994: Kansallispuiston vaikutukset paikallisiin elinkeinoihin. – Moniste. Metsien monikäytön tutkielma. Rovaniemen metsäoppilaitos. 24 s.

Rautiainen, P. 2000: Perä-Pohjolan luontopalveluiden ja Länsi-Lapin metsätalouden alueen muinaisjäännökset. – Moniste. Metsähallitus, Perä-Pohjolan luontopalvelut. 7 s. + liitetiedostot kunnittain 13 kpl.

Renvall, P., Renvall, T. & Niemelä, T. 1991: *Basidiomycetes* at the timberline in Lapland 2. An annotated checklist of the polypores of northeastern Finland. – Karstenia 31: 13–28.

Rintala, T., Ahlroth, P., Hyvärinen, E., Mattila, J., Nevalainen, J., Siitonen, J. & Toivanen, T. 2003: Hyönteiset. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 153–161.

Rintanen, T. 1982: Botanical lake types in Finnish Lapland. – Ann. Bot. Fennici 19: 247–274.

—, Ulvinen, T. & Karlström, P. 1987: Lapin vesien kasvimaailma. – Acta Lapponica Fenniae 10: 56–63.

Ruuhijärvi, R., Kuusinen, M., Raunio, A. & Eisto, K. 2000: Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien suojelun tarve. Työryhmän mietintö. – Suomen ympäristö 437. 284 s.

Ryömä, R. & Virtanen, R. 2003: Sammalet. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 65–81.

Saamen kielilaki 1086/2003.

Saarenmaa, H. 1983: Tuntureiden perhoset. – Moniste. Pallastunturin luontokeskus. 7 s.

Saarinen, J., Jortikka, S. & Virtanen, E. (toim.) 2000: Luonto, matkailu ja luonnonsuojelu. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 760. 130 s.

Sankari, N. 2003: Pallas–Ounastunturin kansallispuiston lähdekasvillisuus. – Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, biologian laitos.

Seppänen, T. & Norokorpi, Y. 1998: The location of the coniferous timberline in the Pallas–Ounastunturi National Park. – Teoksessa Tasanen, T. (toim.): Research and management of the northern timberline region. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 677. s. 67–74.

Sihvo, J. 2001: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti, osa 1. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 130. 76 s.

— 2002: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti, osa 2: Ylä-Lapin luontotyypit. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 137. 175 s.

Siitonen, J. & Sippola, A.-L. 1993: Metsän rakenteen ja metsänkäsittelymenetelmien vaikutus kovakuoriaislajistoon -tutkimushanke. – Ennakkotietoja.

Simonen, A. 1980: Kallioperäkartta 1:1 000 000. – Teoksessa Suomen kartasto (1990): Geologia. Maanmittaushallitus & Suomen Maantieteellinen seura. s. 123–126.

Sippola, A.-L. & Rauhala, J.-P. 1992: Acerbin keinosta Jerisjärven tielle. Pallas–Ounastunturin kansallispuiston historia. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 410. Rovaniemi. 117 s.

Sirelius, U.T. 1919: Suomen kansanomaista kulttuuria I. – Helsinki.

Sundell, P.R., Nupponen, K., Nieminen, M., Itämies, J., Saarenmaa, H., Mattila, K., Salokannel, J. & Norokorpi, Y. 2004: Pallas–Ounastunturin kansallispuiston perhos- ja vesiperhosselvitys. – Faunatica Oy, Espoo. 86 s.

Suomen ympäristökeskus: Alueellisesti uhanalaiset putkilokasvit Lapissa. – Luettelo. www.ymparisto.fi.

Syrjänen, K. 2001: Uhanalaisten ja luontodirektiivin kasvilajien suotuisa suojelutaso suojelualueverkon arvioinnissa. – Suomen ympäristö 501. Suomen ympäristökeskus. 49 s.

Takala, K. 1965: Tervolan ja Kittilän koivuletoista. – Savotar 5: 69–79.

Tammelin, B. 1990: Väderleksförhållanden vintertid i Laplands fjällområden. – Nordiska meteorologmötet, 17. NMM-90. Meteorologiska Institutet.

— 1991: Meteorologista taustatietoa tuulienergiakartoitukselle. Meteorological background for wind energy research. – Finnish Meteorological Institute, Helsinki. 332 s.

Tasanen, T. 2001: Suomen tervatalouden vaiheet ja vaikutukset metsissä. – Teoksessa Heino, E. & Jaskari, E.: Tervan ympärillä. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 811. Kannus. s. 36–51.

Teivainen, L. 1952: Pohjois-Suomen tuoreiden kangasmetsien kasvillisuudesta. – Ann. Bot. Soc. Zool. Bot. Fenn. Vanamo 25 (2): 1–168.

Tukia, H., Hokkanen, M., Jaakkola, S., Kallonen, S., Kurikka, T., Leivo, A., Lindholm, T., Suikki, A. & Virolainen, E. 2003: Metsien ennallistamisopas. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 58. 87 s.

Ulvinen, T. 1993: Pohjois-Suomen uhanalaisten putkilokasvien luettelo. – Oukamus 3: 3–21.

Vallenius, J. 1995: Lapin käsitöitä ja Pallas–Ounastunturin kansallispuiston lähialueiden käsityöläisiä. – Moniste. Pallas–Ounastunturin kansallispuiston raportteja 2. 19 s.

Vilen, K. 1976: Pallas–Ounastunturin kansallispuisto. Hoito- ja käyttösuunnitelma. – Moniste. 98 s.

Virkkala, R., Korhonen, K.T., Haapanen, R. & Aapala, K. 2000: Metsien ja soiden suojelutilanne metsä- ja suokasvillisuusvyöhykkeittäin valtakunnan metsien 8. inventoinnin perusteella. – Suomen ympäristö 395. Suomen ympäristökeskus & Metsäntutkimuslaitos. 52 s.

Virtanen, R. 1994: *Bryophytes* of the Pallas–Ounastunturi National Park, Finnish Lapland. – Aquilo Ser. Bot. 33: 165–172.

Vitikainen, O. 1998: Biogeographical data on the lichen flora of Finland. – Folia Cryptog. Estonica 32: 149–152.

Väisänen, R., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Otava, Helsinki.

Väre, H. & Mäntylä, M. 2003: Putkilokasvit. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 44–65.

Väänänen, T. 2003: Kalat. – Teoksessa Kuusisto, A. (toim.): Ylläs–Aakenuksen alueen luonto. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 141. s. 143–153.

Wegelius, A. 1960: Bidrag till kännedomen om skalbaggsfaunan inom Pallas–Ounastunturi nationalpark. – Not. Entomol. 40: 86–107.

Yhdenvertaisuuslaki 21/2004.

Ympäristöministeriö 1987: Pallas–Ounas-toimikunnan mietintö. – Komiteamietintö. 64 s.

— 2002: Natura 2000 -alueiden hoito ja käyttö. Työryhmän mietintö. – Suomen ympäristö 597. Edita.